

K E N D E L S E

*** Ekstraheret udgave ***

Afsagt den 22. august 2016 af Østre Landsrets 24. afdeling
(landsdommerne Ole Dybdahl, Peter Thønnings og Peter Mørk Thomsen).

24. afd. nr. B-3448-14:

- 1) ...
- 2) ...
- 3) ...
- 4) ...
- 5) ...
- 6) ...
- 7) ...
- 8) ...
- 9) ...
- 10) ...
- 11) ...
- 12) ...
- 13) ...
- 14) ...
- 15) ...
- 16) ...
- 17) ...
- 18) ...
- 19) ...
- 20) ...
- 21) ...

22) ...

23) ...

(alle v/advokat Christian Harlang, besk.)

mod

Forsvarsministeriet

(Kammeradvokaten v/advokat Peter Biering)

Denne sag, der er anlagt ved Københavns Byret, er ved kendelse af 16. december 2014 henvist til behandling ved Østre Landsret i medfør af retsplejelovens § 226, stk. 1.

Sagsøgerne ... har nedlagt følgende påstande:

Påstand 1

Forsvarsministeriet skal til hver af sagsøgerne betale 60.001 kr. med tillæg af procesrente fra sagens anlæg.

Påstand 2

Principalt:

Forsvarsministeriet skal anerkende under denne domstolssag af have pligt til at tilvejebringe effektiv oplysning af sagsøgernes rimeligt begrundede anførsler om totur.

Subsidiært:

Forsvarsministeriet skal anerkende at have pligt til at foranledige en effektiv, officiel, uafhængig og særskilt undersøgelse af, om sagsøgerne har været udsat for tortur eller umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf som følge af Forsvarsministeriets handlinger og/eller undladelser.

Sagsøgte, Forsvarsministeriet, har påstået frifindelse over for sagsøgernes påstand 1 og afvisning, subsidiært frifindelse over for sagsøgernes påstand 2.

Ved denne kendelse har landsretten taget stilling til spørgsmål om forældelse og afvisning af sagsøgernes påstande.

Sagsfremstilling

Sagsøgerne har anlagt denne sag mod Forsvarsministeriet blandt andet med krav om godtgørelse for tort som følge af, at de angiveligt i 2004 blev udsat for krænkende og retsstridig behandling under tilbageholdelse af de danske styrker i Irak og ved overgivelse til irakisk politi, hos hvem de angiveligt blev udsat for tortur samt anden umenneskelig eller nedværdigende behandling.

Sagen er anlagt af [sagsøger 1] ved stævning af 13. september 2011, af [sagsøgerne 2 til 6] ved stævning af 30. december 2011, af [sagsøgerne 7 til 9] ved stævning af 16. marts 2012, af [sagsøgerne 10 og 11] ved stævning af 28. september 2012 samt af [sagsøgerne 12 til 23] ved stævning af 28. december 2012.

Under forberedelsen af sagen for landsretten tilkendegav ministeriet i 2012, at spørgsmålet om forældelse efter ministeriets opfattelse kunne afgøres uden afgivelse af forklaringer.

Under et forberedende møde i landsretten den 20. december 2013 gav hverken sagsøgerne eller deres advokat møde. Landsretten afviste derfor sagen i medfør af retsplejelovens § 360, stk. 1, jf. § 353. Landsrettens afgørelse blev stadfæstet af Højesteret ved kendelse af 24. oktober 2014 (gengivet i UfR 2015.77).

Ved stævning af 21. november 2014 anlagde de 23 sagsøgere sagen på ny.

Den 9. november 2015 besluttede Østre Landsret at udskille visse af sagens spørgsmål til særskilt behandling. De udskilte spørgsmål drejer sig om, hvorvidt sagsøgernes krav på godtgørelse for tort (påstand 1) er forældet, og om der skal ske afvisning af sagsøgernes påstand 2 om Forsvarsministeriets pligt til under sagens behandling ”at tilvejebringe effektiv oplysning af sagsøgernes rimeligt begrundede anførsler om tortur”, subsidiært ministeriets pligt til at foranledige en effektiv, officiel, uafhængig og særskilt undersøgelse af, om sagsøgerne har været udsat for blandt andet tortur.

Det hedder i retsbogen vedrørende landsrettens beslutning af 9. november 2015, at det under delforhandlingen lægges hypotetisk til grund, at sagsøgerne i perioden 25. november 2004 til medio februar 2005 kan have været udsat for tortur eller anden umenneskelig og nedværdigende behandling eller straf, jf. Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 3.

Det fremgår af retsbogen endvidere, at sagsøgerne ikke ønskede forældelsesspørgsmålet udskilt, men ønskede bestræbelserne på sagens oplysning fortsat, og at sagsøgerne anførte, at bevisførelse i form af blandt andet afhøring af parter og vidner var nødvendig for stillingtagen til spørgsmålet om forældelse. Det fremgår endvidere, at Forsvarsministeriet – i overensstemmelse med tilkendegivelser i tidligere processkrifter og retsmøder – anførte, at der var procesøkonomi i en delforhandling, idet spørgsmålet om forældelse burde kunne behandles og afgøres uden omfattende bevisførelse og afhøringer. Det fremgår, at landsretten herefter besluttede, at spørgsmålet om forældelse af sagsøgernes påstand 1 skulle udskilles til særskilt og forlods behandling, jf. retsplejelovens § 253, stk. 1, og dette således, at der ved delforhandlingen ikke kunne afhøres sagsøgere eller vidner, men at det i stedet ved delforhandlingen hypotetisk skulle lægges til grund, at sagsøgerne i perioden 25. november 2004 til medio februar 2005 kunne have været udsat for tortur eller anden umenneskelig og nedværdigende behandling eller straf, jf. Den Europæiske Menneskerettighedskonventions art. 3, og at det allerede foreliggende materiale kunne anvendes. Samtidig blev det besluttet, at behandlingen af sagsøgernes udestående opfordringer og editionsbegæringer samt sagsøgernes anmodning om afhøring af forhenværende forsvarsminister Søren Gade blev sat i bero på resultatet af den særskilte forhandling. Det blev af landsretten anført, at disse beslutninger blev truffet, fordi det ikke kunne afvises, at den således etablerede delforhandling kunne afslutte sagen.

I et forberedende retsmøde den 13. maj 2016 anførte Forsvarsministeriet

”... om sagsøgernes anmodning om omgørelse af landsrettens beslutninger af 9. november 2015 i medfør af retsplejelovens § 222, at der dels ikke foreligger nye oplysninger, dels at omgørelse ikke er hensigtsmæssig. Henset til de opstillede forudsætninger for landsrettens prøvelse af forældelsesspørgsmålet er det ikke nødvendigt med en større gennemgang af sagens samlede faktum, ligesom det ikke er nødvendigt at afhøre sagsøgerne og de lægelige vidner for at tage stilling de spørgsmål, som omfattes af delforhandlingen. Spørgsmålet om afhøringer var et tema, som også var fremme og blev forhandlet i relation til EMRK art. 6 forud for landsrettens afgørelse af 9. november 2015.

...
[Ministeriet] var indforstået med, at de to sagsøgere, der giver møde under hovedforhandlingen, fremkommer med en udtalelse, efter at deres beskikkede advokat har procederet, jf. bestemmelsen i retsplejelovens § 267.”

Parterne er enige om, at spørgsmålet om forældelse skal afgøres efter dansk ret. Forsvarsministeriet har således i sit svarskrift af 15. marts 2015 anført blandt andet:

”Forsvarsministeriet kan på den baggrund og efter omstændighederne i denne sag tiltræde, at sagens materielle spørgsmål, herunder spørgsmålet om forældelse og tortgodtgørelse i den konkrete sag vurderes efter dansk ret og under inddragelse af gældende internationale retskilder, hvor det måtte være relevant.”

Delforhandling om de udskilte spørgsmål har været afholdt i landsretten den 14., 15., 17. og 22. juni 2016. Ingen af sagsøgerne har givet møde under delforhandlingen.

I forbindelse med delforhandlingen har sagsøgerne nedlagt påstand om, at sagsøgernes påstande fremmes, herunder således at der ikke er indtrådt forældelse vedrørende kravene i påstand 1.

Forsvarsministeriet har over for sagsøgernes påstand 1 nedlagt påstand om frifindelse begrundet i forældelse, og har over for sagsøgernes påstand 2 nedlagt påstand om afvisning.

Om sagens baggrund er det under delforhandlingen blevet oplyst blandt andet følgende om:

Grundlaget for den danske militære deltagelse i Irak:

Den 18. marts 2003 fremsatte den danske regering forslag til folketingsbeslutning B 118 om dansk militær deltagelse i en multinational indsats i Irak. Den danske indsats skulle indgå i en operation mod en fremmed stat, Irak, hvor det måtte forudses, at der ville blive anvendt militære magtmidler. Regeringens beslutningsforslag for Folketinget blev forelagt med anmodning om, at Folketinget meddelte sit samtykke i henhold til grundlovens § 19, stk. 2. Folketinget vedtog beslutningen den 21. marts 2003.

Den 6. maj 2003 fremsatte den danske regering forslag til folketingsbeslutning B 165 om dansk militær deltagelse i en multinational sikringsstyrke i Irak.

Det hedder i forslaget blandt andet:

” ...

I. Efter det irakiske regimes fald står det internationale samfund over for en række omfattende og presserende opgaver i Irak med det overordnede formål at

tilvejebringe fred og stabilitet i landet. I første række består opgaverne i at formidle nødhjælp til Iraks civilbefolkning, håndhæve lov og orden, herunder beskytte Iraks kulturarv, og sikre rammerne for landets genopbygning og den politiske overgangsproces i landet.

Den humanitære situation i Irak har i nogen tid været kritisk. Vand- og elektricitetsforsyningen har mange steder været afbrudt, ligesom forholdene på landets hospitaler længe har været vanskelige. Selvom der i den seneste tid generelt er indtrådt en vis stabilisering af situationen, vurderes de forestående genopbygningsmæssige opgaver i landet som meget omfattende. Større mængder af medicin og fødevarehjælp er begyndt at ankomme til landet m.h.p. videre distribution til civilbefolkningen. Samtidig er der på amerikansk initiativ etableret et kontor i Bagdad for genopbygning og humanitær bistand. De første møder mellem forskellige irakiske grupperinger af politisk og religiøs art har fundet sted. Forhåbningen er, at møder af denne art, der har deltagelse af både eksilirakere og lokale ledere, hurtigt kan danne grundlag for dannelsen af en overgangsadministration med irakisk deltagelse. Sideløbende hermed fortsætter bestræbelserne i FNs Sikkerhedsråd på at fastlægge organisationens rolle på en række felter i relation til Irak.

II. Egentlige kamphandlinger i Irak vurderes at være bragt til ende. Imidlertid forventes sikkerhedssituationen i en periode fremover fortsat at være spændt overalt i landet. En international militær tilstedeværelse i Irak anses derfor for nødvendig for at sikre og understøtte det internationale nødhjælpsarbejde, skabe rammerne for, at genopbygningen af landet kan indledes, og understøtte den irakiske befolknings bestræbelser på at skabe en politisk overgangsproces. I øjeblikket søger USA og Storbritannien at varetage de anførte sikkerhedsopgaver. Samtidig arbejdes der på at etablere og sammensætte en bred, multinational sikringsstyrke i Irak. USA og Storbritannien har i den forbindelse anmodet en bred kreds af lande, herunder Danmark, om bidrag til en sådan sikringsstyrke.

Sikringsstyrkens struktur og sammensætning er endnu ikke endeligt afklaret. Disse spørgsmål drøftes for tiden på militært niveau blandt en kreds af lande, der har tilkendegivet beredvillighed til at deltage i sikringsstyrken. Foruden Storbritannien og USA har følgende lande indtil videre deltaget i drøftelserne: Bulgarien, Danmark, Filippinerne, Holland, Italien, Norge, Polen, Portugal, Rumænien, Slovakiet, Spanien, Sydkorea, Tjekkiet og Ukraine. De fleste af de anførte lande, herunder Danmark, har med forbehold for sædvanlig parlamentarisk godkendelse givet foreløbigt tilsagn om at deltage i sikringsstyrken. Sikringsstyrken ventes opdelt i fire divisioner, der geografisk vil dække hver sit område af Irak. USA ventes at stille med to divisioner, mens Storbritannien og muligvis Polen ventes at stå i spidsen for hver en bredt sammensat division.

Det danske bidrag er i forståelse med de øvrige bidragsydere foreløbig tilmeldt den britisk-ledede division, som ventes placeret i det sydlige Irak med hovedkvarter i Basra. Sammensætningen af styrken ventes imidlertid først endeligt afklaret under kommende drøftelser. Der er mulighed for, at et fælles bidrag fra de baltiske lande vil blive tilknyttet det danske bidrag.

Den overordnede kommando for sikringsstyrken ventes indtil videre placeret i den amerikanske centalkommando (CENTCOM).

III. Spørgsmålet om en mere specifik bemyndigelse til indsættelse af sikringsstyrken ventes fortsat at indgå som et led i de drøftelser, der føres i FN's Sikkerhedsråd.

I opfølgning af den militære indsats i Irak, der, i overensstemmelse med regeringens opfattelse, er baseret på Sikkerhedsrådets resolutioner 678 af 29. november 1990, 687 af 3. april 1991 og 1441 af 8. november 2002 (jf. regeringens bemærkninger til beslutningsforslag B 118 fremsat den 18. marts 2003), forestår nu en række omfattende og presserende opgaver i landet, bl.a. m.h.t. nødhjælp og genopbygning. Regeringen anser det i den nuværende fase for en vigtig opgave i samarbejde med den bredest mulige kreds af lande at medvirke aktivt til den hurtigst mulige løsning af opgaverne, herunder at bidrage til at sikre rammerne for genopbygnings- og nødhjælpsindsatsen samt den politiske overgangsproces i landet.

Regeringen har til hensigt fortsat aktivt at støtte de bestræbelser, der udfoldes i FN's Sikkerhedsråd for at tilvejebringe et grundlag for det langsigtede internationale engagement i Irak. Bl.a. henset til de presserende opgaver finder regeringen det imidlertid ikke forsvarligt at lade etableringen af en multinational sikringsstyrke i Irak, herunder afsendelse af et dansk bidrag dertil, afvente, at en endelig beslutning om FN's nærmere rolle i Irak foreligger.

Udsendelse af et dansk bidrag til en multinational sikringsstyrke i Irak vil finde sted med respekt for den humanitære folkerets regler om beskyttelse af befolkningens liv, ejendom og velfærd.

IV. Danmark deltager allerede på flere områder aktivt i den internationale indsats, som det i en overgangsperiode vil være nødvendigt at yde i relation til Irak. I begyndelsen af 2003 bevilgede regeringen godt 10 mio. kr. til de humanitære organisationers Irak-beredskab. I april 2003 blev det besluttet, at der i 2003 og 2004 fra dansk side kan ydes yderligere 180 mio. kr. til nødhjælp og 170 mio. kr. til genopbygning i Irak. Målet med den danske genopbygningsbistand vil være at fremme stabilitet og forsoning, at bekæmpe fattigdom og fremme menneskerettigheder samt at støtte demokratiseringen og opbygningen af en retsstat. Regeringen har udsendt en dansk medarbejder til det af USA ledede kontor for genopbygning og humanitær bistand i Bagdad og vil være indstillet på at udsende yderligere personale. I forbindelse med indførelsen af en regionalstruktur med fire regioner for den midlertidige administration af Irak har Danmark endvidere overtaget ledelsen af regionalkontoret for Basra. Dette vil give gode muligheder for at medvirke til at præge den politiske og økonomiske udvikling i det sydøstlige Irak og give anledning til at koncentrere dansk genopbygningsbistand om dette område.

Regeringen er herudover indstillet på at bidrage med et antal polititjenestemænd til den politimæssige indsats i Irak. Planlægningen af den internationale indsats på dette område er endnu i en tidlig fase. Opgaverne er på nuværende tidspunkt ikke endeligt fastlagt og vil kunne variere i takt med, at de konkrete behov afklares. Indsatsens hovedvægt ventes imidlertid at blive lagt på bistand til etablering af en irakisk civil politistyrke, f.eks. ved udsendelse af nogle erfarne instruktører eller politifolk med erfaring i f.eks. organisationsudvikling,

retsmedicin eller efterforskningsteknikker, eller andre eksperter og rådgivere på områder med tilknytning til politiets virksomhed.

V. Regeringen finder det vigtigt, at Danmark deltager i den multinationale sikringsstyrke i Irak. Regeringen lægger vægt på, at en sikringsstyrke vil være nødvendig for at understøtte og sikre det internationale nødhjælpsarbejde, ligesom styrken vil være en forudsætning for, at genopbygningen af landet kan indledes. Der lægges endvidere vægt på, at en sikringsstyrke vil bidrage til opretholdelse af lov og orden i Irak og dermed medvirke til at give den vanskelige politiske overgangsproces de rette sikre rammer. Sikringsstyrken vil således medvirke til at fremskynde etableringen af et fredeligt og stabilt Irak til gavn for hele den irakiske befolkning, herunder også tilbagevendende flygtninge og internt fordrevne. En sikringsstyrke vil naturligvis ligeledes bidrage til beskyttelsen af Iraks kulturarv og helligdomme.

En samlet dansk bidragspakke, der omfatter humanitær bistand, genopbygning, politi og et militært bidrag til sikringsstyrken vil være et klart signal om dansk engagement inden for alle grene af den indsats, der i en overgangsperiode skal ydes i Irak. Den danske indsats vil udgøre en sammentænkt helhed, overvejende rettet mod det sydøstlige Irak, således at maksimal effekt af indsatsen opnås.

VI. Det danske styrkebidrag til en multinational sikringsstyrke i Irak vil omfatte en let opklaringseskadron, stabs- og forbindelsespersonel, et stabs- og logistikdetachment, en sanitetsdeling, en ammunitions- og minerydningssektion, en enhed til civilt, militært samarbejde (CIMIC), et specialstyrkedetachment m.h.p. beskyttelse af de udsendte danske enheder, samt et nationalt støtteelement, i alt op til ca. 380 personer. Der vil tillige være behov for udsendelse af et ingeniørdetachment i en kortere periode til etablering og nedtagning af lejr mv.

En let opklaringseskadron vil kunne understøtte humanitære operationer, løse sikringsopgaver, overvåge operationsområder, inspicere irakiske installationer og militære enheder samt udføre eskorte, herunder af forsynings- og nødhjælpskolonner.

En enhed til civilt militært samarbejde (CIMIC) vil kunne støtte opklaringseskadronens opgaveløsning. Desuden vil enheden kunne skabe tillid mellem civilbefolkningen og de danske styrker gennem kontakt med civile myndigheder og diverse hjælpeorganisationer, der arbejder i området samt ved selv at gennemføre mindre, lokale hjælpeprojekter.

Ammunitions- og minerydningsbidraget vil primært kunne løse opgaver til støtte for det samlede danske bidrag, men vil også i det omfang, der er ledig kapacitet, kunne anvendes til lokale rydningsopgaver.

Sanitetsdelingen kan virke som lægepraksis for egen enhed og for lokalbefolkningen, indlægge op til 20 patienter og behandle lettere skader og sygdomme, visitere patienter til anden behandling samt samarbejde med lokale sygehuse og sundhedsmyndigheder.

Et mindre specialstyrkebidrag vil foruden beskyttelse af de udsendte danske enheder kunne varetage andre beskyttelsesopgaver, herunder personbeskyttel-

se, samt informationsindhentning, forbindelsesvirksomhed og monitorering. Specialstyrkebidraget forudses reduceret i takt med, at behovet mindskes.

De danske bidrag ventes primært indsat i den sydøstlige del af Irak. Der vil dog også kunne blive tale om indsættelse i andre områder i Irak. Der kan endvidere blive tale om at placere et mindre antal stabs- og forbindelsesofficerer samt et støtteelement i regionen, men uden for det egentlige operationsområde. Endelig kan der blive tilknyttet mindre enheder fra andre nationer til det danske bidrag, f.eks. fra de baltiske lande.

Bidragene vil operere under et klart mandat for magtanvendelse. Udover adgang til at anvende magt i selvforsvar vil der være adgang til i fornødent omfang at anvende magt til at gennemføre de pålagte opgaver.

Indsættelse af de danske militære bidrag i og omkring Irak samt Den Persiske Golf vil være forbundet med risiko. Forsvarets Efterretningstjeneste vurderer trusselsniveauet for danske styrker fra irakiske paramilitære styrker, herunder resterende dele af de tidligere væbnede styrker, som middel. Den landmilitære minefare og faren fra ueksploderet ammunition vurderes som høj. Truslen fra biologiske og kemiske våben vurderes som middel. Terror-, spionage- samt subversionstruslen vurderes som høj, mens truslen fra organiseret kriminalitet vurderes som middel.

...

Bidragene vil foreløbig blive udsendt for en seks måneders periode.

VII. Da det danske militære bidrag vil indgå i en indsats, hvor der kan blive tale om anvendelse af militære magtmidler, forelægges sagen for Folketinget under henvisning til Grundlovens § 19, stk. 2 med anmodning om, at Folketinget meddeler sit samtykke.

VIII. Regeringen vil løbende vurdere det danske militære bidrags sammensætning med henblik på at sikre en effektiv opgaveløsning. Såfremt det skulle vise sig hensigtsmæssigt at justere bidraget væsentligt, eller såfremt der skulle ske en væsentlig ændring i opgavernes karakter, f.eks. som følge af beslutninger truffet af FN's Sikkerhedsråd, vil regeringen rådføre sig med Det Udenrigspolitiske Nævn herom eller om nødvendigt på ny forelægge sagen for Folketinget.
..."

Folketinget vedtog beslutningen den 15. maj 2003.

FN's Sikkerhedsråd vedtog den 22. maj 2003 resolution 1483, hvorefter Sikkerhedsrådet anerkendte USA's og Storbritanniens status som besættelsesmagter efter den humanitære folkeret og ophævede de civile sanktioner mod Irak. I resolutionen bød Sikkerhedsrådet endvidere FN's medlemslandes bidrag med personel og udstyr til styrkelse af stabilitet og sikkerhed i Irak velkommen. I henhold til resolutionen påhvilede det formelle ansvar for opretholdelse af lov og orden i Irak USA og Storbritannien ("Coalition Provisional Authority").

Ved FN's Sikkerhedsråds resolution 1500 af 14. august 2003 bød Sikkerhedsrådet endvidere dannelsen af et irakisk regeringsråd velkommen og etablerede FN's bistandsmission for Irak.

Ved resolution 1511 af 16. oktober 2003 bemyndigede Sikkerhedsrådet i henhold til FN-pagtens kapitel VII en multinational sikringsstyrke i Irak til at træffe alle nødvendige foranstaltninger for at bidrage til opretholdelse af sikkerhed og stabilitet i landet, jf. pkt. 13 i resolutionen. Bemyndigelsen til at anvende alle nødvendige foranstaltninger omfattede brug af væbnet magt. Det fremgår af resolutionen desuden, at styrkens indsats blandt andet havde til formål at sikre, at de nødvendige betingelser forelå for gennemførelse af tidsplanen for overdragelse af ledelsen af Irak til det irakiske folk, og at bidrage til sikkerheden for FN's bistandsmission i Irak, det irakiske regeringsråd og andre myndigheder i den irakiske overgangsadministration samt for den centrale humanitære og økonomiske infrastruktur i landet. Herudover understregede FN's Sikkerhedsråd vigtigheden i at etablere et effektivt irakisk politi og sikkerhedsstyrker til opretholdelse af lov, orden og sikkerhed samt bekæmpelse af terror, jf. resolutionens pkt. 16.

Det Irakiske Regeringsråd og Koalitionsmyndigheden ("Coalition Provisional Authority") indgik den 15. november 2003 aftale om overdragelse af suveræniteten til det irakiske folk. Ifølge aftalen skulle fuld suveræniteten være overdraget til en midlertidig irakisk regering senest den 30. juni 2004.

Den 19. maj 2004 fremsatte den danske regering forslag til folketingsbeslutning B 213 om fortsat dansk bidrag til en multinational sikringsstyrke i Irak.

Det hedder i bemærkningerne til forslaget blandt andet:

” ...

I. Det internationale samfund yder under mandat fra FN's sikkerhedsråd en omfattende indsats for at bidrage til genopbygningen af Irak og for at skabe rammerne for en demokratisk udvikling i Irak. Den danske styrke i Irak har ved Folketingsbeslutning af 2. december 2003 mandat indtil den 2. juni 2004. I lyset af den vanskelige politiske overgangsproces, som den irakiske befolkning står over for, er der grund til allerede på nuværende tidspunkt at signalere dansk støtte og opbakning til det videre forløb. På denne baggrund foreslår regeringen, at der træffes beslutning om forlængelse i seks måneder af det danske militære bidrag til en multinational sikringsstyrke i Irak, herunder at danske

styrker fortsat stilles til rådighed for beskyttelsen af civilt dansk personel og ejendom i landet. Såfremt det skulle vise sig hensigtsmæssigt at forlænge bidraget yderligere, agter regeringen at forelægge sagen for Folketinget.

II. Det folkeretlige grundlag for den multinationale sikringsstyrke i Irak udgøres indtil videre uændret af FNs Sikkerhedsråds resolutioner 1483 af 22. maj 2003 og 1511 af 16. oktober 2003. I forbindelse med den planlagte overdragelse af suverænitet til en international anerkendt, repræsentativ irakisk regering, forventes et fornyet folkeretligt grundlag for sikringsstyrken.

Det danske bidrag til den multinationale sikringsstyrke i Irak vil - som alle øvrige udenlandske tropper - fortsat være undergivet den humanitære folkerets regler om beskyttelse af befolkningens liv, ejendom og velfærd.

III. Den multinationale sikringsstyrkes opgaver er fastlagt i FNs Sikkerhedsråds resolution 1511. Det fremgår bl.a. heraf, at den multinationale sikringsstyrke er bemyndiget til at anvende alle nødvendige foranstaltninger, herunder brug af væbnet magt. I resolutionen rettes endvidere en indtrængende appel til FNs medlemslande om at yde bidrag til sikringsstyrken, herunder med militære styrker.

Sikringsstyrken er for nærværende opdelt i fem divisioner, der geografisk dækker hver sit område af Irak. USA har påtaget sig at varetage ledelsen af tre divisioner, mens UK og Polen hver står i spidsen for en bredt sammensat division.

Sikringsstyrken har p.t. deltagelse af følgende lande udover Danmark: Albanien, Australien, Azerbajdjan, Bulgarien, Estland, El Salvador, Filippinerne, Georgien, Holland, Italien, Japan, Kasakhstan, Letland, Litauen, Den Tidligere Jugoslaviske Republik Makedonien, Mongoliet, New Zealand, Norge, Polen, Portugal, Rumænien, Singapore, Slovakiet, Sydkorea, Thailand, Tjekkiet, UK, Ukraine, Ungarn og USA. I en række af de anførte lande pågår der for tiden overvejelser om spørgsmålet om forlængelse af den militære tilstedeværelse i Irak.

IV. Danmark deltager på flere områder aktivt i den internationale indsats, som det er nødvendigt at yde i relation til Irak. Foruden Danmarks militære bidrag til den multinationale sikringsstyrke har regeringen for 2003-2004 afsat op til 180 mio. kr. i humanitær bistand og op til 170 mio. kr. i genopbygningsbistand til Irak. Den danske humanitære indsats ydes via FN-organisationer og danske organisationer med international erfaring inden for bl.a. humanitær minerydning, rehabilitering af uddannelsessystemet, sundhed, vand og sanitet samt repatriering af flygtninge og genbosættelse af internt fordrevne.

V. På grundlag af Folketingets vedtagelse af beslutningsforslag nr. B 165 den 15. maj 2003 blev et dansk styrkebidrag på ca. 380 personer i begyndelsen af juni 2003 indsat under den britisk-ledede division i det sydøstlige Irak. Fra august 2003 har Danmark endvidere bidraget med op til 10 stabsofficerer til den polsk-ledede multinationale division.

Efterfølgende forværredes sikkerhedssituationen i Irak, herunder i det danske ansvarsområde. Løsningen af de opgaver, der påhviler det danske militære kontingent i Irak har på den baggrund vist sig at kræve en mere omfattende indsats

end oprindelig antaget. På denne baggrund besluttede regeringen efter rådføring i Det Udenrigspolitiske Nævn den 16. juli 2003 at forøge den danske styrke med ca. 40 personer til i alt ca. 410 personer. På baggrund af en yderligere forværring af sikkerhedssituationen, herunder et akut behov for beskyttelse af personale og rådgivere ved danske repræsentationer i Bagdad og Basra, vedtog Folketinget den 10. oktober 2003 at styrke bidraget, jf. beslutningsforslag nr. B 1. Styrkelsen indebar forøgelse af det danske bidrag til sikringsstyrken med i alt ca. 90 personer. Derudover omfattede det supplerende danske bidrag et mindre antal soldater, i første omgang ca. 10, specielt uddannet i personbeskyttelse samt to pansrede civile køretøjer m.h.p. beskyttelse af personer knyttet til de danske repræsentationer i Bagdad og Basra. Det aktuelle samlede danske styrkebidrag, inklusiv bidraget med op til 10 stabsofficerer til den polsk-ledede multinationale division, omfatter i alt ca. 520 personer.

VI. Regeringen finder det vigtigt, at Danmark sammen med den bredest mulige kreds af lande fortsat deltager i en multinational sikringsstyrke i Irak. Regeringen lægger vægt på, at sikringsstyrken er nødvendig for at understøtte og sikre den internationale indsats i Irak, således at den langsigtede genopbygning af landet kan finde sted og der kan gennemføres en politisk overgangsproces. Det store antal væbnede anslag mod den internationale indsats, men også mod den irakiske civilbefolkning, understreger kun behovet for at videreføre en beslutnings international indsats, herunder bred international deltagelse i den multinationale sikringsstyrke. Sikringsstyrken vil fortsat medvirke til at understøtte bestræbelserne på at etablere et fredeligt og stabilt Irak til gavn for hele den irakiske befolkning, herunder også tilbagevendende flygtninge og internt fordrevne.

Regeringen lægger vægt på at fortsætte sin aktive medvirken til at gennemføre den internationale støtte, som er skitseret bl.a. i FN's Sikkerhedsråds resolutioner. Samtidig med at regeringen ønsker at opretholde et usvækket dansk engagement i stabiliserings- og genopbygningsindsatsen, finder regeringen det vigtigt at yde det udsendte danske civile personale bedst mulig beskyttelse.

Regeringen finder det helt centralt for Iraks udvikling, at FN sikres en langt stærkere rolle som grundlag for det langsigtede internationale engagement i landet. Regeringen vil støtte bestræbelser på at fremme en sådan udvikling gennem vedtagelse af en EU strategi om EU's forbindelser med Irak.

I forbindelse med Danmarks militære engagement i Irak har der kunnet konstateres et behov for en styrket samordning af de civile og militære indsatser. Der vil derfor i videst muligt omfang blive gennemført en koordination af den danske civile indsats i det område, hvor de danske militære styrker er indsat.

VII. Det danske militære bidrag vil indtil videre blive opretholdt på det aktuelle niveau og med de nuværende opgaver. Det nuværende bidrag er sammensat af følgende enheder: et panserinfanterikompani, en let opklaringseskadron, et stabs- og logistikkompani, et ingeniørdetachment, et militærpolitidetachment, en sanitetsdeling, et element til civilt-militært samarbejde, et nationalt støtteelement, stab og stabsofficerer, herunder op til 10 stabsofficerer tilknyttet den polsk-ledede multinationale division, et mindre antal soldater, p.t. ca. 10, specielt uddannet i personbeskyttelse samt pansrede civile køretøjer m.h.p. beskyttelse af personer knyttet til danske repræsentationer i Bagdad og Basra. På baggrund af udvidelsen af antallet af civilt udsendte tilknyttet repræsentatio-

nerne udsendes i løbet af sommeren 2004 yderligere fem soldater specielt uddannet i personbeskyttelse til Bagdad samt yderligere pansrede civile køretøjer. I takt med at antallet af civilt udsendte danskere tilknyttet repræsentationerne endeligt afklares, kan der vise sig behov for at afsætte yderligere militært personel og materiel til denne beskyttelse. Forsvarsmyndighederne vil forberede udsendelse af militært personel til at varetage disse opgaver i takt med at behovet måtte opstå.

Et bidrag fra Litauen på ca. 55 personer ventes fortsat tilknyttet de danske bidrag til sikringsstyrken.

Det danske bidrag vil fortsat være indsat i den sydøstlige del af Irak inden for rammerne af den britisk-ledede multinationale division. Endvidere vil et mindre antal danske stabs- og forbindelsesofficerer fortsat være placeret ved militære hovedkvarterer i Irak uden for det egentlige danske operationsområde. Det nationale støtteelement vil være placeret ved Basra. Der gennemføres i øjeblikket tekniske drøftelser med de britiske militære myndigheder om en eventuel udvidelse af de danske styrkers nuværende operationsområde. Regeringen vil vende tilbage til dette forhold, når en nærmere afklaring foreligger. Det bemærkes i den forbindelse, at en eventuel udvidelse af de danske styrkers nuværende operationsområde i givet fald ikke forudses at medføre behov for ændring af niveauet for det aktuelle danske bidrag.

Som hidtil vil der også fremover i mindre omfang kunne blive tale om indsættelse af personel i andre dele af Irak. Det omfatter personel fra det danske styrkebidrag samt fra det indsatte specialstyrkebidrag til personbeskyttelse i Bagdad.

Det danske styrkebidrag vil som den øvrige sikringsstyrke have bemyndigelse til at anvende alle nødvendige foranstaltninger, herunder om nødvendigt væbnet magt. Udover adgang til at anvende magt i selvforsvar vil der således være adgang til i fornødent omfang at anvende magt til at gennemføre de pålagte opgaver.

Forsvarets Efterretningstjeneste har afgivet følgende trusselsvurdering:

"Det er vurderingen, at indsættelsen af de danske militære bidrag i Irak er forbundet med risiko. I den centrale del af Irak angriber grupperinger med tilknytning til det tidligere regime fortsat koalitionen. Disse angreb har lokalt karakter af guerillakrig. Sunniekstremistiske terrorgrupper og herunder udenlandske ekstremister angriber både koalitionen og de irakere, som samarbejder med koalitionen. I de shiitiske områder i Bagdad samt i det sydlige Irak er radikale shiitiske grupper blevet sværere at kontrollere, efter at den shiitiske leder Muqtada al-Sadr i påsken forsøgte at starte en revolte og dermed brød den shiitiske ikke-voldsstrategi mod koalitionen. Rapporterne om koalitionen overgreb mod fanger i Irak øger den vrede, som mange irakere føler over koalitionen. Modstanden mod koalitionen tilstedeværelse er mindre i det sydlige Irak end i den centrale del af landet. Shiiternes ledelse i Najaf opfordrer til ro og samarbejde, men situationen er skrøbelig.

Der er et stærkt fjendskab mellem en række af grupperingerne i Irak, og det vurderes, at der sandsynligvis vil udbrude borgerkrig, hvis koalitionen trækker sig ud af Irak.

Sikkerhedssituationen bliver næppe mærkbart bedre inden magtoverdragelsen til irakerne den 30. juni 2004. En af de største udfordringer, også efter magtoverdragelsen, bliver etableringen af en effektiv irakisk sikkerhedsstyrke.

Truslen for angreb mod danske styrker vurderes som høj i hele Irak. Den spændte situation bevirker samtidig, at truslen fra civile uroligheder mod danske styrker vurderes som høj. Terrortruslen i Irak vurderes også som høj. Den landmilitære minefare og faren fra ueksploderet ammunition vurderes som middel til høj. Et af de hyppigst anvendte midler i modstandskampen i Irak er improviserede sprængladninger, og denne type angreb vurderes at fortsætte.

Udviklingen i Irak følges nøje af efterretningstjenester verden over og truslen fra spionage vurderes som høj. Truslen fra biologiske og kemiske kampstoffer vurderes som lav, mens truslen fra terrorgruppers egenfremstillede biologiske og kemiske giftstoffer vurderes som middel. Truslen fra organiseret kriminalitet, herunder brug af våben, mod danske enheder vurderes som høj."

...

VIII. Da det danske militære bidrag vil indgå i en indsats, hvor der kan blive tale om anvendelse af militære magtmidler, forelægges sagen for Folketinget under henvisning til Grundlovens § 19, stk. 2 med anmodning om, at Folketinget meddeler sit samtykke til, at danske militære styrker fortsat stilles til rådighed for en multinational sikringsstyrke i Irak, herunder at danske militære styrker fortsat stilles til rådighed for beskyttelsen af civilt dansk personel og ejendom i landet.

IX. Bidraget vil blive forlænget for en seks måneders periode. Såfremt det skulle vise sig hensigtsmæssigt at forlænge bidraget yderligere, agter regeringen at forelægge sagen for Folketinget. Såfremt det i øvrigt skulle vise sig hensigtsmæssigt at justere bidraget, herunder ansvarsområdet væsentligt, eller såfremt der i øvrigt skulle ske en væsentlig ændring i opgavernes karakter eller det folkeretlige grundlag for sikringsstyrkens tilstedeværelse, vil regeringen rådføre sig med Det Udenrigspolitiske Nævn herom eller om nødvendigt på ny forelægge sagen for Folketinget.

..."

Forslaget blev vedtaget den 2. juni 2004.

Det fremgår af FN's Sikkerhedsråds resolution 1546 af 8. juni 2004 og de dertil hørende breve fra den daværende irakiske premierminister Allawi og USA's daværende udenrigsminister Powell til formanden for Sikkerhedsrådet, at den irakiske premierminister havde anmodet om den multilaterale sikringsstyrkes tilstedeværelse i Irak med henblik på genopbygning af landet. Resolution 1546 bemyndigede den multinationale militære styrke til som en sikringsstyrke at anvende alle nødvendige foranstaltninger, herunder brug af væb-

net magt, til at bistå med opretholdelse af stabilitet og sikkerhed i Irak, herunder bekæmpelse af terrorisme, jf. resolutionens pkt. 8-11. Det fremgår endvidere af resolution 1546, at FN's Sikkerhedsråd anerkendte, at de multinationale styrker ligeledes ville assistere med opbyggelsen af de irakiske sikkerhedsstyrkers evner gennem bl.a. et mentor- og monitoreringsprogram, jf. resolutionens pkt. 14.

I overensstemmelse med aftalen af 15. november 2003 blev fuld suverænitet overdraget til den midlertidige irakiske regering den 28. juni 2004.

Ved folketingsbeslutning B 42 af 25. november 2004 meddelte Folketinget på grundlag af FN's Sikkerhedsråds resolution 1546 af 8. juni 2004 og de dertil hørende breve fra den daværende irakiske premierminister Allawi og USA's daværende udenrigsminister Powell til formanden for Sikkerhedsrådet sit samtykke til forlængelse af det danske bidrag i yderligere 6 måneder. Af bemærkningerne til beslutningsforslaget, fremgår det i afsnit VI, at regeringen har lagt vægt på, at sikringsstyrken er nødvendig for at understøtte og sikre den internationale indsats i Irak. Det fremgår i tilknytning hertil, at:

”I. ...

Den danske styrke i Irak har ved Folketingsbeslutning af 2. juni 2004 mandat indtil den 2. december 2004. Resolution 1546 indeholder en appel til FNs medlemsstater om at yde bidrag til sikringsstyrken, herunder med militære styrker, for at imødekomme det irakiske folks behov for stabilitet og sikkerhed, humanitær assistance og genopbygning samt støtte FNs tilstedeværelse i landet. På denne baggrund foreslår regeringen, at der træffes beslutning om forlængelse i 6 måneder af det danske militære bidrag til en multinational sikringsstyrke i Irak, herunder at danske styrker fortsat stilles til rådighed for beskyttelsen af civil dansk personel og ejendom i landet samt at dansk militært personel bidrager til NATOs træningsindsats i Irak. Såfremt det skulle vise sig hensigtsmæssigt at forlænge bidraget yderligere, agter regeringen at forelægge sagen for Folketinget.

II. Det folkeretlige grundlag for den multinationale sikringsstyrke i Irak udgøres i dag af FNs Sikkerhedsråds resolution 1546 af 8. juni 2004 og de dertil hørende breve fra den irakiske premierminister Allawi og USAs udenrigsminister Powell til formanden for Sikkerhedsrådet, hvor den irakiske premierminister har anmodet om den multilaterale sikringsstyrkes fortsatte tilstedeværelse i Irak.

Det danske bidrag til den multinationale sikringsstyrke i Irak vil - som alle øvrige udenlandske tropper - være undergivet folkeretten, herunder den humanitære folkeret.

...

IV. Danmark deltager på flere områder aktivt i den internationale indsats, som det er nødvendigt at yde i relation til Irak. Foruden Danmarks militære bidrag til den multinationale sikringsstyrke har regeringen for 2003-2004 afsat 180 mio. kr. i humanitær bistand og 170 mio. kr. i genopbygningsbistand til Irak. Den danske humanitære indsats ydes via FN-organisationer og danske organisationer med international erfaring inden for bl.a. humanitær minerydning, rehabilitering af uddannelsessystemet, sundhed, vand og sanitet samt repatriering af flygtninge og genbosættelse af internt fordrevne. Genopbygningsbistanden ydes især til projekter inden for uddannelse/sundhed, infrastruktur, støtte til demokratisering og menneskerettigheder samt renovering af olieindustrien. På FFL 05 er afsat yderligere 150 mio. kr. for 2005-2006 til humanitære- og genopbygningsindsatser i Irak.

Som et led i den humanitære indsats har den danske militære styrke, i lyset af den skærpede sikkerhedssituation, fået tilført humanitære midler til gennemførelse af mindre civile projekter i operationsområdet sammen med lokale myndigheder og entreprenører.

På donormødet i Tokyo den 13.-14. oktober fremlagde den midlertidige irakiske regering en national strategi for genopbygningen af Irak, hvori der opstilles et nationalt budget for 2005-2007. Det er første gang siden magtoverdragelsen den 28. juni 2004, at den midlertidige irakiske regering fremlægger en national strategi, hvor mål og midler prioriteres. Det er et godt udtryk for, at den generelle irakisering af myndighedsopgaverne i landet er i fremdrift. Med kapacitetsopbygningen af den irakiske administration, herunder gennemførelsen af den nationale strategi, vil et hovedformål med den fortsatte danske styrketilstedeværelse i Irak være opfyldt. Opgaven består i at medvirke til at skabe stabilitet og fred i Irak, så den irakiske befolkning selv kan beslutte sin fremtid og regere sig selv.

Med overdragelsen af regeringsmagten til den midlertidige irakiske regering og nu præsentationen af den midlertidige regerings strategi for genopbygningen er de danske bistandsaktiviteter gradvist blevet integreret i de irakiske regeringsstrukturer samt civilsamfund primært i Basra-området. Hermed bidrages til skabelsen af selv bærende irakiske institutioner, ligesom den danske bistandsindsats medvirker til at opfylde strategien. Det gælder f.eks. på fødevarerområdet, hvor der fra dansk side bidrages til kapacitetsopbygning af de relevante irakiske myndigheder samt, efter irakisk ønske, rådgives om en privatisering af det statslige irakiske system, således at små, private landmænd i højere grad vil kunne bidrage til såvel skabelsen af arbejdspladser som den irakiske økonomi. Tilsvarende bidrager den danske indsats på retsområdet, politiet samt lokalforvaltning i Basra-provinsen til såvel kapacitetsopbygning som opfyldelse af den nationale strategi og økonomisk vækst. Irakisk ejerskab og brug af den dansk-irakiske ressourcebase, herunder hjemvendte irakere, vil være en central del af det nye aktstykke vedrørende bistanden til Irak, der skal udmønte bevillingen for 2005 og 2006.

...

V. På grundlag af Folketingets vedtagelse af beslutningsforslag nr. B 165 den 15. maj 2003 blev et dansk styrkebidrag på ca. 380 personer i begyndelsen af juni 2003 indsat under den britisk-ledede division i det sydøstlige Irak. Fra august 2003 har Danmark endvidere bidraget med op til 10 stabsofficerer til den polsk-ledede multinationale division.

Efterfølgende forværredes sikkerhedssituationen i Irak, herunder i det danske ansvarsområde. Løsningen af de opgaver, der påhviler det danske militære kontingent i Irak, har på den baggrund vist sig at kræve en mere omfattende indsats end oprindeligt antaget. På denne baggrund besluttede regeringen efter rådføring i Det Udenrigspolitiske Nævn den 16. juli 2003 at forøge den danske styrke med ca. 40 personer til i alt ca. 410 personer. På baggrund af en yderligere forværring af sikkerhedssituationen, herunder et akut behov for beskyttelse af personale og rådgivere ved danske repræsentationer i Bagdad og Basra, vedtog Folketinget den 10. oktober 2003 at styrke bidraget, jf. beslutningsforslag nr. B 1. Styrkelsen indebar forøgelse af det danske bidrag til sikringsstyrken med i alt ca. 90 personer. Derudover omfattede det supplerende danske bidrag et mindre antal soldater, i første omgang ca. 10, specielt uddannet i personbeskyttelse samt to pansrede civile køretøjer m.h.p. beskyttelse af personer knyttet til de danske repræsentationer i Bagdad og Basra. Den 2. december 2003 og efterfølgende den 2. juni 2004 vedtog Folketinget henholdsvis ved beslutningsforslag B 56 og B 213 at forlænge det danske bidrag i yderligere 6 måneder. Efter rådføring med Det Udenrigspolitiske Nævn den 2. juli 2004 besluttede regeringen, at den danske styrkes ansvarsområde kunne udvides til at omfatte hovedparten af Basra provinsen samt at flytte lejren mod syd til den britiske base Shaiba Log Base. Udvidelsen blev gennemført den 31. august 2004. Det nye område omfatter væsentlig infrastruktur såsom vej-, olie- og havne forbindelser. I B 213 er anført, at det danske styrkebidrag omfatter i alt ca. 520 personer, inklusive et bidrag med op til 10 stabsofficerer til den polsk-ledede multinationale division samt et mindre antal soldater, i første omgang ca. 10, specielt uddannede i personbeskyttelse. ...

VI. Regeringen finder det vigtigt, at Danmark sammen med den bredest mulige kreds af lande fortsat deltager i en multinational sikringsstyrke i Irak. Regeringen lægger vægt på, at sikringsstyrken er nødvendig for at understøtte og sikre den internationale indsats i Irak, således at den langsigtede genopbygning af landet kan finde sted og den politiske transitionsproces kan gennemføres. Det store antal væbnede anslag mod den internationale indsats, og særligt mod den irakiske civilbefolkning, understreger kun behovet for at videreføre en beslutnings international indsats, herunder bred international deltagelse i den multinationale sikringsstyrke. Den irakiske regerings sikkerhedsstyrker er under opbygning og vil gradvis spille en større rolle for varetagelsen af sikkerheden i landet og i sidste ende overtage det fulde ansvar for opretholdelse af sikkerhed og stabilitet i Irak. Udvidelsen af den danske styrkes ansvarsområde er et led i denne gradvise overdragelse af ansvaret for sikkerheden i Irak til de irakiske sikkerhedsstrukturer. Sikringsstyrken vil fortsat medvirke til at understøtte bestræbelserne på at etablere et fredeligt og stabilt Irak til gavn for hele den irakiske befolkning, herunder også tilbagevendende flygtninge og internt fordrevne.

Regeringen har drøftet vigtigheden af tilbagevenden til Irak med den irakiske regering, der i den forbindelse særligt har betonet vigtigheden af at fremme frivillig tilbagevenden til Irak til stabile og sikre forhold. Regeringen lægger vægt på at fortsætte sin aktive medvirken til at gennemføre den internationale støtte, på grundlag af FNs Sikkerhedsråds resolutioner.

Som led i regeringens initiativ om samtænkning vil der fortsat inden for en international koordineret ramme i videst muligt omfang blive gennemført en

koncentreret dansk civil indsats i det danske ansvarsområde. Genopbygningsindsatsen vil overordnet blive koordineret af Udenrigsministeriet, som i muligt omfang vil inddrage civile danske organisationer samt evt. private virksomheder i bistandens gennemførelse. Udgangspunktet for den humanitære indsats er, at det er de civile danske og internationale nødhjælpsorganisationer, der bør forestå gennemførelsen af dansk finansierede humanitære indsatser. På grund af den forværrede sikkerhedssituation har det imidlertid vist sig vanskeligt for de humanitære organisationer at operere, hvilket kan medføre, at det danske militære styrkebidrag i større omfang end kendt fra andre operationer, vil skulle involveres i humanitære og andre civile indsatser med henblik på at bidrage til normalisering af forholdene for civilbefolkningen. Regeringen ønsker herved at sikre, at der fortsat sker konkrete fremskridt i det irakiske samfund, selvom sikkerhedssituationen er alvorlig, idet der efter regeringens opfattelse er en direkte sammenhæng mellem forbedring af den sociale og økonomiske situation og forbedringer af sikkerhedssituationen.

Regeringen finder det helt centralt for Iraks udvikling, herunder for fremdrift i den irakiske selv bærende varetagelse af myndighedsopgaverne i landet, at FN, EU og NATO sikres en langt stærkere rolle som grundlag for det langsigtede internationale engagement i Irak. Den midlertidige suveræne irakiske regering har bedt FN være den ledende rådgiver på valgområdet. FN har udsendt et hold af eksperter, der arbejder tæt sammen med den uafhængige irakiske valgkommission. Danmark bidrager med 25 mio. kr. til FNs valgfond. Herudover bidrager Danmark samt en række EU-lande finansielt til den særlige enhed, der vil skulle yde beskyttelse til FNs tilstedeværelse i Irak. Det danske bidrag udgør 3,6 mio. kr. EU har sendt to missioner til Irak med henblik på at sammensætte en pakke med konkrete genopbygningsindsatser, som EU kan støtte, herunder se på muligheder for EU-støtte til polititræning og træning af civile administratorer. En første skitse til pakken blev fremlagt på Det Europæiske Råds møde den 5. november 2004. Regeringen vil støtte bestræbelser på at fremme en sådan udvikling gennem en konkret udmøntning af EU-pakken. Ud over denne direkte støtte fra EU til den midlertidige irakiske regering, har EU-Kommissionen allerede allokeret i alt 204 mio. euro til en række multilaterale organisationer, herunder til FN-systemet og Verdensbanken. Midlerne anvendes indenfor områderne vand og sanitet, sundhed, uddannelse, landbrug og fødevarer, jobskabelse samt menneskerettigheder og god regeringsførelse, herunder træning af den uafhængige irakiske valgkommissions personale samt civilsamfundsorganisationer. På NATO-topmødet i Istanbul besluttedes det, at NATO skulle tilbyde NATOs assistance til den irakiske overgangsregering med træning og uddannelse af irakiske sikkerhedsstyrker. Efterfølgende har den irakiske premierminister anmodet NATO om hjælp vedrørende træning. En sådan NATO-indsats er nu ved at blive iværksat. Regeringen støtter, at NATO bidrager til genopbygning af myndighedsstrukturen i Irak gennem træning og uddannelse af irakiske sikkerhedsstyrker.

VII. Det danske militære bidrag vil indtil videre blive opretholdt på det aktuelle niveau og med de nuværende opgaver, idet der dog nu også som en yderligere opgave forudses bistand til NATOs træningsindsats. Det nuværende bidrag er sammensat af følgende enheder: et panserinfanterikompani, en let opklaringseskadron, et stabs- og logistikkompani, et ingeniørdetachment, et militærpolitidetachment, en sanitetsdeling, et element til civilt-militært samarbejde, et nationalt støtteelement, stab og stabsofficerer, herunder op til 10 stabsofficerer

tilknyttet den polsk-ledede multinationale division samt et mindre antal soldater, p.t. ca. 17 specielt uddannede i personbeskyttelse m.h.p. beskyttelse af personer knyttet til danske repræsentationer i Bagdad og Basra. ...

Det danske bidrag, der i øjeblikket har underlagt britiske enheder, vil fortsat være indsat i den sydøstlige del af Irak inden for rammerne af den britisk-ledede multinationale division. Endvidere vil et mindre antal danske stabs- og forbindelsesofficerer fortsat være placeret ved militære hovedkvarterer i Irak uden for det egentlige danske operationsområde. Som hidtil vil der også fremover i mindre omfang kunne blive tale om indsættelse af personel i andre dele af Irak.

Det danske styrkebidrag vil som den øvrige sikringsstyrke have bemyndigelse til at anvende alle nødvendige foranstaltninger, herunder om nødvendigt væbnet magt. Udover adgang til at anvende magt i selvforsvar vil der således være adgang til i fornødent omfang at anvende magt til at gennemføre de pålagte opgaver.

Indsættelsen af de danske militære bidrag i Irak er forbundet med risiko. Forsvarets Efterretningstjeneste har afgivet bl.a. følgende vurdering af situationen i Irak:

»Truslen for angreb mod danske styrker, herunder terrortruslen vurderes som høj i det sydlige Irak og meget høj i det centrale Irak. Truslen fra civile uroligheder og sabotage mod danske styrker vurderes som middel. Den landmilitære minefare og faren fra ueksploderet ammunition vurderes som middel til høj. Truslen mod lufttransport af danske styrker i irakisk luftrum varierer fra lav til høj, afhængig af flyvehøjde og område. Modstandsgrupperinger angriber hyppigt med improviserede sprængladninger fortrinsvis i form af vejsidebomber. Truslen for denne type angreb vil fortsætte og er ligesom for øvrige angreb høj i det sydlige Irak og meget høj i det centrale Irak. Der foregår omfattende indhentning af oplysninger om koalitionen fra irakiske modstandsgrupper og udenlandske efterretningstjenester, og truslen fra spionage vurderes som høj. Truslen fra biologiske og kemiske kampstoffer vurderes som lav, mens truslen fra terrorgruppers egenfremstillede biologiske og kemiske giftstoffer vurderes som middel. Truslen mod danske enheder i form af organiseret kriminalitet, der også kan omfatte gidseltagning, vold og brug af håndvåben, vurderes at være høj.«

De danske styrkers tilbageholdelser før og efter magtoverdragelsen den 28. juni 2004 og retningslinjer herfor:

Af et brev af 9. juli 2004 fra Forsvarsministeriet til Udenrigsministeriet fremgår det, at der på daværende tidspunkt befandt sig otte personer i irakisk fængsel, som var blevet tilbageholdt af danske styrker og overdraget til irakisk varetægt før suverænitetsoverdragelsen den 28. juni 2004. Forsvarsministeriet anmodede på den baggrund Udenrigsministeriet om at indhente et irakisk tilsagn om, at de personer, der var blevet tilbageholdt af de danske

styrker og overdraget til irakisk fængsel før den 28. juni 2004, og endvidere civile irakere, som danske styrker måtte tilbageholde efter magtoverdragelsen den 28. juni 2004, ville blive behandlet i overensstemmelse med den humanitære folkeret.

Til besvarelse af Forsvarsministeriet anmodninger fremsendte Udenrigsministeriet ambassaden i Bagdads indberetninger af samtaler med den daværende irakiske indenrigsminister Falah Al-Nakib og den daværende irakiske justitsminister Malik Dohan Al-Hassen om den irakiske holdning til de stillede spørgsmål. Af indberetningerne fremgår det, at den irakiske regering havde til hensigt at leve op til sine forpligtelser med hensyn til overholdelse af menneskerettigheder, og at der ikke var tvivl om løftet om overholdelsen heraf.

Af direktiv af 25. august 2004 for magtanvendelse i Irak hedder det blandt andet:

”Generelt

...

3. Direktivet gælder også underlagte udenlandske enheder. ...

...

Gældende ret

7. Folkeret. Danske styrker opholder sig i Irak i henhold til FN Sikkerhedsrådsresolution 1546/2004 med bilag, hvori Iraks premierminister inviterer Den Multinationale Styrke (MNF-I) til at bistå irakiske myndigheder med at øge stabiliseringen af sikkerhedssituationen i Irak. Sikkerhedsrådet autoriserer anvendelsen af nødvendig magt hertil under henvisning til FN Statuttens Kapitel 7.

Idet IV Genèvekonvention ikke finder anvendelse på operationerne efter magtoverdragelsen, skal det hermed desuagtet indskræmpes, at principper og standarder fra denne skal anvendes af DANCON IRAK som mindstekrav.

8. National ret. For danske styrker gælder relevante dele af dansk lovgivning, herunder danske folkeretlige forpligtelser, straffeloven og militær straffelov. ...

...

Tilbageholdelse

19. Tilbageholdelse på gerningsstedet.

Danske styrker kan tilbageholde personer, der mistænkes for at udgøre en sikkerhedsmæssig risiko, herunder personer der mistænkes for kriminelle handlinger, som vurderes at udgøre en sikkerhedsrisiko.

Ved opgaveløsning i samarbejde med irakiske sikkerhedsstyrker/politi, hvor irakiske sikkerhedsstyrker/politi foretager tilbageholdelse/anholdelse, betragtes anholdelsen som en selvstændig irakisk anholdelse – og dermed **ikke** som en overdragelse af tilbageholdte fra danske styrker til irakiske myndigheder.

Tilsvarende gælder i relation til danske styrkers samarbejde med UK enheder, hvor UK enhederne foretager tilbageholdelse af personer.”

Forløbet af Operation Green Desert:

Operation Green Desert blev gennemført på initiativ af de irakiske styrker, som havde indsamlet informationer om aktiviteter i byen Az Zubayr. De irakiske styrker anmodede primo november 2004 den danske bataljon i Irak om støtte til gennemførelse af en ”search and arrest”-operation. Målet for operationen var at undersøge 4 udpegede områder, benævnt ”CYAN 1-4”, og at arrestere personer, der ifølge oplysninger fra det irakiske sikkerhedspoliti havde tilknytning til angreb mod de irakiske og multinationale styrker.

Det fremgår af en ”Post Operation Report” af 29. november 2004 fra den danske bataljon, at Operation Green Desert blev udført den 25. november 2004 i tidsrummet mellem kl. 03.30 og 13.05. Det hedder i rapporten blandt andet:

”1. GENERAL

... The operation was originally planned as a search and arrest operation with ISF [Iraqi Security Forces] lead. This was the first large scale joint ISF/MNF [Iraqi Security Forces/Multinational Force] operation to be planned and executed by DANBN [Danish Battalion]. Initial planning with ... ING Bn [Iraqi National Guard Battalion] established that DANBN would conduct the search and arrest operation with ING [Iraqi National Guard] support (targets 1, 2 and 4 would be done solely by DANBN). This changed during the planning process.

2. PLANNING AND PREPARATIONS

2.1. Intelligence

The operation was based solely upon information gathered by ... ING Bn during the months of OCT and NOV. As such the information was difficult to evaluate and was assessed to be from a single source F6 [betegnelse for efterretningskilde, hvor pålidelighed og sandhedsværdi ikke kan bedømmes]. ...

2.2. Coordination

During the planning process DANBN HQ held three coordination/planning meetings. At the first planning meeting the information provided by ING was examined and proved inconsistent in detail compared to information previously submitted. It became clear that further examination of the information was needed before detailed planning could commence. Other issues, such as the status of tgt [Target] CYAN 4 (a religious headquarter), possible public reactions due to the proximity of the mosque to tgt CYAN 1 and possible public reactions to such an operation being undertaken in Az Zubayr (AZ) were all discussed. At the second planning meeting a common understanding of intent was established; due to the sparse information provided by the ING, DAN BN concluded that the initial ING plan would have to be altered if the op was to be

conducted. This led to an understanding that the ING would conduct the operation whilst DANBN would provide forces for the outer cordon. The later would enable the ING to conduct the search and arrest op in a “protected environment”. DANBN also agreed to provide MP [Military Police] mentoring assistance during the ING search and arrest phase. The ISF would retain responsible for arresting, searching and securing evidence. The TSU [Tactical Support Unit] was chosen to be present at all targets in order to help the ING conduct arrests and secure evidence. DANBN set a precondition that the ING would provide the legal foundation and warrants for the op ... ING Bn agreed to this. An agreement that ING/TSU troops should be available for rehearsal at SLB [Shaiba Logistic Base] was also made. Furthermore it was agreed that a joint Forward Command Post (FCP) should be established in order to coordinate and control the operation.

...

3.3. Final preparations

By 241800C all preparations had been concluded and a clear and common understanding of the operation between the sub units formalized. This is worth mentioning as subsequent Bde [Brigade] instructions, including Bde FRAGO (Reference a.), did not take the complicated chain of command and the problems of establishing common ground fully into consideration. Due to last minute changes DANBN was forced to become involved in the search and arrest phase itself. This hampered the division of responsibility which had been previously agreed and caused ISF commanders on the ground to question the orders they had been given. It also led to ING and TSU questioning DANBN motives for getting more involved. ...

4. EXECUTION

4.1. Forming up.

Units formed up at 250500CNOV in AAs [Assembly Areas] which had been chosen by IFS [Iraqi Forces] so that they could be located in the dark. The movement to targets went according to plan but MNF had to guide the ISF to the tgts. ...

4.2. Cordon.

DANBN established outer cordons around tgts. 1, 3 and 4, whilst ING/TSU units moved in to establish the inner cordon according to plan. This went very smoothly. In general the attitude of the ING was very good. They had sound tactical movements and procedures...

4.3. Search and Arrest

The search and arrest was conducted by the TSU at tgts 3 and 4 and by ING at tgt 1. There was a clear difference in the way ING and TSU operated to solve the task. In general the ING started out well, had good tactics and seemed well motivated....

The TSU conducted satisfactory searches at tgts 3 and 4. They were swift, disciplined and remained focused throughout the entire operation, which resulted in only minor mentoring. They had a sound knowledge of procedures which they were able to apply ...

5. LESSONS IDENTIFIED

...

5.2. Preparations.

ING units are capable of conducting search and arrest ops however would greatly benefit from mentoring and rehearsals prior to any future op. MNF should be prepared to accept that operations lead by ISF will follow ISF procedures. The perceived benefits of these ING led operations will, in the long term, outweigh the downside of not being able to control evidence or detainees. This downside can be further reduced by the implication of simple procedures to ensure the accurate registration of items recovered and persons detained ...”

Det fremgår af blandt andet ”Journal” for den 25. november 2004 fra den danske bataljons ”Tactical Operations Centre” (”TOC”), at der under og i forlængelse af operationen var intern kommunikation om udlevering af skriftligt materiale benævnt ”handouts”. Der foreligger i sagen ikke nærmere oplysninger om omdelingen af disse handouts og indholdet heraf.

Af notat af 6. december 2004 vedrørende den danske spejdereskadrons deltagelse i Operation Green Desert fremgår det blandt andet:

”1. Grundlag.

SPJESK [Spejdereskadronen] deltog i perioden 250130 – 251600 [25. november 2004 kl. 01.30-16.00] i Joint Operation GREEN DESERT. Operationen blev planlagt og gennemført på opfordring fra ISF, støttet og monitoreret af DANBG. ESK [Eskadronens] deltagelse indbefattede hele ESK undtagen KDODEL [kommandodelingen]. ESK havde i forbindelse med operationen afgivet en DEL til BGRES [Battle Group Reserve] som var placeret ved FSA [Forward Supply Area] under KDO [kommando] af FCP [Forward Command Post].

2. Opgaven.

ESK opgave (uddrag) var, at støtte og monitorere TSU search og arrest operation af TA [Target] 4a og 4b og herefter forberede at støtte og monitorere TSU search og arrest operation af TA 2.

3. Forberedelser og koordination.

ESK modtog den 241000 NOV 04 [24. november 2004 kl. 10.00] mundtlige ordrer fra BG [Battle Group]. Til stede var BTN O-GRP (+) [Bataljonens O-GRP (+)] samt repræsentanter fra TSU [Tactical Support Unit] repræsenteret ved BTNCH [Bataljonschef] og den UAFDCH [Underafdelingschef] som SPJESK skulle samarbejde med. Endvidere var der repræsentanter fra 601 og 602 INGBTN [601. og 602. Iraqi National Guard Batallion] som skulle searche de andre TA.

Efter BEF [Befaling] havde undertegnede mulighed for, at koordinere med den UAFDCH fra TSU som ESK skulle samarbejde med. Undertegnede gennemførte sammen med TSU recce [rekognoscering] støttet af C/S fra Corunna Coy [Corunna kompagni], hvorefter vi sammen gennemførte planlægning af operationen.

Den aftalte plan var, at TSU skulle gennemføre alt hvad der havde med arrest og search at gøre, og at ESK skulle danne ydre ring, samt opstille CP [Check Point] på HW [Highway] mellem Az Zubayr og Umm Qasr, m.h.p. at imødegå udefrakommende trusler under operationen. Ydre rings formål var udelukkende at vise "show of force" da TSU i stort selv dannede såvel ydre som indre ring. Ud over den af BG stillede opgave, var en styrende delkonklusion, at TA 4a var et religiøst hovedkvarter/moske, hvorfor enhver deltagelse i search og dermed betræden af moskeens område ville blive betragtet som vanærende for det irakiske folk. Der blev ikke under forberedelserne, grundet tidsmangel, gennemført nogen koordination f.s.v.a. TA 2.

4. Gennemførelse.

Gennemførelsen af operationen forløb som planlagt og koordineret, idet dog ESK blev tildelt et UK [Britisk] search team i sidste øjeblik, disse var befalet medtaget af BDE [Brigaden]. ESK mødtes i AA [Assembly Area] med TSU 250400 [25. november 2004 kl. 04.00] ifølge aftale, hvor den sidste koordination blev gennemført. Undertegnede fik her mulighed for, at koordinere med TSU monitors (3 UK civile politifolk som er fast tildelt dette TSU KMP). Deres opgave var/er, at monitorere TSU planlægning og gennemførelse af operationer, samt at sikre beviser til senere undersøgelser og efterfølgende retsforfølgning.

250452 [25. november 2004 kl. 04.52] iværksatte ESK sammen med TSU forskydning til TA og præcist 250500 [25. november 2004 kl. 05.00] blev der etableret ring om TA og TSU entrede TA med to DEL [delinger]. En på hver TA. TSU arbejde blev til stadighed monitoreret af de 3 civile betjente. Disse var hæmmet af, at de heller ikke i første omgang kunne komme ind i TA grundet TA status som religiøst hovedkvarter. Disse fik dog senere mulighed for, at deltage i search af TA, under dække af uddannelse af TSU i search. Disse politifolk blev støttet med MAT [materiel] af UK searchteam. Under operationen var de tre politifolk som entrede TA 4a, de eneste som var inde i TA4Aa. Searchen af TA 4b blev ligeledes gennemført udelukkende af TSU, men da dette TA var et almindeligt hus, blev dette arbejde monitoreret af danske MP. Der var i den forbindelse ikke nogle uregelmæssigheder observeret.

Der blev under operationen taget 10-12 fanger. Disse fanger blev indledningsvis taget ud af TA og visiteret foran TA. Herefter blev disse af TSU ført ca. 30-50 meter væk fra TA og placeret i en pansret minibus, som TSU havde medbragt til formålet. Der var under arresten og den efterfølgende behandling af fangerne ikke nogen danskere som havde nogen form for kontakt med fangerne. Eneste støtte var, at TSU fik nogle strips af ESK til anvendelse som håndjern. Behandlingen af fangerne blev således udelukkende gennemført af TSU, monitoreret af de 3 UK civile politifolk.

Efter search af TA 4a+4b gennemførte ESK sammen med TSU en forskydning til SLB (Beduin Camp) [Shaiba Logistic Base (Beduin Camp)], hvor UK gennemførte "tactical questioning", dette under nogen form for kontakt med danske enheder. Koordinationen mellem UK (ansvarlig for afhøringerne) og TSU blev her monitoreret af undertegnede samt S2 [efterretningssektionen]. Der var her ingen kontakt med nogle af de tilfangetagne.

ESK fik herefter til opgave at gennemføre arrest and search af TA 2. Operationen blev som den foregående, gennemført af TSU med ESK som ydre ring. ...

Der blev under denne operation taget 2-4 fanger, for besiddelse af 325,5 kg hash. ... Disse arrestationer blev gennemført ved gårde som ESK eller andre danskere ikke var involveret i.

Efter afslutning af operationen gennemførte ESK igen sammen med TSU forskydning tilbage til SLB, hvorefter ESK forlod TSU.

5. Konklusion.

Intet dansk PSN [Personel] har i forbindelse med OP GREEN DESERT været i kontakt eller berøring med nogle af de tilfangetagne personer. ESK har heller ikke kendskab til, at noget dansk personel skulle være blevet kontaktet af personer eller grupper i og omkring TA som skulle have klaget eller meldt om uregelmæssigheder eller var utilfredse med operationen. Operationen forløb efter eskadronens vurdering stille og roligt og TSU behandling af de tilfangetagne giver ikke anledning til nogen bemærkninger.”

Til brug for denne sag har Forsvarskommandoen (nu: Værnsfælles Forsvarskommando) udarbejdet et notat med henblik på at beskrive operationen. Det hedder i dette notat af 1. marts 2012 blandt andet:

”2. Planlægning af operationen

Irakiske sikkerhedsstyrker anmodede i begyndelsen af november 2004 den danske bataljon om støtte til gennemførelsen af en operation i Al-Zubayr området

For at bataljonen kunne støtte den irakiske operation, skulle der foreligge en retskendelse fra en irakisk dommer, ligesom bataljonens foresatte myndighed – den britiske 4. Panserbrigade – skulle godkende den danske deltagelse. For at få en sådan godkendelse skulle bataljonen fremsende en sådan ”justification”, der blandt andet indeholdt en vurdering af operationens efterretningsmæssige grundlag.

Der blev afholdt flere møder med de irakiske sikkerhedsstyrker, hvor man drøftede det efterretningsmæssige grundlag, som de irakiske styrker præsenterede.

Den danske bataljon iværksatte sideløbende hermed sin egen selvstændige indhentning af efterretninger for at kunne vurdere de irakiske oplysninger.

På baggrund af ovenstående fik bataljonen tilladelse fra den britiske brigade til at iværksætte planlægning af operation GREEN DESERT. Planlægningen blev gennemført i bataljonsstaben. Der blev i planlægningen lagt vægt på, at de deltagende irakiske styrker skulle forestå selve afsøgningen af målene. Operationen var irakisk, og man ønskede at demonstrere, at de irakiske sikkerhedsstyrker kunne gennemføre operationer i deres eget land. Man planlagde derfor, at de deltagende danske og britiske enheder kun skulle skabe forudsætningerne for de irakiske styrkers gennemførelse af afsøgningen. Om nødvendigt skulle de støtte de irakiske styrker, herunder opstille en reservestyrke, der kunne gribe ind, hvis de irakiske styrker mødte for stor modstand.

Planen omfattede indsættelse af enheder fra den irakiske nationalgarde, det irakiske politis indsatsstyrke (benævnt "Tactical Support Unit", TSU), britiske enheder samt hele eller dele af alle den danske bataljons enheder — i alt omtrent 1000 mand.

Der var ikke etableret et kommandoforhold mellem de irakiske og de dansk/britiske enheder. Der var således udelukkende tale om *koordinere* enhedernes opgaveløsning. Kommandoforholdene for den danske bataljon er skitseret i bilag 2 til dette notat.

Stabsarbejdet afsluttedes med bataljonschefens godkendelse af planen og efterfølgende udarbejdelse af befalinger til bataljonens enheder.

Den 22. november 2004 kl. 2200 lokal tid udgav bataljonen et varsel ("warning order") til sine dispositionsenheder. Af varslet fremgik, at formålet med operationen var at støtte de irakiske sikkerhedsstyrkers gennemførelse af "search and arrest" ved at oprette en ydre ring samt ved observation og rådgivning af de irakiske styrkers opgaveløsning. Af varslet fremgik desuden følgende forudsætninger for, at operationen kunne gennemføres:

- at bataljonens foresatte myndighed - den britiske 4. Panserbrigade - godkendte operationens gennemførelse;
- at bataljonen blev forstærket af et britisk kompagni; og
- at den irakiske nationalgarde (Iraqi National Guard, ING) og TSU stod for operationen.

Den 23. november 2004 kl. 2140 modtog bataljonens enheder den skriftlige befaling for operationen (dateret den 23. november 2004 kl. 2100). En justeret version blev udgivet den 24. november 2004 kl. 0200. Denne version omfatter ændringer i forskellige detaljer, men ingen afgørende tilføjelser.

Den 24. november 2004 kl. 1000 gennemførte bataljonen mundtlig befalingsudgivelse. Til stede var cheferne for de danske, britiske og irakiske enheder, der deltog i operationerne. Befalingen blev givet på engelsk og arabisk og blev efterfulgt af koordination mellem de enkelte førere.

Det fremgår af befalingen til de danske og britiske enheder, at opgaven er at støtte de irakiske sikkerhedsstyrkers gennemførelse af afsøgningen af målene, og at bataljonen lægger tyngde i etableringen af den ydre ring for at skabe forudsætninger for de irakiske styrkers opgaveløsning.

Øvrige væsentlige punkter fra befalingen:

- dansk/britiske kampenheder skal etablere ydre ring, opstille reserve og være klar til at eskortere lastbiler med tilbageholdte fra målene
- danske militærpolitienheder skal følge de irakiske styrker med henblik på at rådgive om deres opgaveløsning, men det er de irakiske styrker, der skal gå ind i målene, afsøge dem og gennemføre eventuelle tilbageholdelser
- dansk støtte til irakiske enheder omfatter udlevering af "strips" forud for operationen, muligheden for at lade kvindelige soldater støtte med visitering af eventuelle kvindelige tilbageholdte, mulighed for at lade ingeniørenheder afsøge områder ved mistanke om tilstedeværelse af bomber, samt ved behov borttransport af tilbageholdte (herunder sikring som anført

ovenfor). Det fremgår specifikt, at de irakiske styrker skal stille bevogtningspersonellet, såfremt tilbageholdte skal transporteres på danske køretøjer.

Den 24. november 2004 om eftermiddagen gennemførte enhederne koordinati-on, forberedelse og indøvelse. Det var herunder ikke muligt at øve med alle de deltagende irakiske enheder.

Den 24. november 2004 kl. 2000 modtog bataljonen endelig tilladelse fra 4. britiske Panserbrigade til at gennemføre operationen.

Forsvarskommandoens vurdering:

Forsvarskommandoen vurderer, at der i forbindelse med denne tilladelse blev givet ordre fra den britiske 4. Panserbrigade til, at alle tilbageholdte skulle føres til Shaiba Log Base med henblik på, at britiske enheder skulle undersøge, om de udgjorde en trussel mod koalitionsstyrkerne.

Forsvarskommandoen vurderer ligeledes, at det er dette forhold, der er skyld i de af bataljonen i 'Post Operation Report' anførte uoverensstemmelser mellem danske og irakiske enheder under udførelsen af operationen.

Forsvarskommandoen er ikke i besiddelse af den brigadebefaling, som blev fremsendt den 24. november 2004 kl. 2000. Forsvarskommandoen har kontak-tet de britiske myndigheder med henblik på at få tilsendt befalingen.

3. Gennemførelse af operationen

Den 25. november 2005 kl. 0130 var bataljonens enheder samlet på Shaiba Log Base. I tidsrummet fra 0200 - 0400 kørte enhederne til deres samleområder i nærheden af målene, hvor de mødtes med de irakiske sikkerhedsstyrker, som de skulle støtte. Derefter etablerede de danske og britiske enheder de ydre ringe om målene CYAN 1, 3 og 4, hvorefter de irakiske styrker gennemførte deres afsøgning af målområderne, støttet af dansk militærpoliti.

Under operationen blev bataljonen støttet af en observationshelikopter fra bri-gaden.

Bataljonen foretog ikke videooptagelser eller anden fotografisk dokumentation af operationernes gennemførelse.

Senere på formiddagen - fra omkring kl. 1100 - støttede en dansk enhed en tilsvarende operation mod mål CYAN 2. Herunder blev danske enheder anvendt til afsøgning af en del af målet, mens den anden del blev afsøgt af irakiske styrker. De irakiske sikkerhedsstyrker tilbageholdt herunder to personer i deres del af målet.

4. Forhold omkring tilbageholdte

Alle tilbageholdelser blev foretaget af irakiske enheder. I alt blev mellem 36 og 38 personer tilbageholdt. Det præcise antal kan ikke fastslås ud fra den tilgængelige rapportering, men følgende tal fremgår af en melding fra dansk militærpoliti:

CYAN 1: 15

CYAN 2: 2

CYAN 3: 7

CYAN 4: 12

Efter tilbageholdelsen i målområdet blev de tilbageholdte transporteret væk under bevogtning af irakiske sikkerhedsstyrker. Nogle blev transporteret på irakiske køretøjer, og nogle på danske køretøjer. De tilbageholdte blev ført til Shaiba Log Base, hvor en britisk enhed gennemførte taktisk udspørgen og screening. Ingen danske enheder eller enkeltpersoner deltog i screening og udspørgen, men dansk personel koordinerede mellem de irakiske sikkerhedsstyrker og enheden, der foretog udspørgen.

Danske transportkøretøjer var klar til at forestå den efterfølgende transport af de tilbageholdte, men det blev ikke nødvendigt, idet de irakiske sikkerhedsstyrker selv forestod transporten bort fra Shaiba Log Base.

5. Afsluttende bemærkninger

Alle tilbageholdelser under operation GREEN DESERT blev foretaget af irakiske sikkerhedsstyrker. Der var dog dansk og/eller britisk personel til stede i alle målene med henblik på at rådgive om de irakiske styrkers opgaveløsning og for at yde støtte til den efterfølgende tekniske afsøgning af målene for at sikre bevismateriale.

Til trods for, at irakiske styrker foretog alle tilbageholdelserne, blev de tilbageholdte efterfølgende transporteret - i alle tilfælde under irakisk bevogtning, men i flere tilfælde under anvendelse af danske transportkøretøjer, der blev eskorteret af danske eller britiske enheder - til Shaiba Log Base, hvor en koalitionsenhed gennemførte taktisk udspørgen og screening med henblik på at fastslå, om de udgjorde en trussel mod koalitionsstyrkerne. Ingen danske soldater deltog i denne udspørgen.

Ingen danske soldater rapporterede om kritisable forhold i forbindelse med observationen af de irakiske sikkerhedsstyrkers håndtering af de tilbageholdte. Da der kort tid efter fremkom påstande om overgreb, indskærpede bataljonschefen, at de danske soldater skulle rapportere, hvis de havde set eller hørt om mulige overgreb mod de tilbageholdte. Ingen soldater afgav en sådan rapport.”

Det hedder i bilag 1 til redegørelsen af 1. marts 2012 blandt andet:

”Bilag 1 til FKO beskrivelse af Operation GREEN DESERT af 1. marts 2012

Principper for afsøgning af et mål

1. Generelt

I dette notat beskrives principperne for en militær enheds gennemførelse af ”afsøgning” af et mål.

Notatet er udarbejdet af Forsvarskommandoen med henblik på at give et uklassificeret indtryk af den taktiske ramme for begivenhederne i forbindelse med operation GREEN DESERT i Irak i november 2004 med henblik på at støtte forberedelserne til sagens førelse.

2. Definitioner ...

Afsøgning

Afsøgning omfatter en systematisk, målrettet og afgrænset undersøgelse af huse, genstande, områder og/eller personer m.h.p. at konstatere art og omfang af illegale genstande og/eller aktiviteter.

I forbindelse med afsøgning kan der foretages konfiskation af illegale genstande og tilbageholdelse af eftersøgte personer.

Afsøgningsmål (target area, TA)

Terrænområde, som afsøgningsenheden skal afsøge. Formålet med anvisning af TA er at tilsikre en målrettet afsøgning af det anviste område. Endvidere har anvisning af TA til formål at sikre en hensigtsmæssig opgavefordeling mellem afsøgningsenhederne.

Rødt område

Den del af TA, der ikke er afsøgt. Omfatter hele området indenfor indre ring, når afsøgningen indledes.

Grønt område

Den del af TA, der er afsøgt. der vil normalt være restriktioner for lokalbefolkningens bevægelser mellem rødt og grønt område, idet civile bør afsøges før passage mellem områderne. Dette for at sikre at våben m.v. ikke føres ind fra allerede afsøgte dele af TA.

Indre ring (inner cordon)

Sikringsforanstaltning, der tjener til at sikre afsøgestyrken samt kontrollere bevægelser i tilknytning til TA. Indre ring placeres derfor i tæt tilknytning til TA. Indre ring kan omfatte hele TA, som derefter opdeles, eller etableres om hver lokalitet, der skal afsøges.

Afhængig af truslen og opgaven kan den indre ring fysisk udgøres af soldater, der står skulder ved skulder, eller den kan udgøres af to-mands patruljer, der bevæger sig omkring TA.

Fra indre ring iværksættes indtrængen og afsøgning.

Indre ring flyttes i takt med at afsøgningen skrider frem.

Ydre ring (outer cordon)

Sikringsforanstaltning, der primært tjener til at forhindre, at uønskede personer nærmer sig TA, uden at det erkendes. Sekundært skal den ydre ring forhindre, at personer uden tilladelse trænger ud af eller ind i TA. Ydre ring etableres ved hjælp af mobile kontrolposter (MCP), mobile observationsposter (MOP) og/eller stationære observationsposter (OP). Ydre ring etableres så snævert om TA som muligt med henblik på at reducere behovet for enheder, idet alle større indfaldsveje mod TA skal være omfattet, og der skal være synsforbindelse mellem ENH.

Mobil kontrolpost (mobile checkpoint, MCP)

En kontrolforanstaltning, typisk bestående af mindre enheder (fra makkerpar til gruppe (10 soldater)) med et køretøj. Opgaven er at afsøge udvalgte køretøjer og personer, der ønsker at forlade eller komme ind i TA. På ordre skal MCP kunne spærre adgangsveje. MCP er ofte en del af ydre ring.

Mobil observationspost (MOP)

Er en observationspost, der oprettes i en afgrænset periode, typisk bestående af mindre enheder (fra makkerpar til gruppe (10 soldater)), der enten på jorden eller fra et køretøj melder om aktivitet i ansvarsområdet. MOP kan endvidere løse opgaver som MCP. ...”

Der har under delforhandlingen desuden været afspillet en af sagsøgerne fremlagt videooptagelse fra den del af operationen, som fandt sted ved det target area, der er benævnt ”Cyan 4”.

Oplysningerne om operationen i den lokale irakiske presse og forsvarrets reaktion herpå

Kort efter operationen den 25. november 2004 blev der fremsat beskyldninger mod de danske styrker i en irakisk avis ”Al Manarah”, som gik ud på, at de danske styrker i forbindelse med gennemførelsen af operationen sammen med de irakiske sikkerhedsstyrker skulle have udført tortur eller passivt iagttaget, at fangerne blev udsat for tortur. Det hedder herom i en engelsksproget oversættelse af artiklen nærmere:

”The More It Changes, The More it Stays The Same

The Danish either participate in torture or stand by and watch

Electrocutions, hanging from the feet, beatings, kicking’s and the verdict... Innocent and bail.

Basra-Al-Manarah, Shihab Ahmed Mohmood

We do not deny that we have heard a lot about the tales of torture and violations during the days of the previous regime, but the return of the violations is hard for some to believe. However the reality behind this will become known through some of the people who were detained the recent raid campaign on the Qadiry Kasnazani (Sufi) place of worship. We publicize this without comment or opinion. We spoke firstly to Zuhair Habib Abbass, a Health Centre Nurse from Az-Zubair who said: “I was detained whilst passing by the “Tekia” (place of worship) during the raid. I was put in a police car and immediately met with a strong smack across my face. They covered my head with the jacket I was wearing. I was subject to a lot of abuse and insults. They then took me to a military base in Shaiba, where we [detainees] informed a Danish officer of what we had been subjected; beatings and abuse. He told us to complain to the media. We were then taken, handcuffed with very strong ties that left marks on our hands, to an unknown location where we were subjected to kicking, beatings and abuse and insults referring to our religious belief. We were left for 7 days without food and sleeping on a floor without a cover. When we tried to inquire about our crime we received beatings and abuse until we were released on 1 million dinar bail.”

Nadar Isma’il, a geography student at the College of Educations clarified the conditions surrounding his detention when he said: “They grabbed me, force-

fully, from inside the Teika to the main road and beat me hard on all parts of my body. They put a bag over my head whilst our hands were tied with plastic ties. When we began to complain about what happened to us to the Danish Forces, we were subjected to more beatings and abuse. After that, they tortured me with electros and electric charges in sensitive areas of my body. They pulled me high from my feet. We were sleeping on the floor with our light clothing without being given food, water or covers. They requested us convey the terrorists that they claimed we were harbouring. When we told them we are not connected to any of this, we were subjected to further cruelty and beatings. The strange thing is that even the money I was carrying was stolen along with my ID and some other personal items.”

A third person, a religious studies student, added to the statement of this companions that: “I was detained under the accusation of killing a person, whose body was found. I was subjected to all types of torture and extreme beatings. We were in crucial need of covers, clothing, food and water. They sat me a number of times on a chair with both my hands and feet tied and kicked me hard. They took advantage of me having told them of a certain ailment on my body and they began hitting me strongly on the painful area. I would like to add that they picked on a detainee who had two of his earlobes cut. His father and brother were murdered during the previous regime. He was subjected to a lot of abuse, insults and torture” He then asked: “Who will return dignity after we have been released innocent of the terrorism accusation and the harbouring of armed groups? Where should we go to get that? All detainees stressed this question and asked for the return of their dignity and prevent violations, especially that a group of them are still held in the detention centre and are being subjected continuously to what they have suffered.”

De danske styrker i Irak sendte som følge heraf den 6. december 2004 en redegørelse til Hærens Operative Kommando, hvorved beskyldningerne mod de danske styrker blev afvist. Det hedder i denne redegørelse:

”061445C DEC 2005

Redegørelse for operation GREEN DESERT i forhold til artikel trykt i den irakiske avis Basra-Al-Manarah søndag 5 DEC 2004.

Operativ baggrund

Operation GREEN DESERT (tidligere hjemsendt) blev gennemført på baggrund af en anmodning om støtte fra ISF [Iraqi Security Forces](70 ING BDE7602 ING BTN).

Operationens målsætning var at undersøge 4 udpegede områder og arrestere personer med tilknytning til angreb (bl.a. IED [Improvised Explosive Device]) mod ISF og MNF, ING angav de tre mål i Az Zubayr by (Zyan 1, 3 og 4) som områder der husede de eftersøgte. Mål Zyan 2 som træningsbase og base for opbevaring af smuglervare, tyvekoster og våben.

Den danske Bataljon støttede operationen ved at danne den ydre sikkerhed samt rådgive i planlægningen. ISF gennemførte selv indre sikkerhed samt hus-

undersøgelse og arrestation. UK civilt politi var afgivet som mentorer for ISF. 4 Armd Bde gennemførte en screening og taktisk udspørgen på SLB efter arrestationen og før de tilbageholdte blev transporteret videre af ISF.

Der blev anholdt 37 pax under operationen, heraf 10-12 i mål Zyan 4 (indeholdende The Qadiry Kasnazani). I mål Zyan 2 blev der konfiskeret hvad der indledningsvist blev anslået til 150 kg. hash. Efterfølgende kontrolvejning klarlagde at den faktuelle vægt var 325,5 kg., hvilket giver en værdi her i området på 1 mill. \$ eller ca. 26 mill. kr. på det danske marked (kr. 80,- pr. gram)

Operationen er vurderet som en succes og har bekræftet at ISF oplysninger var korrekte. Det store antal hash beslaglagt underbygget at der er store penge i omløb blandt AIF [Anti-Iraqi Forces] i området. (Bem. Det kræver store penge at stille den i artiklen anførte kaution – Bem. slut). Det vurderes ligeledes at der blandt de arresterede fortsat tilbageholdes personer der entydigt har kunnet forbindes til AIF aktivitet, herunder personel af anden herkomst end irakisk. Det har ikke været muligt at få oplysninger på de tilbageholdte samt de anklager der evt. rejses mod dem. ISF henføre dette til nationalt irakisk anliggende.

Der har ikke været konstateret nogen form for overgreb mod de tilbageholdte under operationen, idet det dog kan bekræftes, at de tilbageholdte var bagbundet med de strips der var udleveret fra dansk side, samt at de enten var givet bind for øjnene eller en form for hætte over hovedet.

Undertegnede var ikke personligt til stede i målområde Zyan 4 i Az Zubayr, idet jeg førte operationen fra FRKSN [Fremskud kommandostation] i nærheden af mål Zyan 1 som var vurderet som det største og farligste mål. Jeg var til gengæld tilstede i Mål Zyan 2 og kunne her personligt og sammen med MJUR [Militær jurist] iagttage arrestationen af de pågældende i forbindelse med tilvejebringelse af det større kvantum hash. Personel fra DA BG, UK civilt politi og undertegnede, har på intet tidspunkt under operationen konstateret nogen form for behandling af de tilbageholdte der kan kendetegnes som mere end almindelig fast behandling af mistænkte, der fra starten af operationen var udpeget som værende muligt bevæbnede og farlige.

Som yderligere grundlag for beskrivelse af operationen omkring mål Zyan 4 (opdelt i Zyan 4a og 4 b) henvises til redegørelse for EC/SPJESK.

Forhold i tilknytning til anførte artikel.

DANCON kan hverken be- eller afkræfte eksistensen af de i artiklen anførte personer, og kan ikke bekræfte at de tilbageholdte skulle være blevet slået. DANCON kan afkræfte at der skulle være rettet henvendelse til en dansk officer efter ankomst til SLB, alene ud fra det faktum, at det udelukkende var UK personel der håndterede de tilbageholdte mens de var på SLB.

DANCON kan bekræfte, at der blev arresteret personer i de anførte ”place of worship”, bl.a. blev personen på billedet (vedlagt) arresteret. ISF forklarede under operationen at deres ritual på det anførte sted gik ud på at bringe sig selv i trance så man kan udholde enhver smerte. At dette til en vis grad synes at være muligt bekræftes af vedlagte foto (beslaglagt af ISF under operationen og overdraget til DANCON S2).

DANCON har iværksat en kildekritisk indhentning på den pågældende avis og vil afstedkommet af artiklen konfrontere ISF med beskyldningen.

Jeg vurderer, at artiklen er et udtryk for at operationen har det ønskede resultat og fået anholdt nogle af de personer der har ISF og MNF som mål og at artiklen skal ses som et angreb i medierne med formål at miskreditere ISF og MNF, i særdeleshed det faktum at der er etableret et virksomt samvirke som tilsyneladende nu rammer de målgrupper der entydigt har svoret at de vil bekæmpe ISF, MNF og de igangværende demokratiseringsproces med alle midler og som med nogen sandsynlighed medvirkede i IED angrebet mod danske enheder ultimo OKT 2004.

Afslutning

Der har efterfølgende, den 04 DEC været gennemført yderligere en ISF operation i Az Zubayr. Denne gang initieret og udført udelukkende af ISF. Under denne operation blev der arresteret et foreløbigt ukendt antal personer, heraf også personer af anden herkomst end irakisk. Endvidere blev der konfiskeret et større antal fabrikerede IED af forskellig type samt et større kvantum sprængstof, mobiltelefoner, el-detonatorer og andet materiel der kan anvendes til fremstilling af IED.

J. Dalby”

Forsvarskommandoen udarbejdede efterfølgende den 8. december 2004 en redegørelse og vurdering af operationen. Forsvarskommandoen konkluderede i redegørelsen, at der ikke kunne peges på fejlpositioner fra den danske bataljons side i Irak. Det hedder i notatet nærmere:

”1. INDLEDNING

På baggrund af danske mediers dækning af beskyldninger om danske soldaters overgreb på civile irakere i forbindelse med en operation gennemført af irakiske sikkerhedsstyrker med støtte fra britiske og danske styrker, fremsendes notat vedrørende afklaring af hændelsen.

Formålet med notatet er at fremlægge de forhåndenværende oplysninger vedrørende den danske bataljons deltagelse i den pågældende operation benævnt Operation Green Desert, herunder viden om eventuelt overgreb på civile irakere. Opmærksomheden henledes på, at det er den danske bataljon i Irak selv der har informeret om artiklen i den irakiske avis og ønsket, at dette blev informeret videre til den danske presse.

2. REDEGØRELSE

Den danske bataljon deltog den 24. november 2004 i befalingsudgivelse vedrørende Joint Operation Green Desert. Operationen blev gennemført 25. november 2004 på baggrund af en anmodning fra de irakiske sikkerhedsstyrker (70 Iraqi National Guard Brigade 602 Iraqi National Guard Bataljon).

Formålet med operationen var at undersøge 4 udpegede områder og arrestere personer med tilknytning til angreb mod Iraqi Security Forces og Multinational Forces. Det udgivne danske bestemmelsesgrundlag giver ingen mulighed for danske kommando/kontrolforhold over irakiske sikkerhedsstyrker, og den danske bataljon var derfor udpeget som den koordinerende myndighed i forhold til samarbejdspartnerne.

Forud for operationen gennemførte spejdereskadronen ved den danske bataljon i Irak rekognoscering i indsættelsesområdet (i byen AZ-Zubayr ti kilometer sydvest for Bashra og 5 kilometer fra den danske lejr Camp Danevang), sammen med Iraqi Security Forces. Den danske bataljon støttede ved at rådgive i planlægningsfasen og under operationen ved at skabe sikring i kanten af operationsområdet.

I et delmål gennemførte den danske bataljon husundersøgelser, dog uden at dette førte til tilbageholdelser. Iraqi Security Forces varetog selv sikringen omkring de pågældende huse, der blev undersøgt samt arrestation. UK civilt politi deltog som mentor fra Iraqi Security Forces gennemførelse. Den ovenfor beskrevne metodik har været anvendt siden magtoverdragelsen ultimo juni 2004. Under operationen blev der arresteret 37 personer af Iraqi Security Forces, hvoraf enkelte var af anden herkomst en irakisk. Yderligere blev der beslaglagt 15 håndvåben og 350 kg hash, der formodes at skulle sælges m.h.p. at finansiere den illegale virksomhed.

4 Amoured Brigade (UK) gennemførte en screening og taktisk udspørgen på Shalba Logistic Base efter arrestationen og før de tilbageholdte blev transporteret videre af Iraqi Security Forces. Den danske bataljon deltog ikke i den af 4 Amoured Brigade (UK) gennemførte taktiske udspørgen.

Den danske bataljon har ikke konstateret nogen form for overgreb mod de tilbageholdte under operationen.

Den danske bataljon kan bekræfte, at de tilbageholdte var bagbundet med strips, der var udleveret til Iraqi Security Forces fra dansk side, samt at de enten var givet bind for øjnene eller en form for hætte over hovedet af hensyn til operationssikkerheden.

Det har efterfølgende ikke været muligt for den danske bataljon at få oplysninger om de tilbageholdte samt de anklager, der evt. rejses mod dem, gennem irakiske myndigheder. Iraqi Security Forces anfører, at sagen er et nationalt irakisk anliggende.

...

4. AFSLUTNING

Forsvarskommandoen kan på det foreliggende grundlag ikke pege på fejlpositioner ved den danske bataljon i Irak, idet selve operationen blev gennemført som foreskrevet samt at arrestationerne ligeledes er sket efter gældende regler, d.v.s. af irakiske autoriteter. Den taktiske udspørgen ved 4 Amoured Brigade (UK), som den danske bataljon ikke deltog i, sker ligeledes i henhold til SOI 902, under henvisning til mistanken om, at der kunne være personer der udgør en sikkerhedsrisiko mod koalitionsstyrkerne, blandt de tilbageholdte. Der er således intet, der tyder på, at den danske bataljon har deltaget i eller overværet nogen form for overgreb eller tortur, som de er beskyldt for i den irakiske presse.”

Det fremgår af besvarelsen af Folketingsspørgsmål S 1317 til Forsvarsministeren blandt andet:

”... Chefen for den danske styrke i Irak har dog som opfølgning på avisartikler om den militære operation i Az-Azubayr haft et møde med relevante irakiske myndigheder i det danske ansvarsområde for god ordens skyld at understrege, at tilbageholdte skal behandles i overensstemmelse med gældende regler, og at Danmark ikke kan acceptere, at der gennemføres operationer, der ikke overholder folkeretten. ...”

På baggrund af en henvendelse fra TV2 anmodede Forsvarsministeriet den 9. december 2010 Forsvarets Auditørkorps om at undersøge oplysninger om, at danske styrker under Operation Green Desert skulle have overværet mishandling af tilbageholdte personer og gennemført kropsvisitering og rektalundersøgelser. Det fremgår af redegørelsen, at Auditørkorpset ikke i det gennemgåede materiale havde konstateret nogen formel indberetning til den danske bataljon, om at danske soldater skulle have overværet overgreb mod tilbageholdte begået af irakiske sikkerhedsstyrker. Auditørkorpset konkluderede videre i sin undersøgelse den 28. februar 2011, at det var ”mindre sandsynligt”, at danske styrker havde gennemført kropsvisitering og rektalundersøgelser, og at der i øvrigt ikke var nogen formodning for, at disse undersøgelser i sig selv udgjorde et strafbart forhold.

Oplysninger om den sikkerhedsmæssige og politiske situation i Irak, herunder Bashra-området, før og efter Operation Green Desert:

Der er for landsretten i forbindelse med delforhandlingen fremlagt visse oplysninger om den sikkerhedsmæssige og politiske situation i Irak, herunder Bashra-området – før og efter Operation Green Desert.

Der er således oplysninger herom i de ovenfor gengivne bemærkninger til beslutningsforslagene om Folketingets samtykke til forlængelse af det danske bidrag til den multinationale sikringsstyrke i Irak. Der er tillige – til dels indirekte – oplysninger herom i de nedenfor gengivne ”Medical Reports”, som beror på oplysninger fra sagsøgerne.

Det hedder i ambassadør Christian Oldenburgs erklæring af 19. november 2012 blandt andet:

”Undertegnede, ambassadør Christian Oldenburg, der var Danmarks ambassadør i Bagdad i perioden 1. juli 2005 – 31. august 2006, erklærer herved følgende:

Traditionelle samfundsforhold i Irak:

Mesopotamien (området omkring floderne Eufrat og Tigris, ca. det nuværende Irak) var en del af Det Osmanniske Rige fra 1534 til 1919 (bortset fra en kort periode (1623-1638) hvor regionens anden stormagt, Persien, kontrollerede området). Det osmanniske Riges ledelse (sultanen, kaliffen i Istanbul m.fl.) var sunni-muslimer og valgte at styre Mesopotamien gennem områdets sunni-muslimske stammer (klaner). Vel også fordi de shia-muslimske klaner kunne være for tæt knyttet til det shia-muslimske Persien.

Da Storbritannien i 1918 havde erobret Mesopotamien fortsatte denne ordning. Da fyrst Faisal fra den hashemittiske slægt, der stammede fra den vestlige del af Den Arabiske Halvø (Hijaz), og som var sunni-muslim, blev konge af Irak i 1920 under det britiske mandat-styre, var det fortsat gennem de sunni-muslimske klaner, at landet blev styret.

Efter at det irakiske kongehus var blevet styrtet og afløst af en republik i 1958 kom efter en overgangstid det socialt og nationalt (evt. arabisk) orienterede, stærkt sekulariserede Baath parti til magten. Det medførte, at også shia-muslimer, kristne og andre minoritetsgrupper (bl.a. turkmener) – forudsat at de var loyale – kunne deltage mere i statens styre. For at kunne have vigtigere, offentlige embeder var det efterhånden i praksis en forudsætning, at man var medlem af Baath partiet. I Saddam Husseins tid (1979-2003) var dog den centrale magtfaktor hans egen klan, den sunni-muslimske al Tikriti klan.

Efter koalitionsstyrkernes besættelse af Irak i 2003 afspejlede såvel den nationale ledelse som de lokale ledelser ikke nødvendigvis de politiske og sociale kræfter, men områdets dominerende trossamfund. Både i Irak som helhed og i Basra by og omegn var det shia-muslimer, der udgjorde det dominerende trossamfund.

”Borgerkrige” i Irak siden 2003:

Efter at USA’s administrator i Irak i maj 2003 havde opløst og hjemsendt den irakiske hær og forbudt alle fuldgældige medlemmer af Baath partiet at besidde offentlige stillinger, begyndte der et oprør mod ”de fremmede” med bombningen af FN’s hovedkvarter i Bagdad i august 2003 som det første, markante udtryk herfor.

Desuden indgik det i Iraks situation, at en af Saddam Husseins seneste embedshandlinger var at åbne Iraks fængsler, så alle de kriminelle kunne komme på fri fod.

Det skal tilføjes, at i løbet af kort tid havde alle de større irakiske partier deres egne militser.

Man kan opdele de sikkerhedsmæssige konflikter og problemer i Irak efter 2003 som følger:

- Aggressiv kriminalitet. De frigivne kriminelle og andre irakere, der ikke havde midler at leve for, kastede sig ud i kriminalitet, der også omfattede bortførelser af personer, hvis familie/arbejdsgiver angiveligt kunne betale de store løsesummer, der blev krævet, landevejsrøverier, m.m.
- En række stammekonflikter, der tidligere havde været holdt nede, blussede op.
- Nationalt sindede irakere, der ville have "de fremmede" ud af landet, angreb militære og civile udlændinge.
- Der var kampe om magten mellem partier og militser, der repræsenterede henholdsvis sunni-muslimer og shia-muslimer.
- Der var omfattende magtkampe mellem de forskellige shia-muslimske partier indbyrdes (især Dawa, ISCI (tidl. SCIRI) og Moqtada al Sadr's parti, men også andre) og deres militser. Partierne stillede op til valg samlet og fordelte på forhånd mandaterne (de pladser på kandidatlisterne, der kunne give valg) mellem sig, hvorfor man ikke på valgdagen kunne se, hvem der havde mest støtte. Det indbyrdes styrkeforhold måtte derfor afgøres med magt.
- Al Qaeda, som var militært presset af USA i Afghanistan, så muligheden for at angribe USA i Irak, og oprettede al Qaeda i Mesopotamien. Al Qaeda angreb de vantro (vesterlændinge), kætterne (shia-muslimer) og de frafaldne (sekulariserede sunni-muslimer).
- Endeligt var der også sammenstød mellem arabere og kurdere omkring Kirkuk og Mosul.

Den eneste traditionelle konflikt, der ikke blussede op, var mellem de to store kurdiske partier, KDP og PUK. De valgte at samarbejde og at dele magten mellem sig. Hvert parti beholdt dog partiets milits (persherga).

Fængsler i Irak:

Da jeg var i Irak, var det den almindelige opfattelse dér, at både de amerikanske og de irakiske fængsler var forfærdelige, og at tæsk, mishandling, ydmygelser og måske endda tortur kunne forekomme rutinemæssigt. Dette var ikke mindst tilfældet i Basra-området, hvor de britiske styrker ødelagde al Shu'oon politistationen, da britiske agenter var blevet fanget og anbragt dér. Det er mig bekendt det eneste tilfælde, hvor koalitionsstyrkerne har ødelagt en irakisk politistation. Politiet i Irak var normalt frygtet, og det havde også været tilfældet i Saddam Husseins tid. Den gamle, regulære hær var derimod velanskreven blandt de fleste som Iraks nationale værn mod fjendtlige naboer.

Spørgsmål i anledning af aktionen i Az Zybair den 25. november 2004:

De aspekter ved denne aktion under dansk, militær ledelse, som har undret mig på det foreliggende, ufuldstændige grundlag, er bl.a.

- At alle de tilbageholdte irakere tilsyneladende var sunni-muslimer,
- At alle de tilbageholdte irakere efter det oplyste tilhørte samme stamme, der angiveligt har samarbejdet med landets sunni-muslimske magthavere i århundreder,

- At der tilsyneladende blev fundet bemærkelsesværdigt få våben (vist nok i alt 15 våben, mens der var 36 arresterede), i et land, hvor alle (mænd) med respekt for sig selv har mindst et skydevåben i sit hjem.
- At de irakiske sikkerhedsstyrker i aktionen efter det oplyste tilhørte en shia-muslimsk enhed (hvilket efter 2003 var naturligt i et shia-muslimsk område), der – under aktionen sammen med danske tropper – åbenlyst hånedede de sunni-muslimske fanger med religiøse udsagn vendt mod sunni-muslimer,
- At ingen af de arresterede efter det foreliggende blev præsenteret for en anklage – de blev angiveligt blot presset til at tilstå uspecificerede forbrydelser – og
- At alle de arresterede efter det oplyste enten blev tidligt løskøbt for eksorbitante løsepenge eller blot løsladt uden videre tiltale efter op til 70 dage i fængsel.”

Sagsøgernes individuelle forhold:

[Udeladt]

Procedure

Sagsøgerne har vedrørende forældelsesspørgsmålet anført blandt andet, at deres krav ikke kan forældes, idet de angår den danske stats mulige ansvar for tortur, hvilket ansvar ikke er underlagt forældelsesretlige regler.

Om den militære operation, hvorunder tilbageholdelserne blev foretaget, bemærkes, at de danske styrker ikke var underlagt en fremmed magt, hverken irakisk eller britisk. Operationen blev koordineret og kontrolleret af en ”Joint Forward Command Post”. Soldater fra den danske bataljon lagde en ydre ring omkring operationens målområder, hvilket muliggjorde tilfangetagelsen. De danske soldater deltog selv i tilbageholdelserne. Danske soldater havde endvidere kontrol over de tilbageholdte (sagsøgerne) under transporten til Shai-bah Log Base og ved overgivelsen til de irakiske styrker. Operationen blev således gennemført under dansk jurisdiktion, jf. Torturkonventionens art. 5 og Den Europæiske Menneskerettighedskonventions art. 1.

Det følger af FN’s Torturkonventions artikel 14, jf. særligt General Comment nr. 3, pkt. 38 og 40, og Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 3, der ved lov nr. 285 af 1992 er inkorporeret som en del af national dansk ret, at krav på tortgodtgørelse og erstatning for tortur ikke er underlagt forældelse. Krav på tortgodtgørelse for tortur kan således

ikke forældes, jf. i øvrigt artikel 13, idet forældelse ville forhindre, at sagens substans kan domstolsprøves.

Krænkelserne af det processuelle aspekt af statens forpligtelser jf. Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 3, angående kravet om en effektiv officiel undersøgelse, er fortsat igangværende, hvorfor der ubestrideligt ikke kan indtræde forældelse i relation til denne del af sagsøgernes krav. Godtgørelseskrav angående overtrædelse af Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 6 er allerede derfor ikke underlagt forældelse.

Forældelsesloven er ikke anvendelig i sager, der angår tortur, idet der består atypicitet mellem sagernes karakter og det område, som forældelsesloven angår, nemlig de almindelige, obligationsretlige kategorier ”fordringer på penge eller andre ydelser”.

Selvom det måtte lægges til grund, at der kan indtræde forældelse i relation til statens ansvar for tortur, så er sagsøgernes krav ikke forældede, idet der har foreligget en lang række objektive og subjektive hindringer, som ikke beror på sagsøgernes egne forhold, jf. grundprincippet i 2007-forældelseslovens § 14, stk. 1. Sagsøgernes krav er desuden ikke forældede, idet sagsøgerne ikke kendte skyldneren, hvorfor forældelsesfristen er suspenderet i medfør af § 3, stk. 2, i 2007-forældelsesloven.

Sagsøgerne kendte således ikke det danske forsvarsministeriums opholdssted og havde ikke kunnet finde frem til det via dets militære eller civile repræsentanter. Uanset tilfange-tagelsen havde de ikke modtaget informationer herom fra de danske styrker.

Det bemærkes, at der er tale om ressourcetsvage sunni-muslimer, der netop havde været udsat for voldsomt chokerende overgreb, herunder tortur fra de shia-muslimske sikkerhedsstyrkers side i samarbejde med de danske tropper. Dette foregik i en kontekst af det totale sammenbrud af lov og orden, der fulgte koalitionsstyrkernes voldsomme invasion og besættelse af Irak, og hvor politi og sikkerhedsstyrker samarbejdede med shia-muslimske militser støttet af Iran. Det skal derfor sidestilles med ukendskab til skyldneren, at sagsøgerne ikke henvendte sig til den danske militærlejr med deres krav efter at være blevet udleveret til tortur af selv samme lejr. Det samme må gælde for så vidt angår den danske ambassade, der, indtil den blev nedlagt, befandt sig i ”the Green Zone” i Bagdad, som var stærkt bevogtet af svært bevæbnede amerikanske tropper, som betragtede sunni-muslimer

som fjenden, og som de resourcesvage torturofre ikke havde mulighed for at nå, udover at det var farligt.

Der er endvidere ikke indtrådt forældelse, idet der har foreligget hindringer, som ikke beror på sagsøgernes forhold.

Som følge af tilbageholdelserne lider sagsøgerne af alvorlig PTSD, hvilket har forstærket deres frygt og svækket deres muligheder for at henvende sig til de nævnte danske myndigheder med et erstatningskrav. Det er almindeligt lægevidenskabeligt anerkendt, at torturofre som sagsøgerne har en subjektiv aversion mod at beskæftige sig med de hændelser, der har medført deres PTSD, hvorfor de har været forhindret i at anlægge sagen på et tidligere tidspunkt. PTSD og dens følger har endvidere til dels først manifesteret sig flere år efter overgrebene.

Landsretten har ved sin beslutning af 9. november 2015 afskåret almindelig og sædvanlig bevisførelse om forældelsesspørgsmålet, herunder partsforklaringer samt afhøring af 16 relevante vidner, herunder militærpersonel, læger, psykologer og psykiatere, som har undersøgt sagsøgerne. Det er Forsvarsministeriet, der må bære risikoen for, at det under delforhandlingen ikke er tilladt sagsøgerne at afgive partsforklaringer eller at foretage vidneafhøringer, således at sagsøgerne ikke har nogen reel mulighed for at fremkomme med oplysninger af betydning for spørgsmålet om suspension af forældelsesfristen eller om hindringer for at anlægge sagen, som ikke beroede på sagsøgernes forhold.

Siden selve operationens gennemførelse og til dato har Forsvarsministeriets adfærd og procesførelse gået ud på retsstridigt at holde oplysninger tilbage samt forsinke, besværliggøre og reelt set umuliggøre sagsøgernes bestræbelser på at opnå domstolenes pådømmelse af deres sager.

Spørgsmålet om forældelse skal ses i lyset af sagens karakter, hvorom Højesteret i kendelse af 17. september 2013 har udtalt (UfR 2013.3358):

”Sagernes helt særlige karakter og omstændigheder - den danske stats mulige ansvar for militær magtudøvelse i udlandet og de angiveligt resourcesvage ofre for tortur i udlandet sammenholdt med statens begrænsede interesse i sikkerhedsstillelsen for sagsomkostninger - indebærer efter Højesterets opfattelse, at det vil være urimeligt at imødekomme Forsvarsministeriets anmodning om

sikkerhedsstillelse. Højesteret fritager derfor de elleve kærende for at stille sikkerhed for sagsomkostninger.”

Det vil være ”urimeligt” ikke at anerkende de resourcesvage ofres hindringer for at afbryde forældelse, når statens begrænsede interesse i at undgå – og den indlysende almene samfundsinteresse i at få – en domstolsprøvelse af ofrenes krav tages i betragtning.

Der skal ikke ske afvisning af sagsøgernes principale eller subsidiære påstand 2, som er tilstrækkelig præcise og klare og dermed egnede til at indgå i en domskonklusion.

Sagsøgerne har en selvstændig, retlig interesse i, at påstandene tages under pådømmelse, idet der er tale om positiv forpligtelse for medlemsstaterne, som torturofre kan kræve håndhævet fremadrettet (naturalopfyldelse).

Den principale påstand 2, som er en fremadrettet anerkendelsespåstand, er ikke et anbringende til støtte for sagsøgernes betalingspåstand 1, som er bagudrettet.

Forsvarsministeriet er rette sagsøgte i henhold til sagsøgernes subsidiære påstand 2. Forsvarets Auditørkorps er underlagt Forsvarsministeriet, jf. den militære retsplejelovs § 6, stk. 3, og auditørkorpset kan derfor ikke gennemføre en uafhængig undersøgelse af nærværende tortursager. Domstolenes pådømmelse af sagsøgernes subsidiære påstand 2 vil fjerne en bestående retsuvished, allerede fordi sagsøgte selv bestrider at være underlagt en sådan undersøgelsesforpligtelse.

Forsvarsministeriet har vedrørende forældelsesspørgsmålet anført blandt andet, at spørgsmålet om forældelse i denne sag skal afgøres efter forældelsesloven, og at dansk særlovgivning om forældelse ikke finder anvendelse.

Det krav på tortgodtgørelse, som sagsøgerne måtte have som følge af deres tilbageholdelse den 25. november 2004, er forældet, jf. § 3, stk. 1, jf. § 30 i lov nr. 522 af 6. juni 2007 om forældelse af fordringer (”2007-forældelsesloven”) sammenholdt med § 1, nr. 5, i lov nr. 274 af 22. december 1908 om forældelse af visse fordringer (”1908-forældelsesloven”).

2007-forældelsesloven finder anvendelse på krav, som er stiftet før lovens ikrafttræden, men som forældes efter den 1. januar 2008, jf. lovens § 30, stk. 1. Ved krav, som forældes i

perioden fra den 1. januar 2008 til den 1. januar 2011, anvendes det senest mulige tidspunkt for forældelse, jf. herved 2007-forældelseslovens § 30, stk. 1. I tilfælde, hvor 1908-forældelsesloven og 2007-forældelsesloven fører til forskellige tidspunkter for forældelse, vil det seneste tidspunkt således skulle anvendes.

Ifølge sagsøgernes egne oplysninger blev de tilbageholdt om morgenen den 25. november 2004 og løsladt i perioden mellem den 25. november 2004 og medio februar 2005.

I henhold til retsbogen af 9. november 2015 er det lagt hypotetisk til grund, at skaden – den tortur eller umenneskelige og nedværdigende behandling, som godtgørelseskravet baseres på – må anses for indtrådt senest i forbindelse med sagsøgernes individuelle løsladelser i perioden fra den 25. november 2004 og til medio februar 2005, jf. forældelseslovens § 2, stk. 4.

I medfør af 1908-forældelsesloven forældes et eventuelt godtgørelseskrav efter 5 år, jf. lovens § 1, nr. 5. Efter samme lovs § 2 regnes forældelsesfristen fra det tidspunkt, hvor kravet kunne kræves betalt af fordringshaveren.

Ved krav uden for kontraktforhold løber fristen fra skadens indtræden, jf. UfR 1982.788 H og UfR 2002.573 H. Skaden anses i den forbindelse for indtrådt, når den skadevoldende handling er ophørt. Et eventuelt krav vil således på baggrund af sagsøgernes egne oplysninger være forældet senest medio februar 2010 efter 1908-forældelsesloven.

Efter 2007-forældelsesloven forældes et eventuelt godtgørelseskrav efter 3 år, jf. lovens § 3, stk. 1.

Forældelsesfristen for fordringer på erstatning og godtgørelse for skade uden for kontrakt løber fra tidspunktet for skadens indtræden, jf. § 2, stk. 4. Bestemmelsen svarer dermed til praksis efter 1908-forældelsesloven. Et eventuelt krav vil således være forældet senest medio februar 2008 efter 2007-forældelsesloven.

Såfremt sagsøgernes egne oplysninger lægges til grund, er det senest mulige tidspunkt for forældelse dermed som nævnt medio februar 2010.

Den første sag (sagsøger 1's sag) blev anlagt den 13. september 2011, mens sagsøger 2 til 23 først anlagde sager i perioden fra den 30. december 2011 til den 28. december 2012.

Da indholdet af denne sag er den samme som de afviste sager, og da denne sag er anlagt umiddelbart efter, at Højesteret stadfæstede landsrettens afgørelse om afvisning, har Forsvarsministeriet lagt til grund, at fristafbrydelsen regnes fra de først anlagte sager og ikke fra datoen for, hvornår denne sag er anlagt.

Uanset hvilket løsladelsestidspunkt eller sagsanlæg, der tages udgangspunkt i, vil der således være indtrådt forældelse.

Der er ikke grundlag for suspension, jf. § 3, stk. 2, i 2007-forældelsesloven, der omhandler fordringshaverens ukendskab til fordringen eller skyldneren.

Det er fast antaget i retspraksis og litteraturen, at ukendskab til fordringen skal vedrøre de faktiske omstændigheder, som et krav støttes på. Manglende kendskab til det retlige grundlag for kravet er ikke omfattet af bestemmelsen og medfører ikke, at forældelsesfristen suspenderes. De få undtagelser, der måtte være til det klare udgangspunkt om, at retsvildfarelse ikke suspenderer forældelse, finder ikke anvendelse i denne sag.

Sagsøgerne kan i denne sag ikke have været ubekendt med de skadegørende handlinger (den påståede tortur og umenneskelige og nedværdigende behandling), som godtgørelseskravet støtter sig på, hvorfor de ikke på noget tidspunkt kan anses for at have haft ukendskab til "fordringen" i henhold til 2007-forældelseslovens § 3, stk. 2, 1. led. Hertil kommer, at sagsøger 1 og 9 senest i januar 2011 har rejst krav mod de britiske myndigheder på samme grundlag. Det må således uden videre kunne lægges til grund, at disse to sagsøgere senest i januar 2011 har haft kendskab til fordringen.

Ifølge sagsøgernes egne oplysninger i stævningen og i sagens bilag var sagsøgerne allerede på tilbageholdelsestidspunktet tilsyneladende af den opfattelse, at danske soldater deltog i operationen. Sagsøgerne kan på den baggrund ikke anses for at have været ubekendt med, at et eventuelt krav kunne rettes imod de danske styrker, jf. § 3, stk. 2, 2. led, modsætningsvis.

Forældelseslovens § 3, stk. 2, gør udtømmende op med forhold, der kan begrunde suspension af den almindelige forældelsesfrist i forældelseslovens § 3, stk. 1.

Ingen af de forhold, som i øvrigt er anført af sagsøgerne (frygt, flugt, PTSD), kan således begrunde en suspension af forældelsesfristen i medfør af 2007-forældelseslovens § 3, stk. 2. Hertil kommer, at sagsøger 14 og 15 umiddelbart efter operationen udtalte sig til irakiske medier, og at sagsøger 1 under sit ophold i Jordan bl.a. afgav forklaring til en repræsentant fra Amnesty International.

Det gøres på den baggrund gældende, at der i denne sag heller ikke er grundlag for suspension af forældelsesfristens begyndelsestidspunkt, som herefter må anses for at løbe senest fra de påståede løsladelser i perioden fra den 25. november 2004 til medio februar 2005, jf. 2007-forældelseslovens § 2, stk. 4.

Tillægsfristen i 2007-forældelseslovens § 14, stk. 1, 1. led, finder heller ikke anvendelse, idet sagsøgerne ikke kan anses for at have været i utilregnelig uvidenhed om, at de danske myndigheder kunne sagsøges ved de danske domstole. De danske myndigheder har således ikke haft et ukendt opholdssted i forældelseslovens § 14, stk. 1's forstand.

Denne sag indeholder således ingen oplysninger om, at sagsøgerne i perioden fra medio februar 2005 til medio februar 2010 har foretaget nogen som helst form for undersøgelser af danske myndigheders opholdssted (lokalt i Irak, i regionen eller i Danmark), ligesom sagsøgerne ifølge det oplyste først fra tidspunktet for den opsøgende indsats fra tredjemand har taget initiativ til at rejse sagen ved de danske domstole.

I overensstemmelse med sædvanlig praksis blev der umiddelbart efter Operation Green Desert uddelt "handouts" til lokalbefolkningen i Az Zubayr. Disse handouts var udarbejdet på engelsk og arabisk og indeholdt bl.a. kontaktoplysninger på de udførende enheder, således at irakere, der mente at de havde et krav i anledning af operationen blev vejledt om, hvor de kunne rette henvendelse herom.

Der er heller ikke grundlag for en tillægsfrist i medfør af 2007-forældelseslovens § 14, stk. 1, 2. led, der giver adgang til forlængelse på grund af hindringer, som ikke beror på fordringshaverens forhold.

Sagsøgerne i denne sag har ikke på noget tidspunkt været afskåret fra at anlægge sag ved de danske domstole. Denne sag adskiller sig således fra situationen i eksempelvis Højesterets dom af 28. november 2003 i Thule-sagen (gengivet i UfR 2004.382), hvor landsretten blandt andet lagde vægt på, at der forud for sagsanlægget – og inden kravet var forældet – havde været løbende drøftelser med de danske myndigheder om erstatningskravet, hvor forældelse ikke blev gjort gældende. Landsretten lagde endvidere vægt på Thule-sagens særlige beskaffenhed, og at den grønlandske befolkning efter flytningen i 1953 stod uden mulighed for at anlægge en retssag, idet der bl.a. på daværende tidspunkt ikke var mulighed for at søge advokatbistand på Grønland.

Til det af sagsøgerne anførte om, at de som følge af de påståede overgreb under deres tilbageholdelse i irakisk varetægt bl.a. har PTSD, og at denne lidelse har udgjort en sådan hindring, jf. forældelseslovens § 14, 2. led, at sagsøgerne har været afskåret fra at afbryde forældelsen på et tidligere tidspunkt end sket, bemærkes, at PTSD slet ikke er omfattet af 2007-forældelseslovens § 14.

Hertil kommer, at der ikke foreligger nogen lægelig dokumentation for, at sagsøgerne opfylder diagnosekriterierne for at have PTSD, eller at sagsøgenes individuelle grad af PTSD skulle have udgjort en sådan ”hindring, som ikke beror på fordringshaverens forhold”, som har afskåret dem fra at afbryde forældelsen, jf. 2007-forældelseslovens § 14.

De fremlagte ”medical reports”, der omfatter 22 af sagsøgerne og beskriver PTSD hos 18 af disse, er udarbejdet op til 10 år efter sagsøgenes løsladelse og har karakter af ensidigt indhentede erklæringer efter sagens anlæg på foranledning af sagsøgenes advokat. Rapporterne må af disse grunde anses for at have meget begrænset bevisværdi som dokumentation for sagsøgenes tilstand i perioden fra medio februar 2005 til medio februar 2010.

I henhold til WHO’s diagnosesystem, ICD-10, som normalt anvendes i Danmark, kan diagnosen PTSD stilles, når en person har været udsat for traumatiske begivenheder af ekstraordinært truende eller katastrofeagtig natur og inden for 6 måneder efter belastningsophøret udvikler symptomer, såsom flashbacks, fortrængning, søvnbesvær eller koncentrationsbesvær, og disse symptomer har været af mindst 1 måneds varighed. Ifølge ICD-10 bør diagnosen PTSD normalt ikke stilles, medmindre det kan dokumenteres, at de specifikke symptomer optræder inden for 6 måneder efter den traumatiske oplevelse.

Sagsøgerne har ikke ved udarbejdelsen af rapporterne i 2011/2012 og 2014 opfyldt dette dokumentationskrav, idet der ikke foreligger lægelig dokumentation for, at de symptomer, der er beskrevet i rapporterne, blev påvist senest 6 måneder efter belastningsophøret.

Uanset om det måtte lægges til grund, at sagsøgerne på tidspunktet for udarbejdelsen af de fremlagte ”medical reports” havde PTSD, som kan henføres til deres tilbageholdelse og ophold i irakisk varetægt, har sagsøgerne ikke løftet deres bevisbyrde for, at betingelserne i 2007-forældelseslovens § 14, stk. 1, hermed er opfyldt.

Selv hvis sagsøgernes situation allerede på et tidspunkt fra februar 2005 til januar 2010 har været, som sagsøgerne selv beskriver den ifølge de fremlagte ”medical reports”, er der hverken medicinsk eller juridisk belæg for, at sagsøgernes psykiatriske tilstand hermed skulle have forhindret dem i at rejse et krav eller at foretage andre skridt til at afbryde forældelsen, jf. forældelseslovens § 14.

Sagsøgerne har i denne sag alene nedlagt påstand om betaling af godtgørelse for tort i medfør af erstatningsansvarslovens § 26, stk. 1, og har bl.a. påberåbt sig PTSD til støtte for, at kravet ikke skulle være forældet. Dansk særlovgivning som f.eks. lov om arbejdsskadesikring eller lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion (”veteranloven”) finder ikke anvendelse på sagsøgerne, hverken individuelt eller samlet, men kravene til dokumentation for sygdommenes udbrud m.v. ville heller ikke i henhold til disse særregler være opfyldt.

Det bemærkes yderligere, at 4 ud af de 23 sagsøgere efter løsladelsen rejste til udlandet (sagsøger 1, 7, 8 og 11). Heraf er én, sagsøger 8, efterfølgende vendt tilbage til Irak. De øvrige 19 (sagsøger 2-6, 9-10 og 12-23) er ifølge egne oplysninger fortsat bosat i hjembyen Az Zubayr i Irak. Det må således lægges til grund, at disse 19 sagsøgere ikke på noget tidspunkt mellem ultimo 2004 og 2010 har været på flugt og dermed af den årsag forhindret i at rejse et krav.

For så vidt angår sagsøger 1, 7, 8 og 11 bemærkes dels, at deres respektive ”flugtperioder” ifølge egne oplysninger har været af så kortvarig karakter, at den vil være uden betydning for forældelsesfristens udløb, dels at der ikke er grundlag for, at de i de respektive tilflyt-

ningslande (Jordan, Bahrain og Kuwait) skulle have været afskåret fra at kunne rejse et krav eller at foretage andre skridt til at afbryde forældelsen.

Ud fra sagsøgernes egne oplysninger har i hvert fald 9 ud af de 23 sagsøgere (sagsøger 1, 2, 5, 6, 10, 11, 13, 14 og 16) i perioden 2005-2011 haft adgang til og benyttet sig af kvalificeret lægebistand til såvel fysiske som psykiske lidelser. Det må således afvises, at der er forhold, som skulle have afholdt sagsøgerne fra at søge hjælp eller blive konfronteret med hændelserne.

Hertil kommer, at sagsøger 14 og 15 umiddelbart efter deres løsladelse den 6. december 2004 gav interviews om deres tilbageholdelser og skader til den lokale avis, Al Manarah. Det må således lægges til grund, at disse to sagsøgere ikke på dette tidspunkt på grund af frygt, psykiske mén eller lignende var forhindret i at rette henvendelse til myndigheder eller i at foretage andre skridt til at rejse et krav og dermed afbryde forældelsen.

Sagsøger 1 og 9 har allerede i januar 2011 rejst krav mod det britiske forsvarsministerium. Det må således lægges til grund, at disse to sagsøgere også senest i januar 2011 har haft mulighed for at rejse krav – eller at foretage andre skridt for at afbryde forældelsen – over for Forsvarsministeriet. Der fremgår af sagen ingen oplysninger om, at disse to sagsøgers forhold skulle have været anderledes forud for januar 2011, og at sagsøger 1 og 9 derfor ikke også på et tidligere tidspunkt skulle have haft mulighed for at rejse krav.

Sagsøger 7 var efter egne oplysninger efter løsladelsen i stand til at arrangere familiens ophold og ordne ”other legal affairs” i forbindelse med flytningen til Bahrain. Det må på den baggrund lægges til grund, at sagsøger 7 på dette tidspunkt heller ikke på grund af psykiske mén eller lignende var forhindret i at foretage skridt til at rejse et krav og dermed afbryde forældelsen.

Sagsøger 6 blev ifølge egne oplysninger tilbageholdt uden for sit hjem og løsladt efter 3 eller 16 timer uden at blive ført videre. Baseret på sagsøger 6’s oplysninger blev han ikke under tilbageholdelsen udsat for en behandling, som kan karakteriseres som tortur. Under alle omstændigheder kan det ikke lægges til grund, at den behandling, som sagsøger 6 har været udsat for, i sig selv kan begrunde, at han efterfølgende skulle have været forhindret i at rejse et krav eller i at foretage andre skridt til at afbryde forældelsen.

Sagsøger 11 blev ifølge egne oplysninger ikke slået eller mishandlet under sin tilbageholdelse og blev løsladt efter 7 dage. Det må på den baggrund lægges til grund, at den behandling, som sagsøger 11 har været udsat for, ikke kan begrunde, at han efterfølgende skulle have været forhindret i at rejse et krav eller i at foretage andre skridt til at afbryde forældelsen.

Sagsøger 23 er ifølge den fremlagte ”medical report” mentalt retarderet og bistås af en ”legal guardian”. Henset til, at der ikke foreligger oplysninger om, at sagsøger 23’s værge skulle have været afskåret fra at rejse et krav eller at foretage andre skridt på sagsøger 23’s vegne, kan sagsøger 23 ikke anses for at have været forhindret i at afbryde forældelsen.

Sagens karakter begrunder ikke, at der foreligger materiel atypicitet, og Højesterets kendelse af 17. september 2013 (UfR 2013.3358) om sikkerhedsstillelse kan ikke tages til udtryk herfor. Kendelsen tog konkret stilling til et særligt og usædvanligt processuelt spørgsmål om sikkerhedsstillelse, der forud for kendelsen ikke var afklaret i retspraksis. De ”særlige grunde”, jf. retsplejelovens § 321, stk. 1, 3. pkt., som der henvises til i kendelsen, må i den forbindelse forstås som det økonomiske misforhold mellem sagsøgerne og Forsvarsministeriet, hvorefter et krav om sikkerhedsstillelse konkret ikke fandtes rimeligt. Kendelsen kan derimod ikke tages til indtægt for, at der foreligger sådanne ”særlige omstændigheder” i denne sag, at man er uden for anvendelsesområdet for 2007-forældelsesloven.

Heller ikke internationale retskilder kan føre til et andet resultat.

Anvendelsen af de danske regler om forældelse i relation til de af sagsøgerne rejste godtgørelseskrav er ikke i strid med Danmarks folkeretlige forpligtelser, herunder Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 13 og FN’s Torturkonventions artikel 14.

Der er ikke grundlag for, at Østre Landsret tager stilling til forholdet imellem 2007-forældelsesloven og Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 13, idet danske styrker ikke har haft jurisdiktion over operationen eller sagsøgerne i konventionens artikel 1’s forstand.

Det klare udgangspunkt er, at Den Europæiske Menneskerettighedskonventions anvendelsesområde primært er afgrænset til deltagerstatens eget territorium, og at konventionen kun i ekstraordinære tilfælde kan få betydning uden for statens territorium.

Betingelserne for undtagelsesvist at statuere ekstra-territorial jurisdiktion er ikke opfyldt. Til støtte herfor bemærkes for det første, at de danske styrker ikke har udøvet faktisk eller effektiv kontrol over noget relevant område i Irak. Der foreligger derfor ikke geografisk ekstra-territorial jurisdiktion. For det andet har de danske styrker ikke udøvet en effektiv kontrol over sagsøgerne, idet det var irakiske styrker (og ikke danske styrker), der tilbageholdt sagsøgerne. Der foreligger derfor heller ikke personel ekstraterritorial jurisdiktion.

I november 2004, hvor Operation Green Desert blev gennemført, var besættelsen af Irak ophørt, og den irakiske regering havde således fuld suverænitet over landet. De danske styrkers indsats i forbindelse med Operation Green Desert bestod alene i deltagelse i planlægningen af operationen samt etablering af ydre ringperimeter og i at stille køretøjer (lastbiler) til rådighed for transport af de personer, som de irakiske styrker havde tilbageholdt. Bevogtning under transport blev udført af irakiske styrker.

Selv hvis det måtte lægges til grund, at Den Europæiske Menneskerettighedskonvention finder anvendelse på denne sag, er konventionens artikel 13 ikke til hinder for, at de danske regler om forældelse kan anvendes.

Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 13 stiller krav om, at et individ, hvis rettigheder og friheder efter konventionen er blevet krænket, skal have adgang til "effektive retsmidler" ved de nationale domstole. Den nærmere udformning af de nationale retsmidler, herunder processuelle regler for udnyttelse af et retsmiddel, f.eks. frister, er imidlertid medlemsstaternes kompetence.

For så vidt angår erstatning og godtgørelse stiller artikel 13 således alene krav om, at en person har adgang til at anlægge et civilt erstatningssøgsmål ved de nationale domstole. Bestemmelsen regulerer derimod ikke, under hvilke betingelser erstatning kan tilkendes, herunder om krav på godtgørelse kan underlægges regler om f.eks. forældelse og passivitet.

Det følger af Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols praksis, jf. bl.a. Rasmussen v. Denmark (dom af 28. november 1984), præmis 41, og Roman v. Finland (dom af 29. januar 2013), præmis 50-53, at forældelsesfrister ikke af natur er konventionsstridige, så længe de varetager lovlige ("anerkendelsesværdige") hensyn og er proportionale.

Forsvarsministeriet fastholder, at det ikke vil være i strid med Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 13, jf. artikel 3, hvis landsretten finder, at sagsøgernes eventuelle godtgørelseskrav er afskåret på baggrund af 2007-forældelseslovens regler.

Heller ikke FN's Torturkonventions artikel 14 kan føre til et andet resultat, allerede fordi de danske styrker ikke havde jurisdiktion i artikel 2's forstand. De af sagsøgerne påberåbte bestemmelse i artikel 4 og 5 i FN's Torturkonvention angår ikke jurisdiktion, men spørgsmål om pligt til kriminalisering og pligt til at have regler om straffemyndighed.

Selv hvis landsretten måtte finde, at FN's Torturkonvention finder anvendelse i relation til Danmark i den foreliggende sag, er der ikke grundlag for at forstå Torturkonventionens artikel 14 således, at der stilles krav om, at civile godtgørelseskrav, der udspringer af torturhandlinger, ikke kan undergives almindelige forældelsesregler.

De udtalelser, som FN's Torturkomité er fremkommet med i forbindelse med Danmarks eksamination under FN's Torturkonvention i november 2015, tager ikke stilling til problemstillingen i denne konkrete sag. Hertil kommer, at FN's Torturkomité ikke har mulighed for at afgive udtalelser om fortolkningen af konventionen, der er bindende for stater, der har tilsluttet sig konventionen.

Selv hvis landsretten måtte finde, at FN's Torturkonvention finder anvendelse i relation til Danmark i den foreliggende sag, gøres det gældende, at konventionens bestemmelser ikke kan anvendes som grundlag for at fortolke den danske forældelseslovgivning i strid med dennes ordlyd (contra legem fortolkning).

I den forbindelse bemærkes, at ordlyden af 2007-forældelsesloven sammenholdt med 1908-forældelsesloven er klar og præcis, og at den danske forældelseslovgivning gør udtømmende op med de situationer, hvor forældelsesfristen suspenderes, og de situationer, hvor der skal beregnes en tillægsfrist.

Der er således ikke grundlag for på baggrund af Danmarks forpligtelser efter FN's Torturkonvention at indfortolke særlige suspensionsregler eller lignende, for så vidt angår godtgørelseskrav, der udspringer af torturhandlinger.

Til støtte for afvisningspåstanden har Forsvarsministeriet gjort gældende, at sagsøgernes principale påstand 2 er uklar og uegnet til at indgå i en operativ domskonklusion. Det er således navnlig ud fra ordlyden af påstanden og på baggrund af de anbringender, der er gjort gældende, uklart, hvilke præcise retlige konsekvenser der måtte følge af påstanden for det tilfælde, at sagsøgerne måtte få medhold.

Hertil kommer, at påstanden efter sin ordlyd retter sig mod Forsvarsministeriet, mens anbringenderne til støtte herfor, herunder navnlig retsplejelovens § 339, stk. 3, og § 344, stk. 3, angår rettens mulighed for procesledelse og bevisbedømmelse.

Navnlig bør det være åbenbart, at den danske stats undersøgelsespligt i medfør af Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 3 ikke i praksis kan gennemføres i den civile retsplejes former i forbindelse med en påstand om tortgodtgørelse i en konkret sag som den foreliggende.

Påstanden er reelt en anmodning til landsretten om at anvende retsplejelovens § 339, stk. 3, og § 344, stk. 3, og påstanden må derfor afvises, idet den derved blot er et anbringende til støtte for betalingspåstanden i påstand 1.

Sagsøgerne kan derfor blot på sædvanlig vis anmode landsretten om at anvende de procesledelses- og bevisbedømmelsesmidler, som retsplejeloven indeholder. Dette kræver ikke en selvstændig påstand.

I overensstemmelse med landsrettens beslutning er spørgsmålet om forældelse af sagsøgernes påstand 1 og afvisning af sagsøgernes påstand 2 udskilt til særskilt og forlods behandling, jf. retsplejelovens § 253, stk. 1. Hvis resultatet bliver, at der gives Forsvarsministeriet medhold i forældelsespåstanden over for sagsøgernes påstand 1, savner det mening at give sagsøgerne medhold i en oplysningspligt under retssagen, allerede fordi der ikke længere vil være nogen sag at tilvejebringe oplysninger under.

Sagsøgerne har desuden ikke en selvstændig retlig interesse i påstanden, som rækker videre end deres interesse i, at retssagen gennemføres korrekt og i overensstemmelse med både Den Europæiske Menneskerettighedskonventions og retsplejelovens krav til procesledelse og sagsoplysning. Sagsøgernes interesse i en korrekt og lovlige gennemførelse af sagen kræver ikke en selvstændig påstand.

Det bemærkes endelig, at Forsvarsministeriet har udvist store bestræbelser på at oplyse sagen, og at alt relevant og kendt materiale, der haves rådighed over, er lagt frem i sagen, hvorfor indholdet i sagsøgernes principale påstand 2 allerede er opfyldt.

Forsvarsministeriet forstår sagsøgernes subsidiære påstand 2 således, at den angår ministeriets pligt til at foranledige en særskilt undersøgelse af sagsøgernes påstande om tortur – uden for denne retssags rammer.

Påstand 2 støttes således grundlæggende på den pligt til at efterforske og retsforfølge brud på Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 3, jf. artikel 1, som Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har udviklet i praksis.

Af praksis fra Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol følger, at myndigheder i visse tilfælde har en positiv forpligtelse til at indlede en undersøgelse i anledning af påståede overtrædelser af konventionens artikel 3 for at sikre en effektiv efterlevelse af forbuddet mod tortur.

Sagsøgerne har ikke en retlig interesse i påkendelse af en påstand, som tilpligter Forsvarsministeriet at anerkende en pligt til at foranledige en særskilt undersøgelse af, om sagsøgerne har været udsat for tortur.

Pligten til at foranledige en undersøgelse efter Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 3 angår alene overtrædelser, som kan henregnes til personer, der er underlagt konventionsstatens ansvar. Danske myndigheder kan i sagens natur ikke foranstalte undersøgelser af sagsøgernes påstande om tortur i irakisk varetægt, fordi der hverken er tale om danske myndigheds personer endsige personer (sagsøgerne), der er under dansk jurisdiktion.

Artikel 3 hjemler således alene pligt til at iværksætte en undersøgelse af sagens omstændigheder, hvor der er rimelige begrundede påstande fra personer eller tilstrækkeligt klare indikationer på, at danske styrker har overtrådt artikel 3, og det således må undersøges, om der er grundlag for at rejse strafferetlige sager mod ansvarlige personer i det danske Forsvar.

Forsvarsministeriet er i øvrigt ikke rette sagsøgte i forhold til en påstand vedrørende undersøgelse af danske styrkers brud på Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 3.

En sådan undersøgelse vil efter Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols praksis skulle foretages af en uafhængig myndighed. I Danmark er det Forsvarets Auditørkorps, der foretager sådanne strafferetlige undersøgelser vedrørende militært personels handlinger i tjenesten. I det omfang påstanden overhovedet kan tages under påkendelse, er det derfor Forsvarets Auditørkorps og ikke Forsvarsministeriet, der er rette sagsøgte.

Selv hvis det antages, at der efter omstændighederne påhviler danske myndigheder en undersøgelsespligt vedrørende de hændelser, som denne retssag angår, bemærkes endvidere, at Forsvarets Auditørkorps allerede har foretaget flere undersøgelser vedrørende Operation Green Desert.

Forsvarets Auditørkorps konkluderede i sin undersøgelse den 28. februar 2011, at det var "mindre sandsynligt", at danske styrker havde gennemført kropsvisitering og rektalundersøgelser, og at der i øvrigt ikke var nogen formodning for, at disse undersøgelser i sig selv udgjorde et strafbart forhold.

Indholdet i sagsøgernes subsidiære påstand 2 er således allerede opfyldt.

Såfremt man uagtet måtte mene, at de allerede gennemførte undersøgelser ikke er tilstrækkelige i henhold til Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 3, gøres det gældende, at en yderligere undersøgelsesforpligtelse – ud fra tilsvarende forældelsesbetragtninger, som gør sig gældende i relation til sagsøgernes påstand 1 – må anses for fortabt.

En afvisning af sagsøgernes påstand 2 strider ikke mod Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 6, idet denne ikke giver individer, der hævder at have været udsat for en krænkelse af artikel 3, en ret til national domstolsprøvelse af, om en konventionsstat har overholdt sin undersøgelsespligt efter artikel 3, jf. artikel 1, jf. herved Højesterets dom gengivet i UfR 2010.1547 H (Irak-sagen).

Retsgrundlag

1908-loven

Efter lov nr. 274 af 22. december 1908 (1908-loven) forældes fordringer på erstatning for skade, tilføjet uden for kontraktsforhold, efter 5 år, jf. § 1, nr. 5, der blev regnet fra det tidspunkt, hvor fordringen kunne kræves betalt, jf. § 2. Loven indeholder i § 3 en suspensionsregel, hvorefter der til forældelsesfristens beregning ikke medregnes den tid, hvor kreditor har været ude af stand til at gøre kravet gældende på grund af utilregneligt ukendskab til kravets eksistens eller til skyldnerens opholdssted.

Forældelsesloven af 2007

Ved lov nr. 522 af 6. juni 2007 blev der vedtaget en ny forældelseslov, der med nogle særlige overgangsbestemmelser trådte i kraft den 1. januar 2008. Efter § 1 i forældelsesloven forældes fordringer på penge eller andre ydelser efter reglerne i forældelsesloven, medmindre andet følger af særlige bestemmelser om forældelse i anden lov. Efter forældelsesloven af 2007 blev den almindelige forældelsesfrist forkortet til 3 år, jf. § 3, stk. 1, der for fordringer på erstatning eller godtgørelse for skade forvoldt uden for kontraktforhold regnes fra tidspunktet for skadens indtræden, jf. § 2, stk. 4. Forældelsesloven indeholder i § 3, stk. 2, en suspensionsregel svarende til 1908-lovens § 3, således at hvis fordringshaveren er ubekendt med fordringen eller skyldneren, regnes forældelsesfristen i stk. 1 først fra den dag, da fordringshaveren fik eller burde have fået kendskab hertil. Det fremgår af forarbejderne til forældelsesloven af 2007 – de almindelige bemærkninger til lovforslag nr. 165 af 28. februar 2007 – blandt andet:

”3.2.1.2. Den korte forældelsesfrists længde

Udvalget foreslår, at den almindelige forældelsesfrist - lovens hovedregel - fastsættes til 3 år fra forfaldstidspunktet. Udvalget lægger vægt på, at der ligesom efter 1908-loven bør være tale om en frist, som suspenderes i tilfælde af, at fordringshaveren hverken kendte eller burde have kendt sit krav.

For at forkorte denne »korte« frist på 5 år til 3 år taler efter udvalgets opfattelse, at en frist på 3 år under nutidens forhold normalt må anses for tilstrækkelig

til, at fordringshaveren kan tage stilling til eventuelle indsigelser mod kravet og om fornødent foretage retslige skridt. Samtidig taler de hensyn, som ligger bag forældelsesreglerne, herunder bevismæssige forhold og indretningshensyn, generelt for, at forældelsesfristen ikke gøres længere end nødvendigt.

...

3.2.1.3. Suspension af den korte forældelsesfrist

Udvalget finder, at der fortsat bør gælde en generel regel om suspension af den korte forældelsesfrist i tilfælde, hvor fordringshaveren ikke er i stand til at gøre sit krav gældende på grund af utilregnelig uvidenhed om fordringen eller skyldneren.

En ordning uden en regel om suspension af den korte frist ville efter udvalgets opfattelse kunne medføre urimelige resultater i forhold til fordringshaveren i tilfælde, hvor denne på grund af ukendskab til kravet eller skyldneren er afskåret fra at søge fristen afbrudt inden for den korte forældelsesfrist.

Når der på denne måde ved en regel om suspension tages hensyn til fordringshaveren, er det muligt at operere med en forholdsvis kort forældelsesfrist, mens der uden en suspensionsregel måtte gælde en væsentligt længere forældelsesfrist for at undgå resultater, der kunne forekomme stødende.

Det kan anføres, at en suspensionsregel kan give anledning til tvister, idet det f.eks. kan volde vanskeligheder at fastslå, om der foreligger »utilregnelig uvidenhed«. Dette forhold er imidlertid efter udvalgets opfattelse mindre tungtvæjende end hensynet til, at fordringshaveren som det klare udgangspunkt ikke mødes med forældelse i tilfælde, hvor den pågældende ikke kender eller burde kende sit krav. Hertil kommer, at der eksisterer en omfattende retspraksis vedrørende 1908-lovens § 3, som også vil være relevant ved en videreførelse af denne suspensionsregel i en ny forældelseslov.

Hensynet til skyldneren bør ifølge udvalget tilgodeses ved, at kravet samtidig undergives en absolut forældelsesfrist.

Det er således udvalgets overordnede synspunkt, at en rimelig afvejning af hensynene til de to parter bedst kan opnås gennem en ordning, der bygger på en forholdsvis kort forældelsesfrist, som suspenderes ved kreditors utilregnelige uvidenhed, suppleret med en absolut forældelsesfrist af passende længde.

...

Udvalget har på et enkelt punkt fundet anledning til at foreslå en indholdsmæssig ændring i forhold til den gældende suspensionsregel.

Udvalget foreslår således, at ukendskab til skyldnerens opholdssted ikke skal være omfattet af lovens almindelige suspensionsregel, men i stedet af en regel om en tillægsfrist ved uovervindelige hindringer for afbrydelse af forældelsesfristen.

...

Udvalget finder, at retsvildfarelse ligesom efter gældende retspraksis ikke generelt bør kunne påberåbes som suspensionsgrund, men i visse særlige tilfælde bør anerkendes som suspensionsgrund. Udvalget har ikke anset det for muligt at formulere en regel, som på tilfredsstillende måde afgrænser disse undtagelsestilfælde, og udvalget finder derfor, at spørgsmålet om, i hvilke tilfælde retsvildfarelse undtagelsesvis kan anerkendes som suspensionsgrund, fortsat bør være overladt til domstolenes afgørelse.

...

Justitsministeriet kan tilslutte sig udvalgets synspunkter, og lovforslaget er udformet i overensstemmelse med udvalgets lovudkast.

...”

Og i de særlige bemærkninger til lovforslagets § 3, stk. 2, fremgår det:

”Efter stk. 2 suspenderes forældelsesfristen på 3 år ved ukendskab til fordringen eller skyldneren indtil det tidspunkt, da fordringshaveren fik eller burde have fået kendskab hertil.

I forhold til den gældende bestemmelse i 1908-lovens § 3 foreslås en sproglig modernisering, men indholdsmæssigt foreslås den gældende suspensionsregel videreført stort set uændret. Som en ændring i forhold til gældende ret foreslås det dog, at ukendskab til skyldnerens opholdssted ikke skal være omfattet af suspensionsreglen, men i stedet af en generel regel om tillægsfrist ved uovervindelige hindringer for afbrydelse af forældelsesfristen, jf. lovforslagets § 14.

At den gældende suspensionsregel videreføres uændret, gælder også med hensyn til spørgsmålet om betydningen af retsvildfarelse. Det indebærer, at retsvildfarelse på samme måde som efter gældende ret fortsat kun undtagelsesvis vil kunne anerkendes som suspensionsgrund, f.eks. ved fejl begået ved professionel rådgivning eller bistand i juridiske spørgsmål og muligvis også i tilfælde, hvor en myndighed i et konkret tilfælde har handlet i strid med en i øvrigt anerkendt fortolkning eller administrativ praksis.”

Forældelsesloven indeholder desuden en række tillægsfrister, herunder som § 13 følgende bestemmelse:

”Udløb af forældelsesfristen er ikke til hinder for, at det under en straffesag, hvor tiltalte findes skyldig, kan pålægges tiltalte at betale erstatning eller godtgørelse til forurettede i anledning af det strafbare forhold. En sådan fordring kan også gøres gældende under et særskilt søgsmål, der anlægges inden 1 år efter endelig afgørelse i en straffesag, hvor tiltalte er fundet skyldig, eller inden 1 år efter skyldnerens vedtagelse af bøde eller anden strafferetlig sanktion.”

Og som § 14, stk. 1, sålydende bestemmelse:

”Hvis fordringshaveren har været afskåret fra at afbryde forældelse på grund af ukendskab til skyldnerens opholdssted eller på grund af en hindring, som ikke beror på fordringshaverens forhold, indtræder forældelse tidligst 1 år efter, at fordringshaveren fik eller burde have fået kendskab til skyldnerens opholdssted, henholdsvis 1 år efter hindringens ophør.”

Det hedder i de almindelige bemærkninger til lovforslaget om denne bestemmelse blandt andet:

”3.2.2.11. Ukendskab til skyldnerens opholdssted og andre hindringer for afbrydelse af forældelse

Udvalget finder, at der fortsat bør ske suspension/udskydelse af forældelsesfristens udløb ved utilregnelig uvidenhed om skyldnerens opholdssted, og at der herudover også er behov for en lovregel om suspension i tilfælde, hvor en fordringshaver på grund af hindringer, der ikke beror på den pågældendes egne forhold, er afskåret fra at afbryde forældelsen ...

Som eksempel på en relevant hindring kan nævnes det tilfælde, at skattemyndighederne ikke kan gennemføre en retssag mod en skyldner, der er bosat i et andet land, fordi den fremmede domstol ikke vil foretage en prøvelse af de danske skattemyndigheders krav.

Udvalget foreslår, at der indføres en tillægsfrist for fordringshaveren i tilfælde, hvor denne er afskåret fra at afbryde forældelsen på grund af ukendskab til skyldnerens opholdssted eller på grund af en hindring, der ikke beror på den pågældendes egne forhold.

Efter udvalgets opfattelse bør reglen om en tillægsfrist ikke kun gælde i relation til den almindelige forældelsesfrist, men også i relation til særlige forældelsesfrister og tillægsfrister.

Udvalget foreslår en tillægsfrist på 1 år regnet fra det tidspunkt, da fordringshaveren fik eller burde have fået kendskab til skyldnerens opholdssted, henholdsvis 1 år efter hindringens ophør. Udvalget finder, at en tillægsfrist på 1 år må anses for tilstrækkelig til, at fordringshaveren kan nå at varetage sine interesser, og at en frist af denne længde samtidig stemmer overens med andre foreslåede tillægsfrister.

...

Justitsministeriet kan tilslutte sig udvalgets synspunkter, og lovforslaget er udformet i overensstemmelse med udvalgets lovudkast.

Henvisningen til hindringer, der ikke beror på kreditors forhold, forudsættes også at omfatte tilfælde som omhandlet i dommen i Ugeskrift for Retsvæsen 1997.1259 V, hvor et konkursbo efter et aktieselskab blev genoptaget mere end fem år efter, at det var blevet afsluttet uden behandling i medfør af konkurslovens § 143. Landsretten fandt, at den pågældende fordring ikke var forældet, da kreditor ikke havde haft mulighed for at foretage retslige skridt mod aktieselskabet i den mellemliggende tid, eftersom selskabet ikke havde eksisteret i denne periode.”

I bemærkningerne til § 14, stk. 1, hedder det i lovforslaget endvidere blandt andet:

”Til § 14

Til stk. 1

Ved bestemmelsen indføres en tillægsfrist for fordringshaveren på 1 år i tilfælde, hvor fordringshaveren på grund af forskellige typer af hindringer er afskåret fra at afbryde forældelsen.

Det drejer sig om tilfælde, hvor fordringshaveren er afskåret fra at afbryde forældelsen på grund af ukendskab til skyldnerens opholdssted eller på grund af en hindring, der ikke beror på den pågældendes egne forhold. De førstnævnte tilfælde har hidtil været omfattet af suspensionsreglen i 1908-lovens § 3.

Som eksempel på en relevant hindring som nævnt i 2. led kan nævnes det tilfælde, at skattemyndighederne ikke kan sagsøge en skyldner, der er bosat i et andet land, fordi den fremmede domstol ikke vil foretage en prøvelse af kravet. Et andet eksempel findes i Vestre Landsrets dom optrykt i Ugeskrift for Retsvæsen 1997.1259 V, hvor et konkursbo efter et aktieselskab blev genoptaget efter at have været sluttet uden behandling efter konkurslovens § 143.

Tillægsfristen på 1 år regnes fra det tidspunkt, da fordringshaveren fik eller burde have fået kendskab til skyldnerens opholdssted, henholdsvis 1 år efter hindringens ophør.

Begyndelsestidspunktet for tillægsfristen er således i relation til ukendskab til skyldnerens opholdssted udformet efter samme model som den generelle suspensionsregel i lovforslagets § 3, stk. 2. Når bortses fra tillægsfristens længde svarer ordningen til, hvad der hidtil har været gældende efter 1908-lovens § 3, og der er ikke tilsigtet en ændring af praksis for så vidt angår spørgsmålet om, hvad der kan kræves af fordringshaveren med hensyn til at undersøge debtors opholdssted.

Det følger af bestemmelsen, at tillægsfristen ikke vil have betydning, hvis hindringen er ophørt mere end 1 år forud for forældelsesfristens udløb. En meget kortvarig hindring for at gøre kravet gældende, som indtræder inden for det sidste år af forældelsesfristen, vil ikke kunne betragtes som en hindring, der udløser tillægsfristen.

...

Den foreslåede regel i stk. 1 vil også kunne kombineres med tillægsfristerne nævnt i §§ 12 og 13. Som eksempel kan nævnes et tilfælde, hvor der er tale om et erstatningskrav i anledning af strafbart forhold, og hvor der gælder en tillægsfrist efter lovforslagets § 13, 2. pkt., i op til 1 år efter endelig afgørelse i en straffesag, i hvilken debitor er fundet skyldig, eller efter debtors vedtagelse af bøde mv. Hvis skyldneren i et sådant tilfælde forsvinder, således at fordringshaveren er forhindret i at afbryde forældelsesfristen, vil denne i medfør af § 14, stk. 1, opnå endnu en tillægsfrist på 1 år, nu regnet fra hindringens ophør. ...”

I betænkning nr. 1460 fra 2005 om revision af forældelseslovgivningen hedder det blandt andet:

”9. Ukendskab til skyldnerens opholdssted og andre hindringer for afbrydelse af forældelse

...

9.5. Udvalgets overvejelser

Efter gældende ret medfører utilregnelig uvidenhed om skyldnerens opholdssted suspension af forældelsesfristen efter 1908-loven ..., men der gælder ikke herudover regler om suspension/tillægsfrist i tilfælde, hvor der foreligger hindringer for afbrydelse af fristen.

Udvalget finder, at der fortsat bør ske suspension/udskydelse af forældelsesfristens udløb ved utilregnelig uvidenhed om skyldnerens opholdssted, men at der herudover også er behov for en regel herom i tilfælde, hvor en fordringshaver på grund af hindringer, der ikke beror på den pågældendes egne forhold, er afskåret fra at afbryde forældelsen. En sådan ordning gælder også efter den norske lovs § 10, stk. 1 og 2, og en lignende ordning er anbefalet i Principles of European Contract Law artikel 14:303.

Som eksempel på en relevant hindring kan nævnes det tilfælde, at de danske skattemyndigheder ikke kan sagsøge en skyldner, der er bosat i et andet land, fordi den fremmede domstol ikke vil foretage en prøvelse af den danske skattemyndigheds krav.

...

Udvalget har overvejet, om suspension/udskydelse af forældelsesfristens udløb ved utilregnelig uvidenhed om skyldnerens opholdssted fortsat skal reguleres under den almindelige suspensionsregel, jf. 1908-lovens § 3 og lovudkastets § 3, stk. 2, eller udformes som en særlig regel i tilslutning til en regel om udskydelse af forældelsesfristens udløb/tillægsfrist ved andre uovervindelige hindringer.

Efter udvalgets opfattelse er det mest hensigtsmæssigt at udforme en fælles regel om tilfælde, hvor fordringshaveren på grund af forskellige typer af hindringer er afskåret fra at afbryde forældelsen.

Det foreslås herefter, at der indføres en tillægsfrist for fordringshaveren i tilfælde, hvor denne er afskåret fra at afbryde forældelsen på grund af ukendskab til skyldnerens opholdssted eller på grund af en hindring, der ikke beror på den pågældendes egne forhold.

...

Udvalget foreslår en tillægsfrist på 1 år regnet fra det tidspunkt, da fordringshaveren fik eller burde have fået kendskab til skyldnerens opholdssted, henholdsvis 1 år efter hindringens ophør. Begyndelsestidspunktet for tillægsfristen er således i relation til ukendskab til skyldnerens opholdssted udformet efter samme model som den generelle suspensionsregel i lovudkastets § 3, stk. 2. Udvalget finder, at en tillægsfrist på 1 år må anses for tilstrækkelig til, at fordringshaveren kan nå at varetage sine interesser, og en frist af denne længde korresponderer samtidig med flere andre tillægsfrister i lovudkastet, jf. § 11, stk. 2, og § 12, 2. pkt.

Der henvises til lovudkastets § 13, stk. 1.

Det følger af bestemmelsen, at tillægsfristen ikke vil kunne påberåbes, hvis hindringen er ophørt mere end 1 år forud for forældelsesfristens udløb. En meget kortvarig hindring for at gøre kravet gældende, som indtræder inden for det sidste år af forældelsesfristen, vil ikke kunne betragtes som en hindring, der udløser tillægsfristen.

...

Til § 13

Til stk. 1

Ved bestemmelsen indføres en tillægsfrist for fordringshaveren på 1 år i tilfælde, hvor fordringshaveren på grund af forskellige typer af hindringer er afskåret fra at afbryde forældelsen.

Det drejer sig om tilfælde, hvor fordringshaveren er afskåret fra at afbryde forældelsen på grund af *ukendskab til skyldnerens opholdssted* eller på grund af en *hindring, der ikke beror på den pågældendes egne forhold*. De førstnævnte tilfælde har hidtil været omfattet af suspensionsreglen i 1908-lovens § 3, ...

Som eksempel på en relevant hindring som nævnt i 2. led kan nævnes det tilfælde, at de danske skattemyndigheder ikke kan sagsøge en skyldner, der er bosat i et andet land, fordi den fremmede domstol ikke vil foretage en prøvelse af den danske skattemyndigheds krav.

Tillægsfristen på 1 år regnes fra det tidspunkt, da fordringshaveren fik eller burde have fået kendskab til skyldnerens opholdssted, henholdsvis 1 år efter hindringens ophør.

Begyndelsestidspunktet for tillægsfristen er således i relation til ukendskab til skyldnerens opholdssted udformet efter samme model som den generelle suspensionsregel i lovudkastets § 3, stk. 2. Når bortses fra tillægsfristens længde svarer ordningen til, hvad der hidtil har været gældende efter 1908-loves § 3, og der er ikke tilsigtet en ændring af praksis for så vidt angår spørgsmålet om, hvad der kan kræves af fordringshaveren med hensyn til at undersøge debtors opholdssted, ...

Det følger af bestemmelsen, at tillægsfristen ikke vil have betydning, hvis hindringen er ophørt mere end 1 år forud for forældelsesfristens udløb. En meget kortvarig hindring for at gøre kravet gældende, som indtræder inden for det sidste år af forældelsesfristen, vil ikke kunne betragtes som en hindring, der udløser tillægsfristen.

...

Den foreslåede regel i stk. 1 vil også kunne kombineres med tillægsfristerne nævnt i §§ 11 og 12. Som eksempel kan nævnes et tilfælde, hvor der er tale om et erstatningskrav i anledning af strafbart forhold, og hvor der gælder en tillægsfrist efter lovudkastets § 12, 2. pkt., i op til 1 år efter endelig afgørelse i en straffesag, i hvilken debitor er fundet skyldig, eller efter debtors vedtagelse af bøde mv. Hvis skyldneren i et sådant tilfælde forsvinder, således at fordringshaveren er forhindret i at afbryde forældelsesfristen, vil denne i medfør af § 13, stk. 1, opnå endnu en tillægsfrist på 1 år, nu regnet fra hindringens ophør. ...”

Ved forældelseslovens ikrafttrædelse blev 1908-loven ophævet, jf. § 29, stk. 2, idet der samtidig som § 30, stk. 1, blev vedtaget følgende overgangsbestemmelse:

”Loven finder anvendelse også på tidligere stiftede fordringer, som ikke inden ikrafttrædelsesdagen er forældet efter de hidtil gældende regler ... Forældelse indtræder dog tidligst den 1. januar 2011, medmindre fordringen inden dette tidspunkt ville være forældet såvel efter denne lovs bestemmelser som efter de hidtil gældende bestemmelser. I det sidstnævnte tilfælde anvendes det seneste tidspunkt for forældelsens indtræden.”

Veteranloven

Ved lov nr. 336 af 2. april 2014 om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion (Veteranloven) blev der etableret en supplerende ordning til lov om arbejdsskadesikring, som giver mulighed for at tilkende erstatning og godtgørelse for diagnosticeret PTSD hos tidligere udsendte soldater og andre statsansatte i tilfælde, hvor erstatning og godtgørelse ikke kan opnås efter lov om arbejdsskadesikring på grund af manglende dokumentation for sygdommens udbrud i tilknytning til tjenesten.

Det fremgår af lovens § 3, stk. 2, at krav efter loven ikke forældes.

Lovforslaget indeholdt oprindeligt en regel om, at der skulle gælde en forældelsesfrist på 30 år, svarende til den absolutte frist, der efter forældelsesloven som hovedregel gælder for krav på erstatning for personskade.

Det hedder i de almindelige bemærkninger til lovforslaget blandt andet følgende om forældesspørgsmålet:

”4.2. Om forældelse af krav efter loven

Dansk rets almindelige regler om forældelse af fordringer er fastsat i forældelsesloven, jf. lovbekendtgørelse nr. 1063 af 28. august 2013. Lovens regler finder anvendelse i det omfang, der ikke er fastsat særlige regler om forældelse af fordringer i anden lovgivning. Medmindre der indføres særlige forældelsesregler med den foreslåede lov, vil forældelseslovens regler finde fuldt ud anvendelse for erstatning og godtgørelse til soldater m.v. med sent diagnosticeret PTSD.

Efter forældelsesloven gælder en almindelig relativ forældelsesfrist på 3 år, jf. lovens § 3, stk. 1. Fristen suspenderes ved fordringshaverens utilregnelige uvidenhed om fordringen eller skyldneren, jf. § 3, stk. 2. Den 3-årige relative forældelsesfrist suppleres af en absolut frist, der - for så vidt angår fordringer på erstatning eller godtgørelse i anledning af personskade - som udgangspunkt er 30 år, jf. § 3, stk. 3, nr. 1.

Den relative forældelsesfrist regnes fra det tidligste tidspunkt, til hvilket fordringshaveren kunne kræve at få fordringen opfyldt. For så vidt angår fordringer på erstatning eller godtgørelse for skade forvoldt uden for kontraktforhold svarer dette til tidspunktet for skadens indtræden, jf. forældelseslovens § 2, stk. 1 og 4. Den absolutte forældelsesfrist på 30 år regnes derimod fra den skadevoldende handlings ophør, jf. forældelseslovens § 3, stk. 3, nr. 1.

I lyset af dette lovforslags formål om at indføre en særlig ordning for udsendte soldater m.v., der i dag ikke kan få tilkendt erstatning og godtgørelse for deres

sygdom (PTSD), vurderes det, at der i forhold til de krav på erstatning og godtgørelse, som den berettigede personkreds, jf. den foreslåede § 1, efter loven vil kunne kræve betalt, bør gælde en særlig forældelsesregel, der fraviger de almindelige forældelsesfrister i forældelsesloven.

Den psykiske lidelse, som den berettigede personkreds lider af, kan blandt andet være medvirkende til, at kravene på erstatning og godtgørelse ikke nødvendigvis bliver anmeldt til Arbejdsskadesstyrelsen umiddelbart efter, at den pågældende person bliver bekendt med sin sygdom (PTSD).

Udsendte soldater m.v. opholder sig typisk i et særligt miljø, der i sig selv adskiller sig væsentligt fra de hjemlige normale rammer, når de udsættes for den traumatiserende begivenhed. Endvidere oplever de et væsentligt miljøskifte, når de vender hjem. Der er således en særlig risiko for, at tidligere udsendte soldater m.v. med PTSD ikke straks vil tage kontakt til de relevante myndigheder, herunder Arbejdsskadestyrelsen, når de bliver bekendt med sygdommen. Af denne grund vurderes det, at den relative forældelsesfrist på 3 år i forældelsesloven er for kort, også selv om den i visse tilfælde vil kunne suspenderes. Det vurderes, at der i stedet bør gælde en særlig forældelsesregel, hvorefter der gælder én forældelsesfrist, som regnes fra den skadevoldende belastnings ophør.

For at sikre, at den erstatningsberettigede person i lyset af sin sygdom har en rimelig mulighed for at søge om erstatning, foreslås forældelsesfristen fastsat til 30 år. Forældelsesfristens længde er identisk med den absolutte forældelsesfrist, der efter forældelsesloven som udgangspunkt gælder for fordringer på erstatning eller godtgørelse i anledning af personskade, jf. herved forældelseslovens § 3, stk. 3, nr. 1. ...”

Den foreslåede forældelsesfrist på 30 år udgik imidlertid under folketingsbehandlingen, således at der for krav efter loven ikke kom til at gælde nogen forældelsesfrist. Det hedder om denne ændring i en udvalgsbetænkning af 12. marts 2014 blandt andet:

”[En forældelsesfrist på 30 år] indebærer, at der kan være berettigede, der på grund af reglen bliver afskåret fra erstatning.

Dette er i modstrid med intentionerne bag lovforslaget, og det foreslås derfor, at den foreslåede forældelsesregel udgår og erstattes af en regel, der sikrer, at krav efter loven ikke forældes.”

Den Europæiske Menneskerettighedskonvention

Ved lov nr. 750 af 19. oktober 1998 om Den Europæiske Menneskerettighedskonvention blev konventionen inkorporeret i dansk ret, således at konventionen med de nævnte protokoller blev gjort til en bestanddel af dansk ret med lovrang. Den Europæiske Menneskerettighedskonvention indeholder blandt andet følgende bestemmelser:

”Pligt til at respektere menneskerettighederne

Artikel 1. De høje kontraherende parter skal sikre enhver person under deres jurisdiktion de rettigheder og friheder, som er nævnt i denne konventions afsnit I.

...

Forbud mod tortur

Artikel 3. Ingen må underkastes tortur og ej heller umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf.

...

Ret til retfærdig rettergang

Artikel 6. Enhver har ret til en retfærdig og offentlig rettergang inden en rimelig frist for en uafhængig og upartisk domstol, der er oprettet ved lov, når der skal træffes afgørelse enten i en strid om hans borgerlige rettigheder og forpligtelser eller angående en mod ham rettet anklage for en forbrydelse. ...

...

Adgang til effektive retsmidler

Artikel 13. Enhver, hvis rettigheder og friheder efter denne konvention er blevet krænket, skal have adgang til effektive retsmidler herimod for en national myndighed, uanset om krænkelsen er begået af personer, der handler i embeds medfør.”

Torturkonventionen

I henhold til kgl. resolution af 28. januar 1987, og efter at Folketinget ved beslutning nr. B 130 den 30. april 1987 havde meddelt sit samtykke dertil, har Danmark ratificeret en konvention mod tortur og anden grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf (Torturkonventionen), som blev vedtaget på De Forenede Nationers generalforsamling den 10. december 1984. Det fremgår af bemærkningerne til beslutningsforslaget, at Danmark ved ratifikationen påtog sig en folkeretlig forpligtelse til at indrette sine nationale retsregler og sin administrative praksis således, at konventionens krav opfyldes, jf. Folketingstidende 1986-87, tillæg A, spalte 4039.

Af en dansk oversættelse af konventionen fremgår det blandt andet:

”Artikel 2

Stk. 1. Enhver i denne konvention deltagende stat træffer virkningsfulde lovgivningsmæssige, administrative, juridiske eller andre foranstaltninger for at forhindre torturhandlinger på ethvert territorium under dens jurisdiktion.

Stk. 2. Ingen særlige omstændigheder af nogen art, hverken krigstilstand eller trussel om krig, indre politisk ustabilitet eller nogen anden offentlig nødstilstand kan påberåbes til retfærdiggørelse af tortur.

Stk. 3. En befaling fra en overordnet eller en offentlig myndighed kan ikke påberåbes til retfærdiggørelse af tortur.

...

Artikel 4

Stk. 1. Enhver deltagende stat skal sikre, at enhver torturhandling er strafbar i overensstemmelse med straffelovgivningen. Tilsvarende gælder for forsøg på at udøve tortur og for handlinger begået af enhver person, som udgør meddelagtighed eller deltagelse i tortur.

Stk. 2. Enhver deltagende stat skal gøre disse handlinger strafbare med passende straf under hensyn til deres alvorlige natur.

Artikel 5

Stk. 1. Enhver deltagende stat skal tage sådanne forholdsregler, som vil være nødvendige for at sikre sin jurisdiktion over de overtrædelser, som er nævnt i artikel 4 i følgende tilfælde:

a) Når overtrædelserne er begået på noget territorium under dens jurisdiktion eller om bord på et skib eller fly, som er indregistreret i den pågældende stat;

b) Når den påståede lovovertræder er statsborger i den pågældende stat;

...

Artikel 12

Enhver deltagende stat skal sikre, at dens kompetente myndigheder hurtigt iværksætter en upartisk undersøgelse i ethvert tilfælde, hvor der er rimelig grund til at antage, at en torturhandling er begået på noget territorium under dens jurisdiktion.

Artikel 13

Enhver deltagende stat skal sikre, at enhver person, som hævder, at han har været underkastet tortur på noget territorium under dens jurisdiktion, har ret til at klage til og få sin sag undersøgt hurtigt og upartisk af dens kompetente myndigheder. Der skal tages skridt til at sikre, at klageren og vidnerne beskyttes mod enhver mishandling eller trussel som følge af klagen eller en afgivet vidneforklaring.

Artikel 14

Stk. 1. Enhver deltagende stat skal i sit retssystem sikre, at et offer for en torturhandling opnår oprejsning og har en eksegibel ret til rimelig og tilstrækkelig erstatning og herunder midler til en så fuldstændig rehabilitering som mulig. I tilfælde af et offers død som følge af en torturhandling, skal de, som han har forsørgerpligt overfor, være berettiget til erstatning.

Stk. 2. Intet i denne artikel skal påvirke nogen ret til erstatning, der måtte tilkomme offeret eller andre personer ifølge national lovgivning.”

Overvågelsen af Torturkonventionen varetages af Torturkomitéen, idet staterne har pligt til løbende at rapportere til komitéen om deres gennemførelse af forpligtelserne efter konventionen, jf. art. 19. Torturkomitéen afgiver i den forbindelse bemærkninger og anbefalinger (Concluding Observations), der kan afspejle generelle fortolkninger af konventionen. Torturkomitéen har ligeledes kompetence til at modtage og behandle mellemstatslige og individuelle klager om krænkelse af konventionen, jf. art. 21 og 22. Torturkomitéen kan endelig udstede generelle bemærkninger (General Comments), der indeholder komitéens opfat-

telse af den rette fortolkning og anvendelse af konventionen på forskellige punkter. Komitéen har i 2012 afgivet General Comments om art. 14. Det hedder heri blandt andet:

”Implementation of article 14 by States parties

1. This general comment explains and clarifies to States parties the content and scope of the obligations under article 14 of the United Nations Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. All States parties are required to “ensure in its legal system that the victim of an act of torture obtains redress and has an enforceable right to fair and adequate compensation, including the means for as full rehabilitation as possible.” ...

5. The obligations of States parties to provide redress under article 14 are twofold: procedural and substantive. To satisfy their procedural obligations, States parties shall enact legislation and establish complaints mechanisms, investigation bodies and institutions, including independent judicial bodies, capable of determining the right to and awarding redress for a victim of torture and ill-treatment, and ensure that such mechanisms and bodies are effective and accessible to all victims. At the substantive level, States parties shall ensure that victims of torture or ill-treatment obtain full and effective redress and reparation, including compensation and the means for as full rehabilitation as possible.

Substantive Obligations: The Scope of the Right to Redress

6. As stated ... redress includes the following five forms of reparation: restitution, compensation, rehabilitation, satisfaction and guarantees of nonrepetition. The Committee recognises the elements of full redress under international law and practice as outlined in the Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law. Reparation must be adequate, effective and comprehensive. ...

Restitution

8. Restitution is a form of redress to re-establish the victim in his or her situation before the violation of the Convention was committed, taking into consideration the specificities of each case. ...

Compensation

...

10. The right to prompt, fair and adequate compensation for torture or ill-treatment under article 14 is multi-layered and compensation awarded to a victim should be sufficient to compensate for any economically assessable damage resulting from torture or ill-treatment, whether pecuniary or non-pecuniary. This may include: reimbursement of medical expenses paid and provision of funds to cover future medical or rehabilitative services needed by the victim to ensure as full rehabilitation as possible; pecuniary and non-pecuniary damage resulting from the physical and mental harm caused; loss of earnings and earning potential due to disabilities caused by the torture or ill-treatment; and lost opportunities such as employment and education. In addition, adequate compensation awarded by States parties to the victim of torture or ill-treatment

should provide for legal or specialised assistance, and other costs associated with bringing a claim for redress.

...

Satisfaction and the right to truth

16. Satisfaction should include, by way of and in addition to the obligations of investigation and criminal prosecution under articles 12 and 13 of the Convention, any or all of the following remedies: effective measures aimed at the cessation of continuing violations; verification of the facts and full and public disclosure of the truth to the extent that such disclosure does not cause further harm or threaten the safety and interests of the victim, the victim's relatives, witnesses, or persons who have intervened to assist the victim or prevent the occurrence of further violations; the search for the whereabouts of the disappeared, for the identities of the children abducted, and for the bodies of those killed, and assistance in the recovery, identification, and reburial of victims' bodies in accordance with the expressed or presumed wish of the victims or affected families; an official declaration or judicial decision restoring the dignity, the reputation and the rights of the victim and of persons closely connected with the victim; judicial and administrative sanctions against persons liable for the violations; public apologies, including acknowledgement of the facts and acceptance of responsibility; commemorations and tributes to the victims.

17. A State's failure to investigate, criminally prosecute, or to allow civil proceedings related to allegations of acts of torture in a prompt manner, may constitute a de facto denial of redress and thus constitute a violation of the State's obligations under article 14."

...

Effective Mechanisms for Complaints and Investigations

...

25. Securing the victim's right to redress requires that a State party's competent authorities promptly, effectively and impartially investigate and examine the case of any individual who alleges she or he has been subjected to torture or ill-treatment. Such an investigation should include as a standard measure an independent physical and psychological forensic examination as provided for in the Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (the Istanbul Protocol). Undue delays in initiating or concluding legal investigations into complaints of torture or ill-treatment compromise victims' rights under article 14 to obtain redress, including fair and adequate compensation and the means for as full rehabilitation as possible.

...

Obstacles to the Right to Redress

...

40. On account of the continuous nature of the effects of torture, statutes of limitations should not be applicable as these deprive victims of the redress, compensation, and rehabilitation due to them. For many victims, passage of time does not attenuate the harm and in some cases the harm may increase as a result of post-traumatic stress that requires medical, psychological and social support, which is often inaccessible to those whom have not received redress. States parties shall ensure that all victims of torture or ill-treatment, regardless of when the violation occurred or whether it was carried out by or with the acquiescence of a former regime, are able to access their rights to remedy and to obtain redress."

Torturkomitéen har den 4. februar 2016 afgivet bemærkninger og anbefalinger (Concluding Observations) vedrørende Danmark, hvoraf fremgår blandt andet følgende:

”Statute of limitations in civil proceedings

16. The Committee values the fact that, since 2008, there has been no statute of limitations for torture in the Penal Code. However, it is concerned that, as civil compensation may be adjudicated independently of criminal proceedings in the State party, the one-year rule introduced in 2007 on civil claims subsequent to criminal convictions may not be applicable to all civil proceedings.

17. Recalling the continuous nature of the effects of torture and that, for many victims, passage of time does not attenuate the harm, the Committee recommends that the State party take the necessary legal measures to ensure that civil proceedings related to torture and ill-treatment are not subject to statutes of limitations, which could deprive victims of the redress, compensation and rehabilitation due to them, as referred to in paragraph 40 of the Committee’s general comment No. 3 (2012).

Transfer of detainees in armed operations abroad

18. The Committee is concerned that the mandate of the Commission of Inquiry on the Danish participation in the wars in Iraq and Afghanistan – set up, inter alia, to investigate circumstances of the transfer of prisoners by the Danish contingent of the International Security Assistance Force to the custody of other States’ forces – was terminated without having made definite conclusions as to whether there had been breaches of international obligation by the State party not to expose those prisoners to ill-treatment. The Committee also notes that examination by the Military Prosecution Service is under way with a view to assessing whether information on the transfer of detainees in Iraq can form the basis of criminal investigation (arts. 3 and 10).

19. The State party should ensure that (a) investigations on the transfer of prisoners to the custody of other States’ forces in its military operations abroad are undertaken to completion by an independent body, and made public; and (b) if a violation of article 3 of the Convention is established, those responsible are appropriately prosecuted and victims are entitled to obtain redress.”

Konventioners retsstilling i dansk ret

Spørgsmålet om inkorporering af Torturkonventionen og konventioners retsstilling i dansk ret er behandlet i betænkning nr. 1546 fra 2014 om inkorporering mv. inden for menneskeretsområdet. Det fremgår heraf blandt andet:

”3. Konventioners retsstilling i dansk ret

Internationale konventioner mv., der er gennemført i dansk ret ved inkorporering, hvad enten det er sket ved lov eller med hjemmel i lov, kan påberåbes for og anvendes af danske domstole og andre retsanvendende myndigheder i overensstemmelse med inkorporeringen. Konventionen anvendes i disse tilfælde i

dens autentiske form, men dette sker i princippet på grundlag af og som følge af inkorporeringen.

Internationale konventioner, der er blevet gennemført i dansk ret ved omskrivning, kan påberåbes for og anvendes af danske domstole og andre retsmyndigheder ved fortolkningen og anvendelsen af de regler, der tilsigter at gennemføre konventionen.

Det er ikke kun konventioner, som er gennemført i dansk ret ved omskrivning eller inkorporering, der er en relevant retskilde i dansk ret. Konventioner mv., der ikke er særskilt gennemført, idet der er konstateret normharmonisk, vil således også kunne påberåbes for og anvendes af danske domstole og andre retsmyndigheder ...

Ved beskrivelsen af ikke-inkorporerede konventioners status i dansk ret har der i den juridiske litteratur traditionelt været henvist til fortolknings-, formodnings- og instruktionsreglen. Disse begreber er grundlæggende forsøg på at beskrive retstilstanden i Danmark, hvor internationale konventioner mv., kan anvendes af danske domstole og andre retsmyndigheder, selv om de ikke er særskilt gennemført i dansk ret. Herved tilstræbes en retsanvendelse, der er i overensstemmelse med de internationale konventioner mv., som Danmark har tiltrådt, således at det undgås, at Danmark påføres et ansvar for folkeretsbrud. Der pågår i den juridiske litteratur en fortsat diskussion om forholdet mellem dansk ret og folkeret.

Fortolkningsreglen indebærer efter den almindelige opfattelse, at danske retsregler ved fortolkningsstvivl skal søges fortolket på en måde, der bringer dem i overensstemmelse med Danmarks internationale forpligtelser. Dette gælder, uanset om de folkeretlige forpligtelser er nyere eller ældre end den danske retsregel. Hvis det f.eks. fremgår af en lovs forarbejder, at en eller flere konventioner forudsættes efterlevet i forbindelse med anvendelsen af loven, vil borgeren således almindeligvis kunne støtte ret på disse konventioner ved domstolene og i den forbindelse få prøvet, om de pågældende folkeretlige forpligtelser er krænket.

Efter formodningsreglen skal danske domstole og andre retsmyndigheder ifølge den almindelige opfattelse tage udgangspunkt i, at lovgiver må formodes ikke at ville handle i strid med Danmarks folkeretlige forpligtelser. Domstolene og andre retsmyndigheder skal derfor så vidt muligt søge at anvende de nationale regler på en sådan måde, at en krænkelse af de internationale forpligtelser undgås.

Hensynet til at undgå folkeretsbrud indgår med stor vægt i fortolkningen af love og administrativ regulering og kan efter omstændighederne føre til en fortolkning, der afviger fra ordlyden af en lovbestemmelse eller fra tilkendegivne forudsætninger i forarbejderne. Hverken fortolknings- eller formodningsreglen kan dog i enhver situation danne grundlag for en fortolkning af en national regel, der bringer reglen i overensstemmelse med en folkeretlig forpligtelse. Det gælder f.eks., hvor lovgiver måtte have tilsigtet en klar modstrid mellem en dansk retsregel og en folkeretlig forpligtelse. Udvalget er dog ikke bekendt med, at sådanne tilsigtede uoverensstemmelser skulle være forekommet. Fortolknings- og formodningsreglen er desuden begrænset til fortolkningen af den

almindelige lovgivning og regulering med hjemmel i lov, således at de ikke har betydning for grundlovsfortolkningen.

Det skal bemærkes, at hvis en tiltrådt konvention stiller krav til dansk ret, som lovgivningen ikke opfylder – og hvor en anvendelse af fortolknings- og formodningsreglen ikke vil kunne give borgerne den retsstilling, som følger af konventionen – kan borgerne ikke støtte ret på og myndighederne ikke håndhæve disse krav med henvisning til den pågældende konvention.

Instruktionsreglen beskriver, hvordan administrative myndigheder efter den almindelige opfattelse skal forholde sig, når de på et – i større eller mindre omfang – skønsmæssigt grundlag skal træffe afgørelse eller regulere på områder, hvor en international forpligtelse kan have betydning for udnyttelsen af den administrative beføjelse. Reglen indebærer således, at de regler, som en administrativ myndigheds virke baserer sig på, ligesom andre danske retsregler så vidt muligt bør fortolkes sådan, at de er i overensstemmelse med Danmarks folkeretlige forpligtelser.

...

5. FN's konvention mod tortur og anden grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf

5.1. Indledning

Danmark har ratificeret FN's konvention af 10. december 1984 mod tortur og anden grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf. Konventionen trådte i kraft den 26. juni 1987 for Danmark. Danmark har ikke taget forbehold til konventionen. Danmark har afgivet en erklæring om anerkendelse af FN's Torturkomité's kompetence til at modtage og behandle mellemstatslige og individuelle klagesager ...

5.2. Overvejelser i betænkning nr. 1407/2001

Inkorporeringsudvalget anbefalede, at FN's konvention mod tortur og anden grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf blev inkorporeret i dansk ret. Udvalget lagde herved vægt på, at konventionen er "central" for beskyttelsen af menneskerettigheder, og at den er "egnet" til at blive anvendt som retligt grundlag for løsning af konkrete tvister, der verserer for domstolene eller andre retsanvendende myndigheder. I den forbindelse henviste udvalget bl.a. til komitéens omfattende og detaljerede praksis i individuelle klagesager, der bidrager til at præcisere indholdet og omfanget af konventionens bestemmelser.

Udvalget fandt endvidere, at konventionen måtte antages at have praktisk betydning for danske myndigheder, herunder i asylsager og sager om udvisning af kriminelle udlændinge, hvor en udsendelse kan rejse spørgsmål i forhold til konventionens artikel 3. Det forhold, at danske myndigheder således i praksis må antages ofte at skulle forholde sig til konventionens bestemmelser, talte efter udvalgets opfattelse også for en inkorporering.

Udvalget bemærkede endelig, at i det omfang FN's konvention mod tortur og anden grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf på et eller flere punkter yder en bedre beskyttelse af borgerne end Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, var dette i sig selv et argument til støtte for en inkorporering.

Der er siden afgivelsen af betænkning nr. 1407/2001 indsat en ny bestemmelse i straffelovens § 157 a, jf. lov nr. 494 af 17. juni 2008, hvorefter det ved udmåling af straffen for en overtrædelse af straffeloven skal anses som en skærpende omstændighed, hvis forbrydelsen er begået ved tortur. Bestemmelsen i § 157 a indeholder i stk. 2 endvidere en definition af tortur, som er udformet i lyset af definitionen i FN's konvention mod tortur og anden grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf. Ved lovændringen blev der desuden indsat en ny § 93 b, som indebærer, at lovovertrædelser, der er omfattet af straffelovens § 157 a, ikke forældes.

...

5.3.3. Generelle bemærkninger

Som nævnt har komitéen udarbejdet tre generelle bemærkninger ("general comments"). Det drejer sig om følgende generelle bemærkninger (den engelske titel er benyttet):

...

3. "Implementation of article 14 (redress for victims of torture) by States parties" af 13. December 2012

...

Komitéens tredje generelle bemærkning vedrører konventionens artikel 14, der pålægger deltagerstaterne at sikre, at et offer for en torturhandling opnår oprejsning og har en eksegibel ret til rimelig og tilstrækkelig erstatning, herunder midler til en så fuldstændig rehabilitering som mulig. Efter udvalgets opfattelse må også komitéens tredje generelle bemærkning anses for at have *praktisk betydning for domstolene og andre retsanvendende myndigheder samt enkeltpersoner*, idet den indeholder præciseringer og retningslinjer for anvendelsen af artikel 14, herunder hvordan FN's Torturkomité forstår retten til en rimelig og tilstrækkelig erstatning, til rehabilitering, til restitution mv.

Det bemærkes, at de generelle bemærkninger ikke er bindende for deltagerstaterne.

...

5.4. Sammenfatning og argumenter for og imod en inkorporering

På grundlag af de hensyn, der efter udvalgets opfattelse bør indgå ved vurderingen af, om en konvention bør inkorporeres ..., har udvalget drøftet, hvilke argumenter der kan anføres for og imod en inkorporering af FN's konvention mod tortur og anden grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf.

FN's konvention mod tortur og anden grusom, umenneskelig og nedværdigende behandling eller straf definerer i artikel 1, stk. 1, tortur som enhver handling, ved hvilken stærk smerte eller lidelse, enten fysisk eller mental, bevidst påføres en person med det formål at fremskaffe oplysninger eller en tilståelse fra denne eller en tredjemand, at straffe ham for en handling, som han selv eller tredjemand har begået eller mistænkes for at have begået, eller at skræmme eller lægge tvang på ham eller en tredjemand, eller af nogen grund baseret på nogen form for forskelsbehandling, når en sådan smerte eller lidelse påføres af eller på opfordring af en offentlig ansat eller en anden person, der virker i embeds medfør eller med en sådan persons samtykke eller indvilligelse. Smerte eller lidelse, der alene er en naturlig eller tilfældig følge eller del af lovlige sanktioner, er ikke omfattet.

Konventionen beskytter således kun for så vidt angår handlinger af denne art, som efter artikel 4 skal være strafbare i enhver deltagende stat og mødes med en passende straf under hensyn til deres alvorlige karakter. Konventionen indeholder endvidere forpligtelser for deltagerstaterne bl.a. til at yde hinanden bistand i forbindelse med strafforfølgning (artikel 9), at iværksætte undersøgelser, når der er rimelig grund til at antage, at en torturhandling er begået på statens territorium (artikel 12), og til at yde ofre for tortur erstatning mv. Den beskyttede personkreds er personer på statens territorium, men også efter statens bestemmelse egne statsborgere, der har været udsat for tortur uden for statens territorium (artikel 5, stk. 1, litra b). Endvidere skal deltagerstaterne sikre jurisdiktion, hvis overtrædelserne er begået på statens territorium, og hvis den påståede lovovertræder er statsborger i staten (artikel 5, stk. 1, litra a og c), ligesom deltagerstaterne ifølge artikel 6 og 7 skal tage personer på dens territorium i forvaring mv., hvis den pågældende påstås at have begået en forbrydelse omfattet af stk. 4.

Et forbud mod tortur findes i flere andre konventioner. Bl.a. indeholder FN's konvention om borgerlige og politiske rettigheder i artikel 7 en bestemmelse, hvorefter ingen må underkastes tortur eller grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf. Artikel 3 i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention fastsætter, at ingen må underkastes tortur og ej heller umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf. Det er desuden en udbredt opfattelse, at forbuddet mod tortur tilhører kategorien af folkeretlige regler, som stater ikke indbyrdes kan fravige ved indgåelse af en traktat ("jus cogens").

I Danmark er der i 2008 indføjet en bestemmelse i straffelovens § 157 a, hvorefter det ved fastsættelse af straf for overtrædelse af straffeloven skal indgå som en skærpene omstændighed, at overtrædelsen er begået ved tortur. Bestemmelsen forudsætter, at handlinger i form af tortur allerede er strafbare efter straffelovens regler om forbrydelser i offentlig tjeneste eller hverv, om forbrydelser mod liv og legeme og den personlige frihed mv.

De centrale bestemmelser i FN's konvention mod tortur og anden grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf svarer således til allerede gældende regler i dansk lovgivning. Det er imidlertid udvalgets opfattelse, at det ikke kan udelukkes, at konventionens øvrige bestemmelser må antages at kunne give en vis yderligere beskyttelse.

En inkorporering vil efter udvalgets opfattelse i sig selv kunne medføre en tydeliggørelse af privates muligheder for at påberåbe sig konventionen for de nationale domstole og andre retsanvendende myndigheder ... Inkorporering vil også kunne medføre større opmærksomhed og bevidsthed om konventionen ... Det er derfor udvalgets opfattelse, at en inkorporering ved lov af FN's konvention mod tortur og anden grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf vil indebære en styrkelse af borgernes retsstilling på de punkter, hvor FN-konventionen indeholder bestemmelser, der går videre end forbudene mod tortur i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention og i danske straffebestemmelser mv.

Udvalget bemærker i den sammenhæng, at der i dag kun findes få eksempler på, at konventionens bestemmelser er blevet påberåbt for og/eller anvendt af

danske domstole mv. Konventionen ses således ved udvalgets gennemgang af trykt domspraksis kun påberåbt og/eller anvendt i fire sager ...

Ved en inkorporering af FN-konventionen får domstolene og andre retsanvendende myndigheder et lovbestemt grundlag for at kunne anvende konventionen ..., hvilket vil have betydning i tilfælde af en konflikt mellem en bestemmelse i konventionen og en bestemmelse i en anden dansk lov, som ikke kan løses ved hjælp af fortolknings- og formodningsreglen.

Inkorporering kan også få betydning for den intensitet, hvormed domstolene og andre retsanvendende myndigheder anvender konventionen ...

De nævnte hensyn indebærer alle efter udvalgets opfattelse en styrkelse af borgernes rettigheder på de retsområder, som FN-konventionen omfatter. Dette taler efter udvalgets opfattelse for en inkorporering.

Hertil kommer, at konventionens bestemmelser i vidt omfang er formuleret klart og præcist, og at konventionen ikke indeholder såkaldte ”programerklæringer”, hvilket gør bestemmelserne egnede til at blive inkorporeret ... Det forhold, at konventionen også indeholder enkelte vagt formulerede bestemmelser, herunder konventionens artikel 2 og 5, betyder efter udvalgets opfattelse ikke, at konventionen som helhed ikke er egnet til at blive inkorporeret.

Der findes også en omfattende og detaljeret praksis fra FN’s Torturkomité, der bidrager til fortolkningen af konventionen, samt en række meget anvendelige generelle bemærkninger (”general comments”). Selv om praksis fra komitéen efter omstændighederne kan være svært tilgængelig, er det udvalgets opfattelse, at komitéens praksis bidrager til at gøre konventionen egnet til at blive anvendt som retligt grundlag for løsning af konkrete tvister, der verserer ved domstolene eller andre retsanvendende myndigheder ... Som eksempel herpå kan nævnes komitéens praksis vedrørende konventionens artikel 3, hvorefter ingen deltagende stat må udvise eller udlevere en person til en anden stat, hvor der er vægtige grunde til at antage, at vedkommende vil være i fare for at blive underkastet tortur.

Konventionens rettigheder er af en sådan art, at de næppe – eller i hvert fald kun i mindre grad – indebærer en risiko for, at det i videre omfang overlades til domstolene og andre retsanvendende myndigheder at træffe afgørelser, som det efter dansk retstradition tilkommer lovgivningsmagten at træffe, herunder om fordelingspolitiske spørgsmål ...

Udvalget kan dog ikke udelukke, at der for domstolene og andre retsanvendende myndigheder – som følge af et forventet større antal sager, hvor konventionen påberåbes – efter omstændighederne vil kunne være vanskeligheder og et større arbejde forbundet med at tilvejebringe det fornødne overblik over relevante fortolkningsbidrag, som gør det muligt at tage stilling til et øget antal spørgsmål om anvendelse af konventionen. Eventuelle vanskeligheder må dog formodes at være beskedne, bl.a. fordi forbuddet mod tortur er reguleret ved straffeloven. En eventuel belastning af domstolene og andre retsanvendende myndigheder vil desuden ikke i sig selv tale afgørende imod en inkorporering af konventionen ...

Den dobbeltregulering i lovgivningen ..., som der på grund af sammenfaldet mellem bestemmelser i FN's konvention om forbud mod tortur på den ene side og de allerede eksisterende forbudsregler vedrørende tortur i dansk lovgivning og i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention på den anden side nødvendigvis må blive tale om, kan endvidere efter udvalgets opfattelse ikke anses for at udgøre et reelt problem.

Inkorporering ved lov af FN's konvention mod tortur og anden grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf indebærer således næppe – eller i hvert fald kun i mindre grad – risiko for, at det i videre omfang overlades til domstolene at træffe afgørelser, som det efter dansk retstradition tilkommer lovgivningsmagten at træffe, herunder om fordelingspolitiske spørgsmål. Endvidere må konventionen generelt anses for egnet til at blive anvendt af domstolene og andre retsanvendende myndigheder. Dette taler efter udvalgets opfattelse for en inkorporering.

Danmark er ved flere lejligheder blevet opfordret til at inkorporere FN's konvention mod tortur og anden grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf. Opfordringerne er kommet i forbindelse med eksaminationer af Danmark ved FN's Racediskriminationskomité og UPR. Ved en inkorporering af konventionen vil Danmark imødekomme opfordringerne, hvilket vil have en positiv signalværdi i forhold til omverdenen ... Dette taler efter udvalgets opfattelse ligeledes for en inkorporering.

FN's konvention mod tortur og anden grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf er ifølge udvalgets oplysninger umiddelbart anvendelig i Frankrig og Nederlandene som følge af bestemmelser i disse landes forfatninger. Østrig har ratificeret konventionen uden et såkaldt ”inkorporeringsforbehold”, hvilket indebærer, at konventionen principielt er umiddelbart anvendelig. I Finland er konventionen sat i kraft ved lov, mens den i Tyskland er blevet en del af tysk ret ved udstedelsen af en såkaldt konventionslov. Island, Norge, Sverige og Storbritannien har ikke inkorporeret konventionen ...

Det forhold, at der således er forskel på, om de hørte lande har inkorporeret FN's konvention mod tortur og anden grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf, taler efter udvalgets opfattelse hverken for eller imod en inkorporering af konventionen.

...

4.6. Efterlevelse af FN-komitéernes ikke bindende udtalelser

Danmark har efterhånden en del erfaringer med individuel klageadgang til internationale organer. Det gælder både de FN-komitéer, som der i dag kan klages til, men også Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol.

Erfaringerne viser generelt, at der er stor forskel på karakteren af de forskellige organers praksis. Det gælder ikke blot, når praksis fra Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol sammenlignes med FN-komitéernes praksis, men også når de enkelte komitéers praksis sammenlignes med hinanden. Mens praksis fra FN's Torturkomité og FN's Menneskerettighedskomité har stor betydning for bl.a. Udlændingestyrelsens og Flygtningenævnets behandling af sager om asyl, har der været udtalelser fra FN's Racediskriminationskomité, som ikke alene har været vidtgående, men i nogle tilfælde også behæftet med – hvad man fra den danske regerings side har opfattet som – fejl eller misforståelser.

... [Note: FN's Menneskerettighedskomité og FN's Torturkomité har i henholdsvis to og tre sager fundet, at Danmark har krænket konventionerne. Danmark har efter det for udvalget oplyste efterlevet disse udtalelser.]”

Landsrettens begrundelse og resultat

Sagsøgerne har anlagt sag mod Forsvarsministeriet med krav om godtgørelse for tort som følge af, at de i 2004 angiveligt blev udsat for tortur samt umenneskelig eller nedværdigende behandling under tilbageholdelser, der skete i tilknytning til ”Operation Green Desert” i Az Zubayr i Irak. Sagsøgerne har endvidere nedlagt påstand om, at Forsvarsministeriet skal foranledige en undersøgelse af, om sagsøgerne har været udsat for blandt andet tortur.

Landsretten har den 9. november 2015 besluttet at udskille enkelte af sagens spørgsmål til særskilt behandling. De udskilte spørgsmål drejer sig om, hvorvidt sagsøgernes krav på godtgørelse for tort (påstand 1) er forældet, og om der skal ske afvisning af sagsøgernes påstand 2 om Forsvarsministeriets pligt til under sagens behandling ”at tilvejebringe effektiv oplysning af sagsøgernes rimeligt begrundede anførsler om tortur”, subsidiært ministeriets pligt til at foranledige en effektiv, officiel, uafhængig og særskilt undersøgelse af, om sagsøgerne har været udsat for blandt andet tortur.

Spørgsmålet om forældelse af sagsøgernes krav på godtgørelse for tort (påstand 1)

Dommerne Ole Dybdahl og Peter Mørk Thomsen udtaler:

Den militære operation (”Operation Green Desert”), som begrunder sagsøgernes krav på godtgørelse for tort, fandt sted den 25. november 2004. Efter sagsøgernes oplysninger blev de alle tilbageholdt i forbindelse med operationen, hvilke tilbageholdelser varierede fra 16 timer (...) til omkring 80 dage (...).

Der har under denne delforhandling ikke været taget stilling til sagsøgernes oplysninger om at have været udsat for tortur eller lignende i forbindelse med tilbageholdelserne, idet det til brug for landsrettens vurdering af forældelsesspørgsmålet ved beslutning af 9. november 2015 er blevet lagt hypotetisk til grund, at sagsøgerne i perioden 25. november

2004 til medio februar 2005 kan have været udsat for tortur eller anden umenneskelig og nedværdigende behandling eller straf.

Efter bestemmelserne i forældelsesloven, der finder anvendelse, medmindre andet følger af særlige bestemmelser om forældelse i anden lov, ville sagsøgernes krav som udgangspunkt være forældet i perioden fra 25. november 2009 til medio februar 2010 afhængig af tidspunktet for deres respektive løsladelser, jf. forældelseslovens § 3, stk. 1, jf. § 2, stk. 4, jf. § 30, stk. 1, og 1908-lovens § 1, nr. 5, jf. § 2.

Som undtagelser til dette udgangspunkt findes blandt andre bestemmelser i 1908-lovens § 3 og forældelseslovens § 3, stk. 2, § 13 og § 14, stk. 1, om suspension af forældelsesfristen på grund af ukendskab til fordringen eller skyldneren og om tillægsfrister i forbindelse med erstatningskrav i anledning af en straffesag eller som følge af blandt andet hindringer, som ikke beror på fordringshaverens forhold.

Parterne har under sagen været enige om, at spørgsmålet om forældelse skal afgøres efter dansk ret.

Til dansk ret hører Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, jf. lov nr. 750 af 19. oktober 1998, der gjorde konventionen umiddelbart anvendelig på linje med anden dansk lov, således at den kan påberåbes for og anvendes af danske domstole og andre retsanvendende myndigheder.

Den Europæiske Menneskerettighedskonventions indeholder i artikel 3 et forbud mod tortur og anden umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf, og det følger af artikel 13, at enhver, hvis rettigheder og friheder efter konventionen er blevet krænket, skal have adgang til effektive retsmidler.

Der er ikke i forældelsesloven eller forarbejderne hertil, jf. lovforslag nr. 165 af 28. februar 2007 og betænkning nr. 1460/2005, taget stilling til spørgsmålet om forældelse af krav på godtgørelse for overtrædelse af Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 3.

Af Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols praksis vedrørende kravet om effektive retsmidler i artikel 13 følger det blandt andet, at der skal være adgang til at få fastslået, at rettigheder efter konventionen er krænket samt i ”appropriate cases” at få tilkendt erstat-

ning, jf. blandt andet dom af 10. maj 2001 i sag 28945/95, T. P. og K.M., præmis 107. I dom af 2. november 2004 i sag 32446/96, Abdülsamet Yaman, præmis 53, har domstolen vedrørende krav på godtgørelse for overtrædelse af artikel 3, udtalt:

”The Court reiterates that the nature of the right safeguarded under Article 3 has implications for Article 13. Where an individual has an arguable claim that he has been tortured or subjected to serious ill-treatment by agents of the State, the notion of an »effective remedy« entails, in addition to the payment of compensation where appropriate, a thorough and effective investigation . . .”

Kravet om effektive retsmidler i Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 13 indebærer, at forældelsesfrister ikke kan gøres gældende i relation til strafferetlig forfølgning af overtrædelser af forbuddet i artikel 3, jf. dom af 17. oktober 2006 i sag 52067/99, Okkali, præmis 76, hvor det udtales:

”The Court reaffirms that, when an agent of the State is accused of crimes that violate Article 3, the criminal proceedings and sentencing must not be time-barred and the granting of an amnesty or pardon should not be permissible . . .”

Det hedder videre i den nævnte dom af 2. november 2004 i sag 32446/96, Abdülsamet Yaman, præmis 55:

“The Court further points out that where a State agent has been charged with crimes involving torture or ill-treatment, it is of the utmost importance for the purposes of an »effective remedy« that criminal proceedings and sentencing are not time-barred and that the granting of an amnesty or pardon should not be permissible. The Court also underlines the importance of the suspension from duty of the agent under investigation or on trial as well as his dismissal if he is convicted (see Conclusions and Recommendations of the United Nations Committee against Torture: Turkey, 27 May 2003, CAT/C/CR/30/5).”

Mens Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol således har fastslået, at forældelsesfrister ikke kan gøres gældende i relation til strafferetlig forfølgning af overtrædelser af forbuddet i artikel 3, er Domstolens praksis i relation til spørgsmålet om kravene til længden af forældelsesfrister i relation til statens civilretlige erstatningsansvar for krænkelser af artikel 3 mindre entydig.

I en afgørelse af 17. september 2014 har Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol ved Storkammeret truffet afgørelse i en sag (sag nr. 10865/09, Mocanu and Others) angående en klage over manglende effektivitet af en intern undersøgelse af begivenheder, der fandt

sted i juni 1990, hvorunder blandt andre den ene af klagerne blev udsat for tortur eller anden umenneskelig behandling begået i løbet af et døgn. Ved dom af 13. november 2012 fastslog en afdeling af Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, at en afvisning af hans klage ikke udgjorde en overtrædelse af forbuddet mod tortur og anden mishandling, idet klageren først havde indgivet sin klage til de relevante myndigheder 11 år efter begivenhederne. Sagen blev henvist til Storkammeret, der udtalte blandt andet:

“274. Like the United Nations Committee against Torture, ... the Court acknowledges that the psychological effects of ill-treatment inflicted by state agents may also undermine victims’ capacity to complain about treatment inflicted on them, and may thus constitute a significant impediment to the right to redress of victims of torture and other ill-treatment (see General Comment no. 3, 2012 ...). Such factors may have the effect of rendering the victim incapable of taking the necessary steps to bring proceedings against the perpetrator without delay. Accordingly ... these factors are increasingly taken into account at national level, leading to a certain flexibility with regards to the limitation periods applicable to claims for reparation in respect of claims for compensation for personal injury ...

Efter en gennemgang af de konkrete omstændigheder i sagen, hvorunder det blandt andet blev inddraget, at klageren var i en situation, hvor det ikke var urimeligt for ham og andre at afvente at klage over episoden, fastslog Storkammeret, at hans klage ikke var forældet, og han blev under henvisning til artikel 3 i konventionen tilkendt en godtgørelse på 15.000 euro.

Af Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols praksis om konventionens artikel 6 fremgår, at forældelsesregler ikke i sig selv strider mod konventionen. Domstolen har således i flere afgørelser udtalt, at forældelsesregler opfylder væsentlige retssikkerhedsmæssige formål om at sikre, at sagsøgte ikke mødes med krav, der som følge af den forløbne tid er vanskelige at imødegå, og om at undgå, at domstolene skal udtale sig om forhold, der ligger langt tilbage i tid, hvor beviserne ikke er troværdige og er ufuldstændige som følge af den forløbne tid, jf. blandt andre dom af 7. juli 2009 i sag 1062/07, Stagno, præmis 26 og 27, og dom af 22. oktober 1996 i sag 22083/93, Stubbings and Others, præmis 50-53. Som Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol også udtaler i disse og lignende afgørelser vil den konkrete anvendelse af nationale forældelsesregler imidlertid kunne indebære en konventionskrænkelse, idet det afgørende for vurderingen heraf er, om der er en rimelig sammenhæng mellem sagens karakter, fristens længde og de hensyn, der begrundet en sådan frist, og at der ved vurderingen af, om en forældelsesfrist kan gøres gældende, må ta-

ges hensyn til de reelle muligheder, som de pågældende har haft for at kunne gøre kravet gældende.

Det følger af Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 1, at konventionen kun finder anvendelse i tilfælde, der falder inden for staternes geografiske, materielle, tidsmæssige og personelle ansvar.

Spørgsmålet om dansk jurisdiktion i relation til de begivenheder, der fandt sted i forbindelse med Operation Green Desert, afhænger af den bevismæssige vurdering af en række faktiske forhold i forbindelse med operationen, herunder om danske styrker deltog i tilbageholdelsen af enkeltpersoner, og hvilken rolle Danmark og danske styrker spillede under operationen og i området i øvrigt.

Delforhandlingen for landsretten har i overensstemmelse med Forsvarsministeriets tilkendegivelser under forberedelsen været gennemført uden afhøring af parter og eventuelle vidner til operationen. De oplysninger, der har været forelagt landsretten af parterne (på den ene side erklæringerne m.v. gengivet ovenfor under afsnittet om ”Forløbet af Operation Green Desert” og på den anden side oplysningerne fra sagsøgerne i de fremlagte ”medical reports”), peger i forskellig retning i forhold til blandt andet, om danske styrker deltog i tilbageholdelsen af enkeltpersoner, og vi finder ikke uden en nærmere og mere indgående bevisførelse herom at kunne lægge os fast på et faktum af betydning for spørgsmålet om dansk jurisdiktion.

Parterne har for landsretten været enige om, at spørgsmålet om forældelse skal afgøres efter dansk ret, og i det omfang spørgsmålet om jurisdiktion herefter har nogen betydning for spørgsmålet om forældelse i sagen, finder vi – som sagen er oplyst – foreløbigt ikke at kunne lægge til grund, at operationen som sådan ikke skulle være underlagt dansk jurisdiktion.

Vi finder i den forbindelse anledning til at bemærke, at det er parterne, der i overensstemmelse med retsplejelovens almindelige forhandlingsprincip skal tilvejebringe de beviser, som de mener nødvendige for at støtte deres synspunkter i sagen. Landsretten har hverken ret eller pligt til selv at inddrage yderligere processtof i sagen. Eftersom landsrettens beslutning af 9. november 2015 indebar en imødekommelse af Forsvarsministeriets tilkendegivelse i sagen om at unnlade parts- og vidneforklaringer, finder vi ikke grundlag for at

omgøre landsrettens beslutning af 9. november 2015 – der gik ud på navnlig at afskære sagsøgerne fra at foretage parts- og vidneafhøringer – således at Forsvarsministeriet gives en anden mulighed for at føre bevis end den, ministeriet har anmodet om.

Danmark har ved folketingsbeslutning i 1987 ratificeret den konvention mod tortur og anden grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf (Torturkonventionen), som blev vedtaget på De Forenede Nationers generalforsamling den 10. december 1984. Konventionen er i modsætning til Den Europæiske Menneskerettighedskonvention ikke inkorporeret ved lov, men Danmarks tiltræden af konventionen indebærer, at danske retsregler så vidt muligt må fortolkes på en sådan måde, at der ikke opstår uoverensstemmelse mellem danske regler og Danmarks internationale forpligtelser. Det bemærkes i den forbindelse, at Danmark ikke har taget forbehold i forhold til konventionen, og at Danmark har afgivet erklæring om anerkendelse af Torturkomitéens kompetence til at modtage og behandle mellemstatslige og individuelle klager.

Torturkonventionen indeholder ikke bestemmelser om forældelse, men efter konventionens artikel 14 skal enhver deltagende stat i sit retssystem sikre, at et offer for en torturhandling opnår oprejsning og har en eksegibel ret til rimelig og tilstrækkelig erstatning. Det bemærkes, at artikel 14 ikke indeholder nogen afgrænsning af bestemmelsens anvendelsesområde baseret på territorium eller jurisdiktion.

Overvågelsen af Torturkonventionen varetages af Torturkomitéen, der kan udstede generelle bemærkninger (General Comments), der indeholder komitéens opfattelse af den rette fortolkning og anvendelse af konventionen på forskellige punkter. I komitéens General Comment af 13. december 2012 om “Implementation of article 14 (redress for victims of torture) by States parties” fremgår det af punkt 40, at der blandt andet på grund af den vedvarende karakter af virkningerne af tortur ikke bør gælde forældelsesfrister i forhold til ofre for torturs adgang til at kunne opnå kompensation i anledning af overgrebene. Disse generelle bemærkninger fra komitéen ligger på linje med komitéens anbefalinger (Concluding Observations) af 4. februar 2016 vedrørende Danmark, hvor det anbefales Danmark at tage de nødvendige juridiske foranstaltninger for at sikre, at civile sager relateret til tortur og mishandling ikke er underlagt begrænsninger i form af forældelsesfrister.

Om end Torturkomitéens General Comments og Concluding Observations ikke er retligt bindende for staterne eller udtryk for autoritative fortolkninger, indeholder de præciserin-

ger og retningslinjer af betydning for forståelsen og anvendelsen af artikel 14, jf. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols afgørelser i sager om klager i forbindelse med tortur eller torturlignende overgreb.

Bestemmelserne i dansk ret om forældelse skal således ses i sammenhæng med Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 3, 6 og 13 og Danmarks internationale forpligtelser ifølge Torturkonventionen.

Som også anført af Højesteret i kendelse af 17. september 2013 (gengivet i UfR 2013.3358) er der tale om en sag af helt særlig karakter, idet den angår den danske stats mulige ansvar for påstået tortur i forbindelse med, at dansk militær i Irak angiveligt deltog sammen med blandt andre irakiske sikkerheds- og politistyrker i tilbageholdelsen af et antal personer, der efterfølgende blev overgivet til irakisk politi.

Ved vurderingen af spørgsmålet om eventuel forældelse af sagsøgernes krav på godtgørelse har vi – som anført – oprøvet lagt til grund, at sagsøgerne kan have været udsat for tortur eller anden umenneskelig og nedværdigende behandling eller straf i forbindelse med den angivelige tilbageholdelse af dem, der fandt sted i Az Zubayr i forbindelse med Operation Green Desert den 25. november 2004.

Sagsøgerne har ifølge egne oplysninger, der for de flestes vedkommende fremgår af de fremlagte ”medical reports”, været tilbageholdt imellem 16 timer og omkring 80 dage. Efter deres løsladelser har enkelte af sagsøgerne været flygtet ud af Irak, mens andre – hovedparten – er blevet i Az Zubayr. Efter indholdet af disse ”medical reports” lægger vi foreløbig – til brug for afgørelsen af spørgsmålet om forældelse – til grund, at flere af sagsøgerne kan have udviklet PTSD eller andre alvorlige psykiske lidelser som en følge af tilbageholdelserne.

Det bemærkes, at den psykiske lidelse, som flere af sagsøgerne angiveligt lider af, kan have været medvirkende til, at deres krav på godtgørelse ikke er blevet fremsat inden for de almindelige forældelsesfrister, der følger af 1908-loven og forældelsesloven af 2007.

Hertil kommer, at fælles for sagsøgerne er, at de tilhører befolkningsgrupper, der bekender sig til sunnisme eller sufisme, og at de således var en del af et mindretal i Irak indeholdende fraktioner, der på tidspunktet for tilbageholdelserne og i en længere periode herefter var

i opposition til regeringen i Irak, og at der i Irak har hersket ustabilitet og i perioder borgerkrigs-lignende tilstande.

Sagsøgerne har – uanset om de var på flugt eller fortsat var bosiddende i Irak – således opholdt sig i et særligt miljø, hvor deres reelle muligheder for at antage advokatbistand eller på anden måde søge at fremme et eventuelt krav kan have været stærkt begrænsede. Det bemærkes i den forbindelse, at der ifølge sagens skriftlige oplysninger er tale om forholdsvist resourcesvage personer, der som anført angiveligt har været udsat for tortur, og at de efter det oplyste har haft opfattelsen af, at tilbageholdelsen af dem skete af eller i hvert fald i et samarbejde med danske militære styrker. I lyset heraf og i lyset af sikkerhedssituationen i Irak i en lang periode også efter deres løsladelse forekommer det ikke urimeligt, at de under disse helt særlige omstændigheder indtil sagernes anlæg har undladt at fremsætte krav på godtgørelse over for de myndigheder, som de mente var medansvarlige for tilbageholdelsen og tortureringen af dem.

Vi finder, at de anførte helt særlige forhold har udgjort sådanne hindringer omfattet af forældelseslovens § 14, eller at der er grundlag for at anse forældelsesfristen for suspenderet i medfør af princippet i forældelseslovens § 3, stk. 2.

Det er ikke muligt at sige noget om tidspunktet for hindringernes ophør eller i hvilken nærmere periode, forældelsesfristen har været suspenderet, men vi finder efter en samlet bedømmelse, at sagerne, der er anlagt i perioden fra den 13. september 2011 til den 28. december 2012, efter deres helt særlige karakter og de omstændigheder, der har begrænset sagsøgernes almindelige mulighed for at forfølge sådanne krav, er anlagt inden for rimelig tid. Der er således ikke indtrådt forældelse i relation til sagsøgernes krav på godtgørelse for tort i anledning af tilbageholdelserne den 25. november 2004.

Det, som Forsvarsministeriet har anført om omdelingen af handouts og sagsøger 1 og 9's indbringelse af en tilsvarende sag for de britiske myndigheder, kan ikke føre til et andet resultat.

Vi finder i relation til sagens oplysning på ny anledning til at bemærke, at afskæringen af yderligere bevisførelse under delforhandlingen, der er en konsekvens af landsrettens beslutning af 9. november 2015, skete efter Forsvarsministeriets tilkendegivelse under sagens forberedelse. En genoptagelse af sagens forberedelse vedrørende disse spørgsmål vil i lyset

af den bevismæssige vurdering af de oplysninger, som landsretten er blevet forelagt under delforhandlingen, ikke tjene noget andet formål, end at give Forsvarsministeriet mulighed for at føre bevis om forhold, som meget vel kunne have haft betydning for spørgsmålet om forældelse, men som ministeriet ikke selv har ønsket skulle indgå i landsrettens vurdering heraf. Det vil i en sådan situation – og uden anmodning herom fra Forsvarsministeriet – efter vores opfattelse ikke være i overensstemmelse med det retsplejemæssige forhandlingsprincip at genoptage sagens forberedelse i relation til spørgsmålet om forældelse.

Sammenfattende stemmer vi derfor for at fremme sagen, herunder således at det konstateres, at der ikke er indtrådt forældelse i relation til sagsøgernes krav på godtgørelse for tort i anledning af tilbageholdelserne den 25. november 2004.

Dommer Peter Thønnings udtaler:

Rammerne for denne delforhandling om blandt andet forældelse af sagsøgernes påstand 1 blev drøftet og tilrettelagt ved retsmøde afholdt den 9. november 2015. Det fremgår af retsbogen, at sagsøgerne ikke ønskede forældelsesspørgsmålet udskilt, men ønskede bestræbelserne på sagens oplysning fortsat og anførte, at bevisførelse i form af blandt andet afhøring af parter og vidner var nødvendig for stillingtagen til spørgsmålet om forældelse. Det fremgår endvidere, at Forsvarsministeriet anførte, at der var procesøkonomi i en delforhandling, idet spørgsmålet om forældelse burde kunne behandles og afgøres uden omfattende bevisførelse og afhøringer. Det fremgår yderligere, at landsretten herefter besluttede, at spørgsmålet om forældelse af sagsøgernes påstand 1 skulle udskilles til særskilt og forlods behandling, jf. retsplejelovens § 253, stk. 1, og dette således, at der ved delforhandlingen ikke overhovedet kunne afhøres sagsøgere eller vidner, men at det i stedet ved delforhandlingen hypotetisk skulle lægges til grund, at sagsøgerne i perioden 25. november 2004 til medio februar 2005 havde været udsat for tortur eller anden umenneskelig og nedværdigende behandling eller straf, jf. Den Europæiske Menneskerettighedskonventions art. 3, og at det allerede foreliggende materiale kunne anvendes. Samtidig blev det besluttet, at behandlingen af sagsøgernes udestående opfordringer og editionsbegæring samt en anmodning om afhøring af forhenværende forsvarsminister Søren Gade blev sat i bero på resultatet af den særskilte forhandling. Landsretten anførte, at disse beslutninger blev truffet, fordi det ikke kunne afvises, at den således etablerede delforhandling kunne afslutte sagen.

Landsrettens beslutning af 9. november 2015 om delforhandlingens gennemførelse er mod sagsøgernes protest blevet fastholdt af landsretten ved beslutninger af 13. maj og 10. juni 2016. Sagsøgerne har i deres sammenfattende processkrift af 7. juni 2016 og under delforhandlingen anført, at man i forbindelse med en delforhandling om forældelsesspørgsmålet med sædvanlig bevisførelse ville have afhørt sagsøgerne samt 17 vidner, herunder militærpersoner med tilknytning til sagsøgte samt læger, psykologer og psykiatere, der har undersøgt sagsøgerne. Forsvarsministeriet har til dette anført, at sagen er tilstrækkeligt oplyst til, at der under delforhandlingen kan træffes afgørelse vedrørende spørgsmålet om forældelse.

I forbindelse med forberedelsen og gennemførelsen af den mundtlige delforhandling af de udskilte spørgsmål har det på trods af landsrettens beslutning om hypotetisk fiksering af centrale dele af sagens faktum vist sig, at parterne fortsat har været uenige om bedømmelsen af en række yderligere faktiske omstændigheder, som kan have væsentlig betydning for vurderingen af, om sagsøgernes krav muligt kan være forældet – herunder blandt andet faktiske omstændigheder, som er påberåbt til støtte for en særlig fortolkning af danske nationale forældelsesregler. Der er således blandt andet uenighed om vurderingen og kvalifikationen af hver sagsøgers personlige og helbredsmæssige forhold i perioden fra medio februar 2005 og i årene frem, og om dette har påvirket de enkelte sagsøgers mulighed for og naturlige tilskyndelse til at rejse krav mod den danske stat, ligesom der er uenighed om, hvorvidt situationen i sagsøgernes lokalområde i Irak i perioden fra medio februar 2005 og i årene frem har påvirket sagsøgernes muligheder for og tilskyndelse til at rejse sådanne krav. Hertil kommer uenighed vedrørende bedømmelsen af de danske militære styrkers engagement og involvering i Irak både generelt og konkret i relation til ”Operation Green Desert”, og om dette engagement havde en sådan karakter, at den hypotetisk antagne krænkelse af sagsøgerne kan henføres til den danske stat som pligtsubjekt, jf. Den Europæiske Menneskerettighedskonventions art. 1 og FN’s Torturkonventions art. 2, hvilket moment parterne har tillagt betydning, herunder i relation til fortolkningen af retsgrundlaget om forældelse.

Parternes uenighed om bedømmelsen af disse forhold skal ses i lyset af, at der ved landsrettens gentagne beslutninger om tilrettelæggelsen af delforhandlingen – der som anført havde det formål at søge afklaret om sagen ved den etablerede tilskårne prøvelse kunne afsluttes – skete en afskæring og berostillelse af varslet bevisførelse, som med høj grad af sikkerhed kan belyse disse omstændigheder nærmere.

Når der henses til det således foreliggende ufuldstændige og til dels bestridte faktuelle grundlag – som ikke er etableret på parternes fælles anmodning eller med parternes senere fælles tilslutning – og når delforhandlingens formål tages i betragtning, finder jeg det rettest, at landsretten i en sag af den foreliggende, helt særlige karakter ikke under delforhandlingen tager stilling til spørgsmålet om forældelse af sagsøgernes påstand 1, men at sagens forberedelse vedrørende dette spørgsmål undtagelsesvis bør genoptages sammen med sagens øvrige udestående spørgsmål. Jeg har herved ligeledes henset til, at der ved læsningen eller fortolkningen af de påberåbte bestemmelser i FN's Torturkonvention og Den Europæiske Menneskerettighedskonvention ikke klart eller med betydelig grad af sikkerhed kan udledes en regulering af det spørgsmål om forældelse, som er til afgørelse under delforhandlingen, ligesom en anvendelse af de omhandlede bestemmelser i dansk ret som retskilde eller fortolkningsbidrag i den anførte sammenhæng kan være vidtrækkende.

Konklusion vedrørende sagsøgernes påstand 1

Der træffes afgørelse i overensstemmelse med stemmeflertallet, hvorefter sagsøgernes eventuelle krav omfattet af påstand 1 ikke er forældede, og således at det bestemmes, at sagen vedrørende påstand 1 i øvrigt fremmes.

Spørgsmålet om afvisning af sagsøgernes principale påstand 2

Sagsøgernes principale påstand 2 angår Forsvarsministeriets pligt til under denne sags behandling ”at tilvejebringe effektiv oplysning af sagsøgernes rimeligt begrundede anførsler om tortur, m.v.”

De retlige konsekvenser af sagsøgernes principale påstand 2 må være, at Forsvarsministeriet ved rettens afgørelse i forbindelse med sagens afslutning skal tilpligtes at tilvejebringe effektiv oplysning til brug for den da afsluttede sags behandling.

En sådan påstand vil, når sagen er afsluttet, ikke kunne opfyldes, og den er således ikke egnet til at indgå i en domskonklusion.

Med disse bemærkninger afvises sagsøgernes principale påstand 2.

Spørgsmålet om afvisning af sagsøgernes subsidiære påstand 2

Sagsøgernes subsidiære påstand 2 må forstås således, at den angår en pligt til – uden for denne retssags rammer – at foranledige en effektiv, officiel, uafhængig og særskilt undersøgelse af sagsøgernes påstande om at have været udsat for tortur.

Landsretten finder, at en afgørelse af spørgsmål i relation til denne påstand – herunder spørgsmålet om eventuel afvisning af påstanden – mest hensigtsmæssigt kan finde sted i forbindelse med sagens afgørelse i øvrigt, hvorfor retten først vil tage stilling til Forsvarsministeriets afvisningspåstand under den fortsatte forhandling af sagen.

T h i b e s t e m m e s :

Sagsøgernes eventuelle krav omfattet af påstand 1 er ikke foreldede, og sagen fremmes derfor til fortsat forhandling af sagsøgernes påstand 1.

Sagsøgernes principale påstand 2 afvises.

Forsvarsministeriets afvisningspåstand over for sagsøgernes subsidiære påstand 2 tages foreløbigt ikke under påkendelse.